

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

LAIMA LAPINSKIENĖ

Muzikos pedagogikos magistro studijų programos
II kurso studentės

**ETNINĖS KULTŪROS UGDYMAS
KELMĖS RAJONO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE**

MAGISTRO DARBAS

Magistro darbo vadovas –
prof. habil. dr. Eduardas Balčytis

Šiauliai, 2013

Laimos Lapinskienės magistro darbo
„Etninės kultūros ugdymas Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose“

SANTRAUKA

Etninė kultūra, tai visos tautos per šimtmečius sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą, savimonę ir etnografinių regionų savitumą. Praeityje etnokultūros perdavėjais (plačiaja prasme) buvo visuomenė ir šeima. Šiandieninėje visuomenėje tautos kultūros perteikimu vis dažniau rūpinasi švietimo ir kultūros įstaigos. Kelmės kraštas turi sukaupęs didelę etnokultūrinio gyvenimo, jos kaupimo ir propagavimo patirtį. Šiandien būtina toliau studijuoti šio krašto etnokultūrinį paveldą bei išskirti jo ypatumus, kurie padėtų ugdyti jaunąją kartą mūsų papročių ir tradicijų apsuptyje, ne tik bendrojo lavinimo mokyklose, bet ir visuotiniame žmonių gyvenime.

Šiuo darbu siekiama išnagrinėti etninės kultūros ugdymo Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose ypatumus bei tradicijas, o taip pat 2012 m. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos bendrosios etninės kultūros programos taikymo mokyklose galimybes. Tuo tikslu tyrimo objektu pasirinkti etninės kultūros ugdymo ypatumai ir jų raiška Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

Magistro darbą sudaro keturios dalys. Pirmoje dalyje aptariama etnokultūros esmė, trumpai primenami lietuvių etnokultūros raidos bruožai, analizuojama etnokultūros svarba ugdymui, apžvelgiami įstatymai reglamentuojantys etninės kultūros ugdymą. Antroje darbo dalyje nagrinėjami etnokultūros puoselėjimo ypatumai Kelmės krašte. Trečioje dalyje pristatoma 2012 m. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos etninės kultūros ugdymo programos esmė ir svarbiausios idėjos, jos taikymo galybės bendrojo lavinimo mokyklų muzikos, kitų dalykų pamokose bei popamokinėje veikloje. Pateikiami tyrimo, atlikto Kelmės rajono mokyklose (tyrimo dalyvavo 94 mokytojai) duomenys. Ketvirtame skyriuje pristatomas muzikinės popamokinės veiklos programos projektas, skirtas Kelmės rajono Liolių pagrindinės mokyklos 5-6 klasių mokiniams.

Etninės kultūros puoselėjimo Kelmės rajone analizė bei atliktas tyrimas parodė, kad ši kultūrinės veiklos grandis čia turi senas tradicijas, yra gražiai puoselėjama ir plėtojama, kad naujoji 2012 m. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduota „Bendroji etninės kultūros ugdymo programa“ palaispniui įgyvendinama visose Kelmės rajono mokyklose.

Lapinskienė Laima. Master's Thesis „Ethnic Culture Education in the Comprehensive Schools of Kelme District“

SUMMARY

Ethnic culture is a unit of cultural values, which is created by nation, handed down from generation to generation and constantly renewed, conducive to a continuation of a national identity, self-awareness and an originality of ethnographical regions. In the past the society and family were transmitters of ethnic culture. Nowadays the institutions of education and culture are responsible for a nation culture conveyance. Kelme district includes a big experience of an ethnocultural life, its accumulation and propagation. Today it is necessary to study the ethnocultural heritage of the land and to find out specific features which could help to educate the young generation in the embrace of our customs and traditions, not only at school but in the social life, too.

This thesis is written on purpose to explore the peculiarities and traditions of ethnic culture education in Kelme district schools and the possibilities of practice the general ethnic culture programme, approved by the Education and Science Ministry in 2012, in schools. The object of the master thesis is the ethnocultural education singularity and its expression in Kelme district schools.

The master's thesis consists of four parts. In the first part the ethnocultural root is discussed, the features of ethnocultural development are shortly described, the ethnocultural importance for an education is analysed and the laws which regulate the ethnocultural education are reviewed. In the second part the peculiarities of ethnocultural nurturance in Kelme district are researched. In the third part the root and main ideas of the general ethnic culture programme, approved by the Education and Science Ministry in 2012 and possibilities of its usage in music and other subjects and out-of-school activities are presented. The results of the research performed in Kelme district schools are presented. 94 teachers participated in the research. In the fourth part the project of musical out-of-school activities is presented. The project is designed for pupils of 5th and 6th forms of Lioliai Basic School.

The analysis of ethnocultural nurturance in Kelme district and the results of the research showed that cultural activity has got very old traditions here and it is nurtured and developed. The new „General Ethnic Culture Development Programme 2012“ recommended by the Education and Science Ministry is implemented in all Kelme district schools.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. ETNINĖS KULTŪROS ESMĖ.....	8
1.1. Etninės kultūros samprata.....	8
1.2. Lietuvių etninės kultūros raidos savitumai XIX – XX a.....	9
1.3. Etninės kultūros reikšmė ugdymui.....	13
1.4. Etninės kultūros ugdymą reglamentuojantys įstatymai.....	17
2. ETNINĖ KULTŪRA KELMĖS RAJONE: JOS UGDYMO YPATUMAI KULTŪROS IR ŠVIETIMO ĮSTAIGOSE.....	24
2.1. Etninės kultūros ir jos puoselėjimo Kelmės rajone apžvalga.....	24
2.2. Etninės kultūros ugdymas Kelmės rajono mokyklose, patirtis ir problemos.	31
3. 2012 M. ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS PATVIRTINTOS ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOJOS PROGRAMOS DIEGIMAS MOKYKLOSE.....	41
3.1. Naujosios programos esmė ir jos svarbiausios idėjos.....	41
3.2. Tyrimo metodika ir imties charakteristika.....	43
3.3. Mokytojų požiūris į naujosios programos idėjų integravimą muzikiniame ugdyme.....	46
3.3.1. Etninės kultūros integravimas muzikos pamokose.....	48
3.3.2 Etninės kultūros integravimas popamokinėje muzikinėje veikloje.....	59
3.4. Naujosios programos idėjų integravimo apžvalga kitų dalykų pamokose.....	63
4. ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO PROGRAMOS PROJEKTAS LIOLIŲ PAGRINDINĖS MOKYKLOS 5 -6 KLASIŲ MOKINIŲ POPAMOKINĖJE MUZIKINĖJE VEIKLOJE	72
4.1. Teorinis pagrindimas	72
4.2. Programos turinys ir metodinės rekomendacijos.....	77
IŠVADOS.....	85
PANAUDOTA LITERATŪRA.....	87
PRIEDAI.....	90

Ivadas

Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas savo objektą nusako kaip visos tautos per šimtmečius sukurtą, iš kartos į kartą perduodamą ir nuolat atnaujinamą kultūros vertybių visumą, padedančią išlaikyti tautinį tapatumą, savimonę ir etnografinių regionų savitumą. Iš tiesų etninės kultūros reikšmė ypatingai svarbi: ji tautos būties ir stiprybės esmė, išlikimo garantas. Esmingiausia yra tai, kad etninė kultūra, išaugusi iš tradicinio paveldo, šiandien gali padėti lietuviams neprarasti tautinio savitumo žengiant į modernųjį pasaulį. Etninės kultūros ugdymas yra labai aktualus tiek kultūros įstaigų, tiek švietimo sistemos uždavinys.

Kaip ir kiekvienas kraštas Kelmė taip pat siekia strateginio etninės kultūros tikslo – perteikti asmeniui tautinės kultūros pagrindus, garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį vertybių kūrimą, puoselėti kultūros atvirumą ir dialogiškumą. Tačiau nelengva šiais modernėjančiais, kompiuterizuotais laikais išsaugoti savo krašto kultūrą, tradicijas, kuomet liaudies kultūros vietą užima į mūsų kraštą plūstanti Vakarų kultūra su serialais, kompiuteriniais žaidimais, filmais, kuriuose, be viso ko, nemažą siužetų dalį užima netgi smurtas. Juk vis rečiau šeimose beskamba liaudies daina, reta mama vakare beranda laiko arba tiesiog nesugeba pasekti vaikui pasaką ar padainuoti lopšinę.

Jei seniau etnokultūros perdavėjais plačiąja prasme buvo šeima ir visuomenė, tai šiandien svarbiausiu tarpininku tapo švietimo ir kultūros įstaigos. Vis mažiau pavyzdžių, kur dainos ir tradicijos perduodamos šeimose iš kartos į kartą. Šis darbas vis labiau pereina į etnokultūros darbuotojų rankas. Kaip ir kiekvieno, taip ir Kelmės krašto etnokultūros puoselėtojai suinteresuoti perduoti ir išlaikyti unikalią savo krašto (dūnininkų) potarmę, liaudies dainą, muziką, tradicijas ir papročius. Kelmės kraštas turi sukaupęs didelę patirtį etnokultūros ugdymo ir jos aktualizavimo prasmėmis. Šiandien būtina ne tik studijuoti šio krašto etnokultūrinį paveldą, bet ir išskirti ugdymo ypatumus, kurie padėtų ugdyti jaunąją kartą tiek visuotiniame žmonių gyvenime, tiek ir bendrojo lavinimo mokyklose mūsų papročių ir tradicijų apsuptyje. Suprantama, šiais laikais didžiausia atsakomybė etnokultūros tradicijų ugdymui tenka mokyklai, čia puoselėjamos krašto tradicijos, vykdoma įvairiapusė edukacinė veikla: šventės, rengiamos ekspedicijos, archyvuojama sukaupta medžiaga, veikia folkloriniai ansambliai, kraštotyros būreliai ir muziejai. Dalyvavimas folklorinėje veikloje neapsiriboja vien tik dainomis, šokiais ar muzika, čia perimama senolių išmintis, formuojasi pasaulėžiūra.

Apie etninės kultūros tradicijų gaivinimo problemas ir reikšmę Kelmės krašte bakalauro darbą „Žemaičių etnomuzikavimo ir liaudies amatų vasaros kursai Kelmėje 1988-2005 m.: Tradicijų gaivinimo klausimai“ yra parašiusi Vytauto didžiojo universiteto etnologijos specialybės studentė Virginija Ulevičiutė (Ulevičiutė, 2006), o magistro darbą „Žemaičių etnomuzikavimo ir liaudies amatų vasaros kursai“ rengė Klaipėdos universiteto Menų fakulteto magistrantas Deividas Krutkevičius (Krutkevičius, 2001). D. Krutkevičiaus darbe analizuojama tik viena iš veiklų - žemaičių etnomuzikavimo ir liaudies amatų vasaros kursai, kurių dėka Kelmės krašte puoselėjama ir perteikiama etninė kultūra. 2009 metais bakalauro darbe „Kelmės krašto etnokultūrinio ugdymo ypatumai“ nagrinėta, kaip etnokultūrinis ugdymas vyksta kultūros ir švietimo įstaigose joms bendradarbiaujant su krašto pateikėjais.

Kad tautos kultūrinė praeitis niekada nebūtų primiršta ar net pamiršta, būtina ne tik studijuoti krašto etnokultūrinį paveldą, bet ir mokyti jaunimą puoselėti tautos kultūrą, išlaikyti papročius, tradicijas ir atskleisti jas realiame gyvenime. Šiems tikslams siekti 2012 m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija parengė ir patvirtino etninės kultūros ugdymo bendrąsias programas bendrojo lavinimo mokykloms. (Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa, 2012).

Etninės kultūros ugdymo problemų nagrinėjimui skirtas ir šis darbas. Jame siekiama atskleisti etninės kultūros esmę, jos ugdymo ypatumus Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose, apžvelgiama kaip etninės kultūros ugdymas Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose vyko iki šiol ir kaip pasikeitė patvirtinus Etninės kultūros ugdymo bendrąją programą. Darbe aptariama, kaip naujai patvirtinta etninės kultūros ugdymo programa, jos turinys gali būti ir jau yra integruojamas į mokyklinę praktiką, muzikos pamokas ir muzikinę popamokinę veiklą, o taip pat ir į įvairių kitų dalykų pamokas, kaip mokytojai vertina ir priima šią programą, kokia yra dabartinė reali padėtis ir kokios numatomos perspektyvos.

Daugeliu atveju mokyklose etninės kultūros ugdymas yra pasirenkamas kaip integruojamasis dalykas į kitus mokomuosius dalykus. Tai leidžia daryti prielaidas, kad toks ugdymo modelis nėra labai efektyvus, o etninės kultūros žinios tik epizodiškos ir nenuoseklios. Šiame darbe pristatomas nuoseklus Kelmės rajono Liolių pagrindinės mokyklos 5-6 klasių muzikinės popamokinės veiklos programos projektas. Popamokinės veiklos projekte atsispindi 2012 m. etninės kultūros ugdymo programos temos. Projekto esmė – etninės kultūros ugdymas per savo krašto kultūros pažinimą.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti etninės kultūros ugdymo Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose ypatumus bei tradicijas, o taip pat 2012 m. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos naujosios bendrosios etninės kultūros programos taikymo mokyklose galimybes.

Tyrimo objektas. Etninės kultūros ugdymo ypatumai ir jų raiška Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo hipotezė. Etninės kultūros ugdymo patirtis Kelmės rajone yra svari, turi senas ir tvirtas tradicijas Tikėtina, kad integravus į bendrojo lavinimo mokyklas naujas 2012 m. Švietimo ministerijos patvirtintas etninės kultūros programą, moksleivių etninis, tautinis ir patriotinis ugdymas dar labiau sustiprėtų.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) apžvelgti etnokultūros sampratą, raidą;
- 2) išanalizuoti etnokultūros svarbą ugdymui;
- 3) apžvelgti etnokultūros puoselėjimo ypatumus ir pasiekimus Kelmės rajone;
- 4) ištirti mokytojų požiūrį į etninės kultūros ugdymą, taikant naują etninės kultūros ugdymo programą Kelmės rajono mokyklose;
- 5) parengti naujos etnokultūrinio ugdymo programos projektą Kelmės rajono Liolių pagrindinės mokyklos 5 – 6 klasių popamokinei muzikinei veiklai.

Tyrimo metodai:

- 1) mokslinės ir metodinės literatūros apie etninę kultūrą ir jos ugdymą studijavimas ir analizė, valstybinių dokumentų apie etninę kultūrą ir jos ugdymą analizė;
- 2) praktinių situacijų tyrimas (pokalbiai su mokytojais, anketinė apklausa ir kt.

Tyrimo imtis. Praktinis tyrimas buvo atliktas 14 Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklų. Jose buvo apklausta po 7 mokytojus: po 1 muzikos mokytoją bei 6 kitų mokomųjų dalykų mokytojus.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 4 dalys, išvados, panaudotos literatūros sąrašas, priedai, 12 paveikslų, 7 lentelės.

1. ETNINĖS KULTŪROS ESMĖ

Daug etnokultūros tyrinėtojų, etnografų ir mokslininkų yra analizavę etninę kultūrą, jos esmę, sampratą. Dauguma tyrinėtojų visa tai aiškina panašiai, kad tai yra vienos ar kitos tautos praeities kartų patirtis, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma. Ji tautos būties, išlikimo ir stiprybės esmė, nacionalinės kultūros pamatas. Etninę kultūrą išreiškia gimtoji kalba, gyvenimo būdas, buitės tradicijos, dorovė, pasaulėjauta, religija, mitologija, tautosaka, liaudies menas (liaudies dainos, instrumentinė muzika, šokiai, tautodailė ir kt.). Jai taip pat priklauso savitos agrotechnikos, architektūros, skulptūros, aprangos, astronomijos, pedagogikos, medicinos, higienos, maitinimosi tradicijos, įvairūs kiti papročiai. Jaunoji karta, nuo mažens mokoma meilės ir pagarbos tautos kultūros palikimui, išsiugdo etninio identiškumo, asmens ryšio su tauta suvokimą.

1.1. Etninės kultūros samprata

Sąvoka „etninė kultūra“ yra sudaryta iš dviejų tarptautinių žodžių „etno“ ir „kultūra“. „Tarptautinių žodžių žodynas“ šias sąvokas apibrėžia taip: „etno...“ - [gr. *ethnos* – tauta], pirmoji sudurtinių žodžių dalis, rodanti jų sąsają su žmonėmis, tauta, visuomenės grupe; „kultūra“ - [lot. *cultura* – apdirbimas, ugdymas, lavinimas, tobulinimas, vystymas, garbinimas] žmogaus bei visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines ir dvasines vertybes: 2. tobulumo laipsnis, pasiektas kurioje nors mokslo ar veiklos srityje, išprusimas“ (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985, p.147). Lygiai tokią pat tarptautinio žodžio „etno“ reikšmę pateikia ir kiti šaltiniai (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2004, p. 638).

Etninę kultūrą tyrinėjantys lietuvių etnografai, mitologai ir kiti mokslininkai šią sąvoką aiškina panašiai. I. Galinauskienės „etninės kultūros“ apibrėžimas: „Etnokultūra – tai praeities kartų patirtis, įgavusi savitą tautos tradicinės, dvasinės ir materialinės kultūros raštą. Etninė kultūra suvokiama kaip išliekančių vertybių sistema, kurią sudaro gimtoji kalba, socialinio bendravimo ir dorovės normos, religija, mitologija, folkloras, darbo ir kitokios veiklos įgūdžiai, įrankiai, papročiai, liaudies medicinos, astronomijos, pedagogikos ir kt. žinios“ (Galinauskienė, 1997, p. 71).

N. Vėlius akcentuoja dvasinę pasaulėjautą. Jis pirmiausiai pabrėžia etnosu tarpusavio santykius ir santykius su kitais etnosais, pasaulėžiūra ir pasaulėjautą plačiausiomis šių žodžių reikšmėmis: „Manyčiau, kad etninė kultūra yra mūsų visų, lietuvių, tarpusavio santykiai, santykiai brolio ir sesers, tėvo ir motinos, vaikaičio ir senelio, giminės ir kaimyno, santykiai su kitų genčių

žmonėmis, kitataučiais, požiūris į aną, pomirtinį pasaulį, į Dievą ar Dievo pasaulį, – viso pasaulio supratimas“ (Vėlius, 1991, p. 393). N.Vėlius išskiria šias etninės kultūros sritis: papročiai, tradicinis, arba liaudies menas, namų apyvokos daiktai, kraštovaizdis: „... yra tokių gana ryškių etninės kultūros formų, kurias kaip pavyzdines galėtume nurodyti, – tai ir mūsų papročiai, ir ne tik kalendoriniai: Velykų, Kūčių, Kalėdų, Užgavėnių, šeimos: vestuvių, laidotuvių, krikštynų, bet ir kiti: bendravimo, vakarojimo. Kita gana ryški mūsų etninės kultūros sritis – liaudies, arba tradicinis, menas: dainos, pasakos, sakmės, muzika, šokiai, gražioji skulptūra, architektūra. Ir pagaliau etninė kultūra – tai mūsų senieji kaimiško kirpimo milelio drabužiai, maistas, sodybos, landšaftas – tie senkeliai, želdiniai, kurie formavo visą vaizdą“ (Vėlius, 1991).

Mūsų protėviai, matydami gamtos reiškinių ritmingumą, pasaulio didingumą ir harmoniją, tenkindami įgimtus – estetinį, ritminį, mistinį – poreikius, remdamiesi gyvenimo patirtimi, kūrė gyvenamąją aplinką, siekė būti susieti su paslaptینگomis gamtos jėgomis. Jie paliko gyvą kalbą bei tautosaką, mitologiją, papročius, liaudies meną ir žmogaus būties vertybių sistemą.

Taigi galima teigti, jog tai visos tautos per šimtmečius sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą, savimonę ir etnografinių regionų savitumą. Ji tautos būties, išlikimo ir stiprybės esmė, nacionalinės kultūros pamatas. Etninė kultūra rodo konkrečios visuomenės, bendruomenės savitumą ir išskirtinumą. Ji – neatsiejama tautos kultūros visumos dalis, dvasinis ir materialinis mūsų etnos (siauresne reikšme – lietuvių, platesne – baltų) palikimas, kurį tyrinėja etnografijos (etnologijos), mitologijos ir kiti mokslai.

1.2. Lietuvių etninės kultūros raidos savitumai XIX – XX a.

Kaimas – pagrindinis etninės kultūros kūrėjas ir saugotojas. Būtent kaime formavosi, buvo saugoma ir išsaugota etninė kultūra. Lietuvių kaimuose etninės kultūros sukaupta patirtis, priklausydama nuo gamtos ir socialinių sąlygų, turėjo savitą raišką, netgi nepriklausomai nuo istorinių įvykių. A. Šidlauskas (2011) valstybės laikraštyje „Lietuvos aidas“ teigė, kad 1920 - 1940 metų Lietuvos kaime buvo gerai išsaugota senosios patriarchalinės gyvensenos savastis. Ji buvo gyva šventėse, apeigose ir papročiuose - darbo bei kalendoriniuose, taip pat tradiciniame liaudies mene. Etninis palikimas, susijęs su žemdirbio buitimi, buvo nepakeičiama kasdienybės būties ir buities dalis. Anot Šidlausko, kaimas - tautos paprotino ir apeigyno saugotojas, tradicijų pernešėjas

iš vienių žmogaus rankų į kitas, etninio kultūros paveldo puoselėtojas. Iš širdies į širdį ėjo žodis ir daina, šokis ir padavimas, žaidimas ir šnektas, papročiai ir apeigos, tikėjimai ir burtai.

Dar ir dabar Lietuvos kaime galime aptikti „gyvosios“ tradicijos apraiškų, nepriklausomų nuo globalizacijos procesų išlikusių autentiškų ir unikalių. O į archyvus, kartotekas, muziejus ir saugyklas, asmeninius rinkinius bei kolekcijas yra atgulusi visa kaimo patirtis.

Kultūra ir švietimas XIX a. – XX a. pradžioje. Po 1863 m. įvykusio sukilimo Rusijos vyriausybė vykdė intensyvią lietuvių nutautinimo politiką. Nors ir buvo uždrausta lietuviška spauda, tačiau tautinės savimonės nepajėgė užslopinti, buvo dedamos pastangos išlaikyti tautos tradicijas, kalbą, tautosaką. Lietuvą okupavus Rusijos imperijai Lietuvos kaime plėtojosi liaudies kultūra, veikė slaptos mokyklos. Kaimo kultūrai ugdyti buvo skirta daug dėmesio, nes liaudis geriausiai išsaugojo savo senąją kalbą ir papročius.

Po lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo, susikūrus Nepriklausomai Lietuvai, etninė kultūra buvo glaudžiai siejama su jaunosios kartos ugdymu tautinėse mokyklose, kur pabrėžiama, kad auklėjimas ir mokymas prasideda nuo savo krašto pažinimo. Ir šiandien profesorė A. Vyšniauskaitė teigia, kad tautos etninė kultūra iš tiesų yra kiekvienam tautos nariui brangi vertybė, žinoma, jeigu individas laiko save pilnaverčiu tautiečiu ir piliečiu. Pilietiškumo pagrindas yra patriotizmas, tai tarsi medis, kuris be šaknų augti negali. Patriotizmas – tai prisirišimas prie gimtos žemės, meilė savo tautai, tautinių tradicijų laikymasis ir perteikimas iš kartos į kartą. Pilietiškumas – tai efektyvus naudojimas demokratinėmis institucijomis, būtinų žmogui gyvenimo sąlygų siekimas. 1907 m. buvo įsteigta Lietuvių mokslo draugija, kuri tyrė lietuvių kalbą, rinko tautosaką, plėtojo antropologinius, archeologinius, archeografinius ir istorinius tyrinėjimus.

Pirmieji etnokultūros tyrinėtojai ir kraštotyrininkai. Susidomėjimas tautos kultūriniais palikimu padidėjo su kiekviena nacionalinio išsivadavimo judėjimo banga. Tiek XIX a. pab. – XX a. pr., tiek tarpukario Lietuvoje, tiek atkūrus nepriklausomybę, iškilios asmenybės nuolat stengėsi atkreipti visuomenės dėmesį į lietuvių kalbos, istorijos, liaudies papročių, apeigų, tautosakos vertę, žadino lietuvių tautinę savimonę, pasididžiavimą tautos praeitimi.

Apie etninės kultūros puoselėjimą buvo prabilta dar XIX a. pradžioje kylant kultūriniam sąjūdžiui, augant šviesuomenės patriotizmui. XIX a. Vilniaus universitete plintant patriotinėms idėjoms kalba pradėta laikyti svarbiausiu tautybės požymiu. 1808m. Ksaveras Bogušas Varšuvos mokslo bičiulių draugijos pavedimu lenkiškai parašė studiją „Apie lietuvių tautos ir kalbos kilmę“, kurioje aukštino lietuvių kalbos grožį ir nurodė jos reikšmę kitų kalbų tyrinėjimams. Kartu jis ragino

lietuvius rinkti tautosaką, lietuviškus žodžius, aprašinėti senovės paminklus, domėtis gamta, kalba ir ją tyrinėti. (Mačiūnas, 1939)

Domėtis ir didžiuotis liaudies sukurtomis vertybėmis šviesuolius skatino ir Dionizo Poškos švietėjiška veikla. Litanistinio sąjūdžio veikėjo odė „Šlovė Žemaičių“ (1823m.) tapo nelyginant Vilniaus universiteto studentų himnu, atspindinčiu lietuvių tautinės savimonės brendimą. Pirmasis apie etninę kultūrą lietuviškai rašė Simonas Daukantas. Jis norėjo savo kūriniais įkvėpti visuomenei Lietuvos praeities, jos kultūros meilę, skleisti tautos sąmoningumą. S. Daukanto veikale „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“ aprašomas tradicinis liaudies gyvenimas, lietuvių charakteris, dvasinis pasaulis. Praeities vaizdus čia atkūrė remdamasis rašytiniais šaltiniais, valstiečių buitimi, papročiais, tautosaka. Čia sukaupti vertingi etnografiniu atžvilgiu duomenys apie kaimo žmonių darbus, drabužius, maistą, susisiekiimo priemones, liaudies mediciną. Autoriui ypatingai rūpėjo liaudies papročiai, kalendorinės ir šeimos šventės. (Čepienė, 1995).

Kraštotyrinė veikla. XX amžiaus pirmaisiais dešimtmečiais kraštotyra Lietuvoje labai išaugo, ir reiškiasi įvairiomis formomis: liaudies dainų ir instrumentinės muzikos, tautosakos ir papročių užrašinėjimu rengiant ekspedicijas, archyvuose esančių vaizdų ir garso įrašų, rankraščių ir fotografijos (užfiksuotos kalbos, tautosakos, liaudies dainų ir muzikos, papročių ir apeigų) kaupimu ir saugojimu, eksponatų rinkimu, muziejų kūrimu, architektūros paminklų saugojimu. Etninės kultūros vertybės - tautai reikšmingi dvasinės bei materialios, daiktinės etninės kultūros užfiksuoti ir neužfiksuoti dalykai.

Liaudies dainų rinkėjai. Pirmasis lietuvių liaudies dainą su melodija 1634 m. paskelbė Karaliaučiaus universiteto studentas, Mažvydo vaikaitis, lietuvis Bridžius Gedkantas. Bet iš tiesų tos dainos tik žodžiai buvo lietuviški, o melodija chorališka. Tris lietuvių liaudies dainas (be melodijų) 1745 m. paskelbė Pilypas Ruigys (1675—1749) studijoje „Lietuvių kalbos kilmės, esmės ir savybių tyrinėjimas“.

Pirmąjį lietuvių liaudies dainų rinkinį „Dainos“ – 85 tekstus ir 7 melodijas – 1825 m. paskelbė Liudvikas Rėza (1776 – 1840). Apie lietuvių liaudies dainų melodijas minėtame rinkinyje L. Rėza rašė: „Užrašant ir pažymint ją gaidomis, dingsta tai, kas gražiausia ir ko negalima išreikšti. Nelyginant paukščių dainoje, liaudies dainos staigūs pakilimai, greiti keitimai ir švelnūs bangavimai, bandant juos sulaikyti ir ženklais išreikšti, nesiduoda pagaunami“. Dar po keliolikos metų lietuvių liaudies dainų rinkinius su melodijomis išleido E. Budrius, E. Gizevijus, G. H. Neselmanas, Fr. Kuršaitis, S. Stanevičius. Pastarojo „Dainos žemaičių“ (1829 m.) ir ypač atskiru

leidiniu išleistos šių dainų melodijos „Pažymės žemaitiškos gaidos“ (1833 m.) folkloristų laikomos labai vertingomis.

Labiausiai lietuvių folkloristikai nusipelnė Antanas Juška (1819 – 1880). Jis įvairiose Lietuvos vietovėse, o daugiausia Veliuonos apylinkėse, surinko apie 7000 dainų tekstų ir 2000 melodijų ir, padedamas brolio Jono Juškos, vertingiausias išleido Kazanėje bei Petrapilyje. Jo surinktos dainos ir dabar turi didžiulę mokslinę ir etninę vertę.

Tarp žymiausių XX a. lietuvių liaudies dainų ir instrumentinės muzikos rinkėjų bei tyrinėtojų reikia paminėti – A. Sabaliauską, lietuvių kompozitorius M. K. Čiurlionį, M. Petrauską, S. Šimkų, folklorininkus Z. Slaviūną, S. Paliulį, G. Četkauskaitę. Įžymiausia XX a. antros pusės mūsų muzikologė folklorininkė buvo Jadvyga Čiurlionytė, jauniausia M. K. Čiurlionio sesuo. (<http://www.mokslai.lt>)

Liaudies dainų vertę suvokė ir Vengrų kompozitorius, folkloristikos daktaras, profesorius, akademikas, pedagogas ir visuomenės veikėjas Zoltanas Kodajis. Jis liaudies dainas laikė muzikinio lavinimo mokykloje pagrindu. Todėl suvokdamas liaudies muzikos vertę, kartu su buvusiu mokiniu kompozitoriumi B. Bartoku bei kitais muzikais rinko ir tyrinėjo autentišką vengrų liaudies muziką.

Mūsų protėviai, matydami gamtos reiškinių ritmingumą, pasaulio didingumą ir harmoniją, tenkindami įgimtus – estetinį, ritminį, mistinį – poreikius, remdamiesi gyvenimo patirtimi, kūrė gyvenamąją aplinką, stengėsi būti susieti su paslaptinomis gamtos jėgomis. Jie paliko gyvą kalbą bei tautosaką, mitologiją, papročius, liaudies meną ir žmogaus būties vertybių sistemą. Visas šis palikimas yra labai brangus tautos išlikimo pamatas. Mūsų protėvių gyvenimo patirties palikimas išsaugotas archyvuose, muziejuose, o kai kur dar ir gyvame pavidale leidžia mums ugdyti jaunąją kartą, svarbu kad ji:

- įgytų dvasinę, dorovinę ir kultūrinę brandą, suvoktų tradicijų, gimtosios kalbos vertę, kultūros ištakas, asmeninio dalyvavimo kultūros kūrime prasmę;
- siektų darnos su gamta;
- puoselėtų tradicinius krašto papročius, išsaugotų tautiškumą kaip europinę vertybę, brangintų savo tautinį, kultūrinį savitumą, stiprintų kartų ryšius, suprastų, kad kiekviena kultūra yra savita ir unikali;
- pasitikėtų savimi, būtų iniciatyvūs realizuodami save tautinio tapatumo kūrybinėje meninėje raiškoje, puoštų aplinką, siektų kokybės ir pripažinimo pagal sąmoningai suvoktus kriterijus;
- ugdytųsi toleranciją kitoms kultūroms, kritišką požiūrį į destruktivius kultūros reiškinius.

Kiekvienas žmogus naudojasi savo tautos praeities kartų sukaupta patirtimi. Jis negali nepaisyti tradicijų, dvasinių ir materialinių kultūros elementų, nes prarastų tautinį tapatumą. Todėl labai svarbu suvokti, ugdyti ir tęsti tautos tradicijas ir papročius. Tautos kultūra – pasaulinės kultūros turtas, nes bet kuri išnykusi etninė kultūra nusineša su savimi vieną iš žmonijos egzistavimo galimybių.

1.3. Etninės kultūros reikšmė ugdymui

Istorinis liaudies patyrimas aprėpė įvairias žmogaus ugdymo sritis, tačiau bene ryškiausiai iš praktiškojo gyvenimo patirties išplėtotas dorovinis ir darbinis rengimas. Žmonės tradiciškai jautė būtinumą ugdyti dorovines savybes, nes jos atitinka prigimtį. Sena liaudies patarlė juk sako: „Javas vertinamas pagal derlingumą, upė pagal vandens skaidrumą, o žmogus pagal dorumą“. Doras gyvenimas yra svarbiausia žmogaus dvasinio tobulinimo sąlyga. Ne kiekvienas sugeba reikštis protinėje sferoje, tačiau visi turi išaugti dorais žmonėmis. Keitėsi istorinis dorovės turinys, tačiau gyvenime yra pastovus elgesio kodeksas, bendražmogiškosios vertybės. Liaudies meno vertė ir slypi gebėjime išsaugoti dorovines, estetines normas kaip šventas, pastovias vertybes. Šis pastovumas reiškėsi ne tik elgesio normų kartojimusi, bet ir jų pritaikymu. Šeimoje vaikui individualiai perduodama tai, ką saugojo ir brangino seneliai, proseneliai.

Istorinė žmogaus ugdymo praktika buvo grindžiama darbu, tradicijomis. Darbinis auklėjimas neatsiejamas nuo paties darbo proceso, o jo vaidmuo toks svarbus, kad tampa svarbiausiu vaiko amžiaus periodizacijos kriterijumi.

Darbas glaudžiai siejamas su žmogaus dora, darbinio gyvenimo būdu, be kurio negalima tobulėti dvasiškai. Liaudies žodinėje kūryboje ir patyrimo žmoniškumo pergalė prieš visa tai, kas nežmoniška, iškeliama kaip svarbi ugdymo sąlyga. Darbe slypi dorovingumo ugdymo galimybės. Tik iš savo triūso gyvendamas, žmogus sukuria darnius tarpusavio santykius. Šiuo požiūriu liaudies pedagogika įgyja etikos pobūdį. Jos esmė – tai darbo ir dorovingumo vienybė, iš kurios kyla doroviniai reikalavimai jaunajai kartai – ugdykis iš mažens darbštumą, sąžiningumą, teisingumą, gerbk vyresnįjį, padėk silpnesniam, užjauk nelaimėje, saugok savo garbę ir kt. Visus dorovinius poelgius sieja žmoniškumas. Būtinybė jį ugdyti išplaukia iš liaudies pasaulėjautos – branginti visa, kas mus supa – augalus, žemę, gyvūnus, o ypač žmones.

Liaudies išmintyje tarp įvairių ugdymo būdų didžiausias vaidmuo tenka pavyzdžiui. Pavyzdys iš kitų poveikio būdų išsiskiria akivaizdumu – taip įsidėmimas aplinkinių žmonių elgesys, ir matyti vaizdai skatina panašiai elgtis. Teiktinas elgesys nereikalauja įtikinimo, nes žmogaus

sąmonėje išlieka vaizdiniai. Liaudies patyrimo pavyzdžiu keliamas šeimos narys, turintis didžiausią autoritetą. Daugiausia – tai tėvai. Liaudis auklėjo gerumu, doros mokė pavyzdžiais. Vaikai nuolat matė gerumo, darbštumo pavyzdžius ir jais sekė.

Estetiškai ir doroviškai auklėti padeda ir **liaudies muzika**. Atspindėdama žmonių išgyvenimus, lūkesčius, svajones, ji kartu moko vaikus grožio, padeda pajusti kuriamojo darbo vertę, mylėti gamtą. Liaudies muzikos perteikiamos vertybės yra išbandytos per šimtmečius, garantuotos. Lietuvių liaudies dainos iš prigimties lyriškos. Jos atskleidžia kaimo žmogaus būseną, jausmus įvairiais gyvenimo momentais. Jomis reiškiamos mintys ir išgyvenimai, pažadinti rimto darbo ir linksmų vaišių, žaismingumo jaunimo bendravimo ir didelių vedybų rūpesčių, pakilaus asmeninės laimės troškimo ir skaudaus nenumaldomai bėgančio laiko suvokimo. Jos alsuoja pastovia namų, šeimos gyvenimo tvirtybe, vaikų niekdžiūgavimais ir našlaitės, kario nedalia.

Dainuojamoji tautosaka – unikalus tautos tūkstantmetės patirties lobynas, universali auklėjimo ir lavinimo sistema. E. Balčytis (2000) teigia, kad mūsų liaudies dainos, besiformuodamos ir tobulėdamos per šimtmečius, didžiausias menines vertybes, begalinį dvasingumą ir grožį sukonzentravo į pačias paprasčiausias ir lengviausiai atliekamas formas, melodijas, intonacijas. Jos labiausiai atitinka mūsų prigimtį, būdą, mūsų krašto gamtą, savo sandaros paprastumu labiausiai prieinamos vaikams. Etniniu pagrindu naudojamos pirmiausiai kaip metodas, įgalintis tiesiausiai, lengviausiu keliu ir teisingiausia kryptimi formuoti jauno žmogaus muzikinę klausą, meninę pasaulėjautą, išugdyti estetinį skonį. Lietuvių liaudies dainos yra labai glaudžiai susijusios su žmonių gyvenimu. Jos būdavo dainuojamos rudens ir žiemos vakarais verpiant, audžiant, pavasarį ir vasarą, galvijus ganant, o vyresni vaikai dainuodavo mažesniųjų lopšius linguodami ir t.t.

Asmens ir šeimos gyvenimo dainos sudaro didžiausią lietuvių dainų dalį. Kasmetinių darbų ir papročių dainas patogiu suskirstyti pagal jų sąsają su metų laikais, o asmens ir šeimos dainas – pagal sąsają su tam tikrais žmogaus gyvenimo tarpsniais. Išskiriamos vaikų, jaunimo, meilės, piršlybų, vestuvių, krikštynų, šeimos ir kt. dainos. Šios dainos savo ruožtu dalijamos į mažesnes grupeles. Antai, vaikų dainose išsiskiria lopšinės, žaidimai (kėkavimai, ratavimai, maldymai ir pan.), gyvūnijos apdainavimai, erzinimai. Šeimos dainos – tai dainos apie tėvus ir vaikus, vyrą ir žmoną, marčią, našlaičius ir kt. Tėvų ir artimųjų dainuojamos dainos, sekamos pasakėlės keldavo ne tik emocinį pasitenkinimą, bet ir skatindavo kartoti girdėtus garsus. Negalima pamiršti, kad patriarchalinės šeimos sąlygomis vaikas buvo izoliuotas nuo išorinio pasaulio. Todėl nevertikta atvejų, kad liaudies pedagoginės priemonės vaikams įgristų, šie jų kratytųsi ar būtų šališki

tautosakos žodžiui. Priešingai, vaikų imlią vaizduotę buvo sunku patenkinti, ir jie prašydavo dainuoti, pasakoti be galo. Atsižvelgiant į amžių, pirmiausia dainuojamos lopšinės, žaidžiami žaidimai, sekamos trumpos pasakėlės, o vėliau – ilgos pasakos bei padavimai.

Liaudies dainos jau seniausiais žmonijos laikais buvo tam tikra dvasinės raiškos forma, dvasinis išgyvenimas. Netgi manoma, kad pats žodis „daina“ iranėnų (senovės Persijos) tradicijoje reiškia religiją, tikėjimą. Daina yra susijusi su gilesniu pasaulio pajautimu. Taigi daina yra viena iš svarbiausių dvasingumo formų.

Muzika, daina lydi vaikus, jaunimą ir šiais laikais, tik jų repertuare mes jau vis rečiau išgirstame liaudies dainų intonacijų. Jaunosios kartos muzika dažniausia būna atliekama net ne gimtąja lietuvių kalba. Kartais jose pasigirsta keiksmų, ir tokia muzika turi menką meninę vertę, o svarbiausias dalykas, jog ji dažniausiai nedaro teigiamos įtakos vaikų ugdymui. Taigi vertėtų susirūpinti dainuojamosios tautosakos atgaivinimu ir populiarinimu.

Svarbią vietą užima ir **papročiai**, kurie yra svarbi žmogaus ir visos tautos dvasinio gyvenimo dalis. Jie ugdo dvasinę žmogaus kultūrą. Tai atliekama per įvairias liaudies kūrybos šakas – žodinę, vaizdinę, muzikinę. Tautos per šimtmečius yra susikūrusios savo gyvenimo būdą ir aplinką atitinkančius papročius, tautodailę, dainas.

Kalba, religija, papročiai – sudėtinės žmogaus bei tautos dvasinės savimonės dalys, - be jų išnyktų tauta. Papročių veiklos sfera įvairiopa – tai ir moralė, grožio samprata, požiūris į darbą, tėvus, tėvynę. Papročiai vienaip ar kitaip liečia visus žmones, jungia, formuoja bendras veiklos kryptis.

Papročiai ugdo tautos vieningumą, artimumą, pasitikėjimą. Jų dėka žmogus žino, kaip jo tautietis vienomis arba kitomis aplinkybėmis elgsis, nes ir kiti taip daro. Ši vieningumo sąmonė, elgsenos bendrumas teikia ypatingos atramos, atsidūrus neturinčiame savų tradicijų krašte arba tokioje aplinkoje, kurioje žmonės laikosi kitokių tradicijų.

Prisirišimą prie tėvų, giminės ugdo gražios šeimos tradicijos, šventės, papročiai. Nesvarbu, kad stalas užtiestas balta staltiese ir turtingas vaišių, svarbiausia – visų šeimos narių susibūrimas, rintis, susikaupimas, susimąstymas apie gyvenimą, apie ateitį. Tradicinės šventės stipriais saitais jungė tėvus ir vaikus, davė moralinės stiprybės, kėlė dvasingumą.

Tradicijos ugdo ir išsaugo šeimą. Be tradicijų negalėtų būti gražių, tvirtų, dorų bei pedagogiškai veiksmingų šeimų. Šeima laikosi tradicijų, kaip konkretizuoto, į tam tikrus rėmus įstatyto gyvenimo būdo. Taip šeimos sukuria vienalytę dvasią, vienalytę ugdomąją kryptį ir lengviau

išauklėja vienalytį žmogų. Tokių žmonių visuma sudaro tautą. Kai šeimoje sunyksta tradicijos, žmogus netenka dorinės, dvasinės atramos (Kudirka, 1991, p. 8).

Papročius būtų galima apibūdinti, kaip daugelio kartų formuotą estetinę dorovinių normų įtvirtinimo sistemą. Papročiai – tai giminės, daugelio kartų, tautos patirtis, priesakai vaikams ir anūkams. Jie priklauso kiekvienam žmogui – jie gali šį visuomenės turtą praturtinti ir asmenine patirtimi. Taigi, papročiai padeda vienyti žmones, ugdyti ir saugoti dorą, darbštumą, pagarbą tėvams ir tėvynei, puoselėja dvasinį vaikų ir anūkų pasaulį.

Šiuolaikinė ugdymo teorija ir praktika susipina su ankstesniųjų kartų lūkesčiais, su liaudies pedagogika. „Norėtusi, kad modernios kultūros žmogus turėtų savyje ir tautosakos kertelę. Tai viena iš galimybių išsaugoti svarbias žmogaus savybes, netapti pasyviu klausytoju, žiniasklaidos priedėliu, lavintis visose dvasinės veiklos srityse, tai yra būti pasakotoju, dainininku, žaidėju, sąmoningu žmogumi. Svarbu neprarasti šaknų“ (Sauka, 1998, p.292).

Liaudies tradicija, vaikų **tautosaka** yra dėkingiausia medžiaga meniniam vaikų auklėjimui, kuri jiems artima, suprantama, lengvai įsisavinama. Didžiausio dėmesio nusipelno stebuklingas vaikų žaidimų pasaulis. Žaidimai, kuriuose jungiasi daina, muzika ir judesys, prieinama forma įveda vaikus į pasaulį, ugdo sveiką, užgrūdintą žmogų, skatina pačių vaikų kūrybą. Mūsų vaikų ir jaunimo auklėjimas turėtų būti neatsiejamas nuo liaudies tradicijų, papročių, apeigų ir švenčių visų pirma tų, kuriose aktyviai dalyvautų patys vaikai. Tai įvairios šventės, pavyzdžiui, sutinkant pavasarį, kur vaikams daug džiaugsmo atneša sūpuoklės atbundančioje gamtoje, margų kiaušinių ridenimas, piemenų darbų pradžia ir kt.. Juose daug gražių, įspūdingų bruožų, susijusių su liaudies gyvenimu, gamta. Gerai pažįstant ir gerbiant savo liaudies tradicijas, išmokus mylėti ir branginti savo liaudies meną, kartu išsiugdo sugebėjimas suprasti ir vertinti kitų tautų papročius ir kūrybą (Barauskienė, 1969).

Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad etnokultūra, tautosaka ugdo, formuoja ir perduoda gebėjimus, žinias ir nuostatas:

- ugdo patriotiškai, padeda suvokti save kaip tam tikro etnos (bendruomenės grupės, tautos) atstovą, padeda susiformuoti atsparai prieš svetimų kultūrų įtaką, išlaikyti kritišką protą, kad kitos kultūros perėmimas nepavirstų paprastu perėjimu į kitą kultūrą, palaiko vieningumą, priešinasi nutautimo grėsmei.
- lavina etiškai: ugdo jautrumą, dėmesingumą aplinkai ir žmogui (humaniškumą), vaikas auga dvasiškai tvirtesnis, moka suvokti ir išgyventi tradicines gėrio – blogio situacijas, jas atpažinti;

vaikas išmoksta įsisąmoninti, perimti bei puoselėti paprotinę etninę dorovę, pagarbą gamtai ir gyvybei. Be to, išlaikomos šeimos tradicijos.

- ugdo estetiškai: vaikas lavėja kūrybiškai, ugdomas jo estetinis skonis, jis gali perimti ir tęsti kūrimo tradicijas, tampa imlesnis profesionaliajai dailei, muzikai, literatūrai, kultūrai, jaučia didesnį jos poreikį, geriau suvokia ir vertina kitų tautų kultūrą.
- lavina intelektualiai: ugdo ir formuoja jo kalbą, mąstymą, pažinimo procesus, perduoda daug žinių apie senąją etninę kultūrą (papročius, tradicijas, mokslą ir meną).
- formuoja charakterio savybes: darbštumą, fantaziją, vaizduotę, išradingumą, originalumą, optimizmą, greitą reakciją, orientavimąsi, pastabumą, padeda pastebėti aplinkoje ir žmogaus gyvenime tai, į ką įprastiniu atveju gal ir nebūtų atkreiptas dėmesys, improvizacijos meną, padeda vaikui lengviau suvokti kasdienio gyvenimo reikalavimus.
- teikia daug džiaugsmo, pasitenkinimo.

Verta pastebėti, jog praeityje vaiko auklėjimas buvo glaudžiai siejamas su šeima, šeimos ryšys buvo labai didelė vertybė, o šiais laikais vaikų ugdymui šeimose dėmesio skiriama vis mažiau, vis mažiau dėmesio skiriama ir liaudies kūrybai, tautosakai. Vaikai mažiau laiko praleidžia bendraudami su šeimos nariais, didesnę laiko dalį užima televizijos laidų žiūrėjimas, sėdėjimas prie kompiuterių. Vaikai yra lepinami ir vis mažiau laiko praleidžia mokydamiesi padėti šeimai, o ugdymas liaudies kūryba tarsi pereina į švietimo ir kultūros įstaigų rankas. Juk negalime nesutikti, kad liaudies menas, tautosaka, muzika, šokis, papročiai daro teigiamą įtaką jaunosios kartos ugdymui, ir tuo pačiu galime tikėtis, jog tas pats liaudies menas netaps tik istorija, praeitimi, nes praeityje slypi ir dabartis, ir ateitis. Tauta gyvuoja tol, kol nenutrūksta ryšys tarp praeities ir dabarties.

1.4. Etninės kultūros ugdymą reglamentuojantys įstatymai

Lietuvos valstybinę etninės kultūros politiką reglamentuoja etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas ((Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, 1999 09 21 Nr. VIII – 1328), nustatantis bendrus lietuvių etninės kultūros valstybinės globos pagrindus, etninės kultūros apsaugą ir tęstinumą, plėtros bei turtinimo priemones ir sąlygas, etninės kultūros ugdymą. Įstatyme pateikiamas ir šiuolaikinis jos interpretavimas, apibūdinant etninę kultūrą kaip visos tautos sukurtą ir perduotą kitoms kartoms bei nuolat atnaujinamą kultūros vertybių visumą, padedančią išlaikyti tautinį tapatumą ir tautinę savimonę. Lietuvos Respublikos Seimas, suvokdamas, kad etninė kultūra yra tautos būties, išlikimo ir tvirtumo esmė, nacionalinės

kultūros pamatas, konstatuodamas, kad įvairioms lietuvių etninės kultūros formoms ir ypač gyvajai tradicijai gresia akivaizdus sunykimo pavojus ir pripažindamas, kad tik savo etnine kultūra besiremianti tauta gali palaikyti savo visuomenės narių pilietinį brandumą, dalyvauti pasaulio civilizacijose kaip lygiavertė partnerė, išlaikyti tokiai partnerystei ir bendradarbiavimui būtina orumą, savarankiškumą ir savitumą, apibrėžia etninės kultūros globos uždavinius:

1. garantuoti etninės kultūros paveldo išsaugojimą bei gyvosios tradicijos tęstinumą;
2. laiduoti Lietuvos etnografinių regionų tradicijų savitumo išlaikymą, pažinimą, fiksavimą bei perteikimą;
3. suformuoti ir įteisinti etninės kultūros valstybinę globą įtvirtinančių institucijų bei joms pavaldžių etninės kultūros įstaigų ar padalinių sistemą;
4. užtikrinti galimybę visiems visuomenės nariams giliau pažinti etninę kultūrą, jos reiškinių įvairovę, laiduoti archyvinės etninės kultūros medžiagos prieinamumą;
5. plėtoti visų etninės kultūros šakų mokslinius tyrinėjimus;
6. ugdyti brandžios tautinės savimonės asmenybę, integruojant etninę kultūrą į švietimo sistemą;
7. puoselėti natūralioje aplinkoje gyvuojančios etninės kultūros raišką;
8. ugdyti kalbos etninį savitumą, užtikrinti tarmių ir etninių vietovardžių išlikimą;
9. remti etninę kultūrą populiarinančius renginius;
10. sudaryti sąlygas etninės kultūros subjektų (kūrėjų ir atlikėjų) meistriškumui tobulinti;
11. užtikrinti etninės kultūros subjektų teisių apsaugą;
12. garantuoti etninės kultūros propagavimą per visuomenės informavimo priemones ir kompiuterių tinklus, remti lietuvių etninės kultūros skleidimą pasaulyje bei skatinti kitų pasaulio tautų kultūros pažinimą;
13. sudaryti sąlygas, mažinančias tautos kultūrai žalingos masinės kultūros įtaką;
14. remti užsienyje gyvenančių lietuvių etninę kultūrą, rūpintis jų tautinio tapatumo išsaugojimu, kultūriniu bendradarbiavimu su tautiečiais Lietuvoje;
15. teikti valstybės paramą lietuvių etninės kultūros paveldui, išlikusiam lietuvių etninėse žemėse, apsaugoti. (Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, 1999)

Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas (1999) aiškiai nusako švietimo sistemai šiuo įstatymu priskirtas funkcijas: „ugdyti brandžios tautinės savimonės asmenybę, integruojant etninę kultūrą į švietimo sistemą“. Visa tai ne atsitiktinai, nes tas pats

įstatymas mums primena, kad šiandien „įvairioms lietuvių etninės kultūros formoms ir ypač jos gyvajai tradicijai gresia akivaizdus sunykimo pavojus“. Tai reiškia, kad jei susitaikysime su tuo, susitaikysime ir su mūsų tautos savitumo, išskirtinumo sunykimu (Lietuvos Respublikos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, 1999).

Tautinės kultūros išsaugojimas globalizacijos sąlygomis paskelbtas Lietuvos mokslo politikos prioritetu (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, Žin., 2003, Nr. 74-3180) ir atitinka ES politiką.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 2003, Nr. 63-2853, 3 straipsnis. Švietimo tikslai, 4 punktas) įpareigoja perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą.

Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu patvirtinta „Etninės kultūros plėtros valstybinė programa“ (2003 m. birželio 19 d., Nr. 793). Programa pradėta vykdyti 2003 metais, numatoma pabaiga – 2009 metai. Programos paskirtis – nustatyti etninės kultūros savimonę ir etnografinių regionų savitumą, aktyvinti jos plėtrą, didinti vaidmenį kuriant pilietinę visuomenę ir dalyvaujant bendrame kultūros procese. Etninės kultūros plėtros valstybinėje programoje teigiama, kad „Daugelyje mokyklų etninė kultūra tik formaliai integruojama į mokomuosius dalykus. Nepakankamai skatinama etninės kultūros sklaida popamokinėje veikloje – sumažinus lėšas papildomam ugdymui 1999/2000 mokslo metais mokyklose sumažėjo folkloro ansamblių, kraštotyros, tautodailės ir kitų etninės kultūros sričių būrelių, mažėja mokytojų, norinčių vadovauti mokyklų muziejams“.

- Etninės kultūros ugdymui nepasitelkiami etninės kultūros subjektai (liaudies meistrai, muzikantai, dainininkai), nepakankamai diegiamos autentiškos etninės kultūros vertybės.
- Neparengtos pedagogų, kvalifikacijos kėlimo programos.
- Nėra etninės kultūros specialistų.
- Neparuošta folkloro ansamblių vadovų rengimo sistema.
- Aukštųjų mokyklų programose nepakankamai dėmesio skiriama etninės kultūros vertybėms, valstybės ir tautos istorijai.
- Per mažai leidžiama patrauklių etninės kultūros leidinių vaikams.
- Beveik nerengiamos etninės kultūros vaizdo publikacijos, trūksta kompiuterinių žaidimų etninės kultūros tematika.
- Etnokultūros ugdyme per menkai panaudojamos šiuolaikinės komunikacijos, informacijos priemonės.

- Televizija ir radijas nepakankamai dėmesio skiria etninei kultūrai ir informacijai apie reikšmingiausias jos įvykius. (Etninės kultūros plėtros valstybinė programa, 2003)

Įgyvendinant 2003-2009 m. programą, numatoma „koordinuoti kultūros, švietimo, mokslo institucijų veiklą etninės kultūros srityje „susieti etninės kultūros tyrimo, saugojimo ir sklaidos programų finansavimą su įvairių tarptautinių fondų, Europos Sąjungos struktūrinės paramos gavimo planavimu ir panaudojimu“.

Parengtame programos įgyvendinimo priemonių plane įvardijamos šios veiklos kryptys:

- etninės kultūros sklaidos švietimo sistemoje stiprinimas;
- etninės kultūros specialistų rengimo, kvalifikacijos kėlimo būklės analizė ;
- etninės kultūros kaip pasirenkamo dalyko integravimas į mokomuosius dalykus;
- mokymo priemonių ir kompiuterinių žaidimų, kuriuose naudojama etninės kultūros paveldo medžiaga, konkurso paskelbimas;
- vaikų vasaros poilsio finansavimas etninės kultūros pakraipos stovykloms ir vasaros mokykloms;
- mokyklinių folkloro ansamblių kūrimosi, muziejininkystės, kraštotyros ir kitų sričių etninės pakraipos būrelių veiklos skatinimas. etninės kultūros specialistų rengimo tobulinimas;

Pasibaigus programos įgyvendinimo laikotarpiui, pateikti štai tokie rezultatai:

- Valstybė rėmė fundamentalius mokslo įstaigų tyrimus .
- Į naują saugojimo laikmeną perkelti seniausieji tautosakos įrašai (1908–1949), saugoti fotografo voleliuose, fotografo plokštelėse.
- Pagerėjo muziejų ir rankraštytų materialinė bazė, patalpų būklė.
- Muziejai (didieji) išleido sisteminius katalogus.
- Prasidėjo skaitmeninio procesas, bet jam trūksta terminų banko.
- Muziejų kraštotyros archyvas perkeltas į elektroninę saugojimo laikmeną ir tapo prieinamas visuomenei.
- Daugiau neišspręstų problemų liko švietimo sistemoje.(Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2003–2009 m. Įvykdymo rezultatai, 2010).

Siekiant išlaikyti etninės kultūros tyrinėjimo, saugojimo ir sklaidos prioritetinių krypčių tęstinumą, tobulinti teisinės plėtros prielaidas 2010 m. birželio 28 d. buvo patvirtinta Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010-2014 metų programa Nr. ĮV-363. Programos tikslas - sutelkus mokslo, švietimo, kultūros specialistų bei visuomenės pastangas, sudaryti prielaidas etninės kultūros vertybėms išsaugoti, pozityviam augančios kartos požiūriui į etninę kultūrą ugdyti,

didinti viešąjį suvokimą apie etninės kultūros vertybes ir jų reikšmę darniam valstybės, visuomenės ir individo gyvavimui. (Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010-2014 metų programa, 2010).

2003–2012 metų Valstybinės švietimo strategijos nuostatuose išskiriama švietimo misija „laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą ir dialogiškumą.“. Kad tai būtų įgyvendinama „švietimas turi padėti Lietuvos valstybei ir visuomenei pasiekti strateginį tikslą – išsaugoti tautinę tapatybę“. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, Žin., 2005, Nr. 12-391) bei Ilgalaikė pilietinio ir tautinio ugdymo programa (Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, 2006, Nr.102-3939) sudaro prielaidas etninės kultūros plėtrai.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos (2003) nusako, kad mūsų valstybės pilietis turi suprasti teisinės valstybės principus, savo ir kitų tautų kultūros savitumą, kultūrų bendrybes ir skirtumus, gebėti dalyvauti priimant sprendimus, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, reikšti argumentuotą nuomonę ir t.t. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose I–X klasėms teigiama, kad pažindamas, suprasdamas ir perimdamas lietuvių tautos istorinį bei kultūrinį palikimą, išgyvendamas tautinį tapatumą mokinys geba ugdytis tautinę, kultūrinę bei pilietinę savimonę, apmąstydamas Europos ir pasaulio kultūros tradicijas, raidos tendencijas ir šiuolaikines globalines problemas formuoja(si) pilietinės sąmonės bruožus, būtinus brandžiai asmenybei.

Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijos projekte (2006) pabrėžiama, kad etninė kultūra įpareigoja asmenį lietuvių tautai ir valstybei, reprezentuoja savo visuomenės narių pilietinį brandumą; dalyvaujant pasaulio civilizacijos procesuose, kuria lietuvišką kultūrinę tapatybę. Etnokultūros ugdymą, perdavimą bendrojo lavinimo mokyklose atskleidžia Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas, kuris teigia: „būtina perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą <-> švietimas turi padėti Lietuvos valstybei ir visuomenei pasiekti strateginį tikslą – išsaugoti tautinę tapatybę <-> teigiama, kad pažindamas, suprasdamas ir perimdamas lietuvių tautos istorinį bei kultūrinį palikimą, išgyvendamas tautinį tapatumą mokinys geba ugdytis tautinę, kultūrinę bei pilietinę savimonę, apmąstydamas Europos ir pasaulio kultūros tradicijas, raidos tendencijas ir šiuolaikines globalines problemas formuoja(si) pilietinės sąmonės bruožus, būtinus brandžiai asmenybei.<-> Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje strategija yra valstybinės bendros švietimo strategijos dalis ir skiriama nacionalinio lygmens

institucijoms, apskričių administracijoms, savivaldybėms, mokyklų bendruomenėms, mokytojams, kurie turi suteikti pagrindą nuosekliam ir sistemingam etninės kultūros ugdymui įgyvendinti bendrojo lavinimo mokykloje.

Strategijos tikslai:

- Užtikrinti kryptingą, pagilintą tautinio tapatumo ugdymo kokybę bendrojo lavinimo mokykloje.
- Etninės kultūros ugdymo turinį integruoti į bendrąjį ugdymą nuosekliai: pradinio ugdymo pakopoje integruoti etninės kultūros programos turinį su kitais dalykais, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose kaip atskirą pasirenkamąjį mokomąjį dalyką (modulį)
- Etnokultūros ugdymą įjungti į bendrojo ugdymo sistemą, derinant tautinį tapatumą formuojančius visų švietimo lygmenų veiksmus valstybėje.

(Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. 2006).

Vizijoje numatoma, kad „Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklai reikia kryptingos, nuoseklios etninės kultūros ugdymo sistemos“ (Vizija 9.1). Pastebima, kad būtini esminiai pokyčiai visais švietimo lygmenimis. “Kuriant šiuolaikinę individualią ir visuomenės tapatybę, visi Lietuvos gyventojai turi būti mokomi pažinti tautines tradicijas, rengiami tautinei ir pilietinei raiškai, skatinami aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime savo valstybėje ir pasaulyje” (Vizija). Tikima, kad etninės kultūros ugdymas būtų suvokiamas kaip neatskiriama bendrojo ugdymo dalis. Etninės kultūros ugdymas mokykloje yra vienas iš geriausių būdų sugrąžinti tautos tradicijas į šeimą bei bendruomenę.

2008 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintose atnaujintose bendrosiose ugdymo programose pradiniam ir pagrindiniam ugdymui, yra teigiama: „Ugdymo turinys turi padėti mokiniui pažinti save ir kitus, rasti atsakymus į esminius žmogaus gyvenimo klausimus, perimti kultūros ir žinojimo pagrindus. Ugdymo turinys turi skatinti mokinius apmąstyti savo šalies ir pasaulio kultūros paveldo įvairovę, visuotines vertybes, jų išsaugojimo ir puoselėjimo būtinybę, ugdyti pagarbą savo šalies kultūrai ir tolerantišką požiūrį į fizinius, religinius, socialinius, kultūrinius žmonių skirtumus. Jis turi padėti mokiniui tapti mąstančiu, aktyviu, kūrybingu visuomenės nariu, pasirengusiu mokytis visą gyvenimą, tobulėti pačiam ir prisidėti prie visuomenės tobulinimo“ (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2008). Tačiau šioje atnaujintoje ugdymo programoje nėra konkrečiai kalbama apie etninės kultūros ugdymo galimybes ir standartus, etninės kultūros ugdymas nėra išskirtas.

Suvokiant, kad etninės kultūros (apimančios nematerialųjį ir materialųjį kultūros paveldą) ugdymas plėtoja ugdytinių istorinę kultūrinę atmintį, padeda asmeniui suvokti save kaip konkrečios tautos, šeimos, giminės ir etnografinės srities atstovą, stiprina tautines tradicijas švietimo įstaigose. Etninė kultūra puoselėja bendravimo ir darnaus bendruomenės gyvenimo tradicijas, ugdo pozityvią asmens būties pasaulėjautą, žmogaus ir gamtos darną, iš kartos į kartą perduodamą pagarbą gyvybei ir gėriui. 2012m. balandžio 12 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinta Pagrindinio ugdymo etninės kultūros ugdymo programa, kuri įgyvendinama pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas, Žin., 2008, Nr. 99-3848) keliamus tikslus ir ugdo bendrąsias kompetencijas.

Etninės kultūros ugdymas yra integrali bendrojo ugdymo dalis, padedanti siekti kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslų - formuoti asmens kompetenciją, kuri reiškiasi mokėjimu pripažinti, gerbti, saugoti kultūrinę įvairovę ir dalyvauti socialiai vertingoje kultūrinės raiškos veikloje. Etnokultūrinis ugdymas taip pat padeda ugdytis darnaus vystymosi nuostatas – būti tolerantiškiems ir pripažinti kultūrų įvairovę, jausti solidarumą su savo bendruomene ir dalyvauti jos gyvenime, prisidėti prie jo tobulinimo.

Programos paskirtis – sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui įgyti etninės kultūros pagrindus, pažinti jos reiškinių įvairovę, įgyti liaudies kūrybos gebėjimų, perimti tradicines etines ir estetiškes vertybes. (Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, 2012).

Taigi etnokultūros ugdymo įstatymuose, dokumentuose, projektuose reglamentuojama :

- Etninės kultūros plėtra, turtinimas, tęstinumas ir apsauga išlaikant tautinį tapatumą ir tautinę savimonę.
- Įpareigojimas perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą.
- Daugelyje mokyklų etninė kultūra tik formaliai integruojama į mokomuosius dalykus.
- Nepakankamai skatinama etninės kultūros sklaida popamokinėje veikloje. Etninės kultūros specialistų trūkumas.
- Etninės kultūros leidinių, vaizdo publikacijų, kompiuterinių žaidimų vaikams trūkumas. Nepakankamas IT panaudojimas etnokultūros ugdymo procese.
- Etnokultūros ugdymas - neatskiriama bendrojo ugdymo dalis.
- Kryptingas, nuoseklus, sisteminis, pagilintas etnokultūros ugdymo kokybės užtikrinimas bendrojo lavinimo mokyklose.
- Bendrojo lavinimo mokyklose etninės kultūros pagrindų kurso įvedimas.

2. ETNINĖ KULTŪRA KELMĖS RAJONE: JOS UGDYMO YPATUMAI KULTŪROS IR ŠVIETIMO ĮSTAIGOSE

Galima atrasti ir pristatyti daug regionų, savitų savo etnokultūriniu gyvenimu, paveldu. Tačiau Kelmės kraštas yra išskirtinis, jis turi sukaupęs didelę patirtį etninės kultūros ugdymo ir jos aktualizavimo prasmėmis. Šiandien būtina ne tik studijuoti šio krašto etnokultūrinį paveldą, išskirti ypatumus, bet ir išsiaiškinti, kaip etninės kultūros ugdymas keičiasi į ugdymo programas įvedant naujas programas, kurios padėtų ugdyti jaunąją kartą mūsų papročių ir tradicijų apsuptyje. Ypatingai didelį dėmesį tam skiria kultūros ir švietimo įstaigos. Jose vyksta etninės kultūros ugdymas ir tradicijų perdavimas.

2. 1. Etninės kultūros ir jos puoselėjimo Kelmės rajone apžvalga

Mūsų laikmetyje įvairioms etninės kultūros formoms ir ypač „gyvajai“ tradicijai gresia akivaizdus išnykimo pavojus, nebėra perdavimo „iš lūpų į lūpas“ arba jis vyksta labai menkai. Didžiojoje dalyje šiuolaikinių šeimų „gyvosios“ tradicijos perdavimo tąsa yra nutrūkusi, nebėra kartų bendravimo, o jį pakeičia šiuolaikinės technologijos – kompiuteriai, televizija. Skubėdami dažnai pamirštame savo vaikams prieš miegą pasekti pasaką, ar lopšinę padainuoti. O gal jų nemokame? Tad pagrindiniai „gyvosios“ tradicijos saugotojai, perėmėjai ir perdavėjai rajone yra ikimokyklinėse įstaigose, mokyklose ir kultūros įstaigose vykstanti etnokultūrą puoselėjantys renginiai. Ten vyksta „gyvosios“ tradicijos perdavimas bendraujant vaikams ir jaunimui su vyresnės kartos žmonėmis. Reikia skatinti jau daug kur Lietuvoje atgyjantį bendruomeniškumą. Tam pasitarnauja ne tik giminių ir kaimynų subuvimai vietos bažnyčiose atleidų metu, bet ir kalendorinės šventės, kurios vyksta natūralioje aplinkoje ir kurias rengia švietimo bei kultūros darbuotojai. Rengdami kalendorines šventes, visada stengiasi pateikti autentiškus papročius, priminti jų prasmę, ieškoti kuo įvairesnių švenčių formų.

Kiekvienas kraštas, regionas yra suinteresuotas išlikti savitas, išskirtinis savo tradicijomis, tarme. Kelmės kraštas ne išimtis. Negalima žiūrėti į etnokultūrą, kaip į kažką seną ar turintį tik istorinę vertę. Dialogas su tautosaka atveria galimybę kurti aplink save labiau sutvarkytą pasaulį, kaupti etninį identišumą, susivokti esant tautos dalimi žmogiškosios patirties bei išgyvenimų plotmėje, leidžia ieškoti atsakymų į visų laikų žmogui svarbius klausimus: kas mes esam, iš kur einam, kur nueisim? Etnokultūra – tai gyvenimo būdas.

Kelmės krašte etninė muzika pradėta tirti nuo XX amžiaus pradžios. Yra nemažai paskelbtų darbų, tačiau pasakyti, kad šis etnokultūros reiškinys išnagrinėtas sistemingai, dar negalima. Be to,

liaudies muzikavimo tradicijos daugelyje regionų palaipsniui blėsta, nes ne tik miestuose, bet ir Lietuvos kaimuose vietoj smuiko, armonikos ar liaudies dainų jau ketvirtis amžiaus skamba muzikiniai įrašai. Todėl Kelmės krašto etnine kultūra domėjosi ir ekspedicijas rengė ne vienas etnine kultūra besidomintis šviesuolis. Tačiau iš pradžių šie reiškiniai buvo mažiau fiksuojami, nagrinėjami moksliskai ir propaguojami.

Etnomuzikologas E. Vyčinas (2002) apie Kelmės krašto etnokultūrą kompaktinės plokštelės „Kelmės krašto dainos ir muzika“ lankstinuke rašė, kad Kelmės rajoną iki 1980 m. folkloro tyrinėtojai laikė neįdomiu, niekuo neišsiskiriančiu. Pagrindiniu Kelmės rajono folkloro atgimimo pradininku galima laikyti J. Trinkūną. 1979 m. jis lankėsi Bulavėnų kaime, netoli Tytuvėnų, ir ten įrašė šio kaimo dainas ir muziką. Šis įrašas tuometiniam ansamblio „Ratilio“ dalyviui buvo pirmasis postūmis pradėti domėtis Kelmės rajono folkloru.

1988 m. rugpjūčio 4-6 dienomis Lietuvos muzikos akademijos docento Romualdo Apanavičiaus iniciatyva buvo surengta ekspedicija, kurios tikslas – rinkti ir užfiksuoti Kelmės krašto instrumentinę muziką. Šios ekspedicijos metu buvo apklausti 54 įvairaus amžiaus muzikantai arba jų artimieji, įrašyta nemažai kūrinų, gauta nemažai nuotraukų, darytų prieš 40-50 metų, gaidų bei kitokios medžiagos.

Nuo to laiko buvo pradėtos rengti ekspedicijos po Kelmės rajono kaimus. Šios ekspedicijos ir padėjo pagrindus vėlesniems šio krašto folkloro tyrinėjimams bei paskatino kelmiškius, mėgstančius senąją liaudies muziką, burtis į folkloro ansamblius.

Kelmės krašte kultūros įstaigos etnokultūrinės veiklos puoselėjimui skiria tikrai daug dėmesio, jų veikla apima visas sritis: folklorą, amatus, tautodailę, papročius, architektūrą, religiją. Kelmės rajonas turtingas savo kultūriniu paveldu (išlikę daugiau kaip 400 kultūros paminklų) ir žymiais žmonėmis: tautodailininkais, literatais, liaudies dainininkais ir muzikantais.

Kelmės rajonas savo kultūrinį gyvenimą internetiniame puslapyje pristato taip: Kasmet rajono kultūros įstaigų organizuojamuose renginiuose apsilanko per 120 tūkst. lankytojų, iš kurių 37 tūkst. sudaro vaikai ir jaunimas. Rajone veikia 133 meno mėgėjų kolektyvai, jungiantys per 1350 muzikantų, dainininkų, šokėjų. Iš jų 700 priklauso jaunajai kartai. Rajone yra per 70 tautodailininkų, kurie savo kūriniais demonstruoja įvairiose liaudies meno parodose.

Etninės kultūros puoselėtojai kasmet (liepos mėn.) organizuoja etnomuzikavimo ir liaudies amatų kursus, kurių metu mokoma įvairių senųjų amatų ir grojimo senaisiais liaudies instrumentais, apeiginio giedojimo.

Kas antri metai vyksta akmentašių stovyklos, skirtos akmentašiui J. Liaudanskiui atminti. Skulptorių sukurti kūriniai papuošia Kelmės miestą.

Kasmet organizuojami šie tradiciniai renginiai: tarptautinė tradicinė liaudies meno šventė, Respublikinė Tautodailės darbų paroda „Tradicija ir dabartis“, Tytuvėnų vasaros festivalis, nacionalinė šventė „Linas“, kaimo kapelų bei folkloro kolektyvų šventė „Graži mūsų šeimynėlė“, Liaudiškos muzikos kapelų šventė „Dainuok pavasarį“, liaudiškos muzikos šventė „Stasinės“, romansų muzikos šventė „Rudens romansas“ ir kiti.

Rajoną garsina liaudiškos muzikos kapelos „Kelmynė“, „Tradicinė kaimo kapela“ „Venta“, „Meldai“, Šedbarų bei Pakražančio kultūros centro kapelos. Plačiai žinomi suaugusiųjų tautinių šokių kolektyvai „Putinėlis“, „Gludas“, „Patrepšėlis“, folkloro kolektyvai „Taduja“, „Ramočia“ (laimėjęs „Aukso paukštė“ – Lietuvos liaudies kultūros centro ir Pasaulio lietuvių dainų šventės fondo įsteigtą nominaciją geriausiam folkloro ansamblui), „Judlė“, „Knytuva“, liaudies kūrybos klubas „Medeinė“, Šaukėnų kultūros centro etnografinis ansamblis.

Didžiąją dalį kultūros centro uždavinių ir funkcijų, paskelbtų Kelmės kultūros centro internetiniame tinklapyje <http://kelmeskc.lt>, sudaro veikla, susijusi su etnokultūros puoselėjimu:

- sudaro sąlygas etninės kultūros sklaidai;
- populiarina senąsias kultūros tradicijas, papročius, laiduoja etninės kultūros perimamumą;
- organizuoja mėgėjų meno kolektyvų, studijų, būrelių veiklą;
- rūpinasi mėgėjų meno kolektyvų parengimu ir dalyvavimu Dainų šventėse, vietiniuose, regioniniuose, respublikiniuose ir tarptautiniuose renginiuose;
- organizuoja kalendorinių švenčių paminėjimą, edukacinius ir kitus renginius;
- rūpinasi vaikų ir jaunimo užimtumu, meniniu ugdymu;
- organizuoja etninę kultūrą, mėgėjų meną populiarinančius renginius, tenkina kitus bendruomenės kultūrinius poreikius;
- bendradarbiauja su kitomis įstaigomis ir organizacijomis;
- inicijuoja ir metodiškai remia kultūrinių procesų plėtotę jam pavaldžiuose filialuose,
- renka ir kaupia metodinę medžiagą, tvarko archyvą, rašo ir tvarko įstaigos metraštį;
- vykdo švietėjišką ir informacinę veiklą;
- kaupia rajono gyvenimo vaizdo medžiagos archyvą.

Kelmės kultūros įstaigose ir jų filialuose veikia 12 folklorinių ansamblių, kolektyvai populiarina ir perduoda Kelmės krašto ir Žemaitijos regiono etninę kultūrą dainuodami žemaitiškas dainas, šokdami, muzikuodami, rengdami rajone etnokultūrą populiarinančius renginius, seminarus.

Iš jų 3 kolektyvai yra vaikų ir jaunimo. Vaikai mokomi Kelmės krašto bei Žemaitijos regiono liaudies dainų, šokių, žaidimų, pasakojimų, groja senaisiais lietuvių liaudies instrumentais: armonika, kanklėmis, ragais, smuiku, molinukais, sėkminių rageliu, tarškynėmis. Taip pat vaikai susipažįsta su kalendorinių švenčių šventimo tradicijomis, papročiais. Kolektyvai didžiausią dėmesį skiria savo krašto dainų, muzikos ir tradicijų populiarinimui. Medžiagą kolektyvo veiklai renka iš ekspedicijų metu surinktų įvairių žanrų liaudies kūrybos vienetų, saugomų Jaunimo folkloro centro archyvuose. Centro tautosakos fonduose sukaupta apie 3500 vnt. užrašytų tautosakos pavyzdžių ir kitų liaudies menų publikuojančių leidinių.

Susipažinus su Kelmės krašto kultūros įstaigomis galima pastebėti, kad šiame krašte etnokultūros gyvavimui didelę įtaką per savo veiklą daro Kelmės kultūros centre veikiantis Jaunimo folkloro centras (JFC), kuriame dirba kvalifikuoti ir entuziastingi darbuotojai. Jie didelę reikšmę teikia edukacinei veiklai, papročių atgaivinimui Kelmės krašte, rengia ekspedicijas, kurių medžiaga yra visiems prieinama JFC archyvuose. JFC yra išleidęs 2 knygas: „Senosios kanklės ir kankliavimas“ bei „Kelmės krašto dainos“, taip pat CD „Vėjeli pūsk“ ir „Kelmės krašto muzikantai, lietuvių liaudies instrumentinė muzika“ su Kelmės krašto dainos ir muzika. Centras buria visus Žemaitijos etnokultūros tyrinėtojus, žmones, besidominčius šio krašto kultūros savitumu.

Visoje Lietuvoje žinomi Kelmės kultūros centre jau daugelį metų liepos mėnesį organizuojami tradiciniai „Žemaičių etnomuzikavimo ir liaudies amatų vasaros kursai“. Tai tradiciniai vasaros kursai rengiami jau 25-erius metus. Kursuose veikia etnomuzikavimo ir liaudies amatų sekcijos: žemaitiškas dainavimas, apeiginis giedojimas, šokiai, žaidimai, rateliai, kankliavimas, smuikavimas, grojimas piemenų pučiamaisiais instrumentais, grojimas armonika, siuvinėjimas, karpiniai, pynimas iš vytelių, juostų audimas, kaukių drožyba, pynimas iš beržo tošių, kanklių gamyba, keramika, audimas staklėmis, akmens tašymas, pynimas iš šiaudelių, žalvarinių papuošalų gamyba, stogo dengimas nendrėmis, tradicinių žemaičių patiekalų gaminimas. Tik pradėjus rengti kursus sekcijų buvo mažiau, bet per dvidešimt metų jų skaičius išaugo. Sekcijose savo žinias žmonėms perteikia liaudies muzikos žinovai, savo sričių specialistai, profesoriai, mokslininkai, taip pat ir Kelmės krašto pateikėjai bei tautodailininkai. Kiekvienais metais kursuose galima išgirsti labai įdomių paskaitų: „Žemaičių tautiniai muzikos instrumentai – Šiaurės Europos etnokultūrinės bendrijos palikimas“, „Žemaičių tradiciniai amatai“, „Žemaičių kalendorinės šventės ir jų kosmologinė kilmė“, „Žemaičių liaudies drabužiai“, „Folkloro ansambliui vadovavimo praktika“, „Žemaičių šeimos papročiai“, „Katalikų liaudies pamaldumo praktika“, „Gyvosios gamtos vaistinė“.

Kursų dalyviai – moksleiviai, pedagogai, kultūros darbuotojai ir kiti besidomintys etnine kultūra. Kursai vyksta laisva forma, nėra nustatyta, kiek sekcijų galima pasirinkti, žmonės jas renkasi pagal poreikį. Vienais metais mokosi vienų dalykų, kitais metais kitų arba nusprendžia pagilinti sugebėjimus ir žinias jau lankytose sekcijose. Po kursų visi dalyviai surengia savo darbų parodas, koncertuoja. Taip jie gali išreikšti save, džiaugtis rezultatais, o kiekvienas kursų dalyvis dar gauna ir kursų baigimo pažymėjimą.

Prie etnokultūrą populiarinančių edukacinių renginių galima paminėti Žemaitijos regiono vaikų ir jaunimo folkloro ansamblių dalyviams ir vadovams skirtus kursus „Kūrybinės dirbtuvės“. Šiais kursais siekiama sudominti, aktualizuoti, saugoti ir puoselėti tautinę tapatybę, jos tęstinumą. Siekiama per etnokultūrą lavinti, mokyti ir ugdyti moksleivių gebėjimus, žinias, kūrybiškumą. Seminarų temos ir problematika remiasi psichosocialiniais vaikų ir jaunimo poreikiais bei folkloro kolektyvų veiklos ypatumais: Žemaitijos regiono ypatumai; žemaičių patarnių svarba vaikų folkloro ansamblio repertuare ir šiandienoje; tradicija ir modernybė kalendoriniuose papročiuose; jaunimo brandos apeigų raida ir kt.. Taip pat mokoma groti liaudies instrumentais, liaudies šokių, dainavimo, tautinio kostiumo detalių, šiaudinių žaislų gamybos.

Vardindami Kelmės krašte organizuojamus edukacinius, etnokultūrą populiarinančius renginius galima paminėti dar ir vykdomą edukacinę programą „Piemenėlių pramogos“. Šią programą sudaro 3 etapai: I etapas – „Tradiciniai velykinio kiaušinio marginimo būdai. Velykų papročiai“. Ši programa skirta supažindinti Kelmės miesto mokyklų I-IV klasių mokinius su lietuvių liaudies tradiciniais papročiais. II etapas – „Pavasariniai vaikų šokiai ir žaidimai“ ir III etapas – „Rudeninės piemenėlių pramogos“.

Birželio – liepos mėn. Kelmėje organizuojamas „Akmentašių simpoziumas“, kuris vyksta kas du metus ir įvykę jau penki simpoziumai. Simpoziumą organizuoja Kelmės kultūros centro Jaunimo folkloro skyrius. Simpoziumas skirtas akmeninės liaudies plastikos patriarchui, kelmiškiui akmentašiui Juozui Liaudanskui atminti. Jis savo darbais Kelmei suteikė ypatingą savitumą. 2004 m. kilo idėja tęsti J. Liaudansko kūrybinį kelią. Simpoziume galime išvysti šiuos dalyvaujančius skulptorius: kelmiškį Valdą Bandžą, šiauliškius Joną Vaicekauską, Kazimierą Bimbą, mažeikiškį Paulių Daujotą.

Visa tai, ką žmonės išmoksta dalyvaudami edukacinėje veikloje, folkloriniuose ansambliuose, galima parodyti organizuojamuose koncertuose, vakaronėse, šventėse. Ir ne tik parodyti, bet ir pasižiūrėti, pabendrauti, pasidalinti patirtimi.

Kelmės krašto kultūros įstaigų etnokultūrą populiarinantys renginiai:

1. Kelmės kultūros centre vykstanti tradicinė rajono kaimo kapelų ir folkloro kolektyvų šventė „Graži mūsų šeimynėlė“. Šventės tikslas – propaguoti liaudišką muziką visuomenei, skatinti naujų kaimo kapelų kūrimąsi, kelti esamų kaimo kapelų meninį lygį.
2. Kelmės kultūros centre vykstantis rajono vaikų ir moksleivių liaudies kūrybos atlikėjų konkursas „Tramtatulis“. Šiuo renginiu siekiama skatinti jaunąją kartą domėtis savo krašto tradicine kultūra.
3. Kelmės kultūros centre organizuojama Tradicinė rajono moksleivių folkloro ansamblių šventė „Žaliū žaliū žuolynele“. Renginys organizuojamas kartu su Kelmės rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriumi.
4. Kelmės kultūros centre vyksta tradicinė respublikinė liaudiškos muzikos kaimo kapelų šventė „Stasinės“. Šventėje dalyvauja liaudiškos muzikos kaimo kapelos iš Šilalės, Pasvalio, Kretingos, Šiaulių, Skuodo, Kelmės. Rajonų šventės metu kaimo kapelose dalyvaujantys Stanislovai ir Stasės apdovanojami atminimo dovanomis.
4. Tarptautinė tradicinė „Liaudies meno šventė“ Kelmėje vyksta jau 32 metus. Šventė vienija rajono gyventojus bendram tikslui – nepamiršti savo šaknų, saugoti ir puoselėti liaudies tradicijas. Tai ne vienadienis kultūrinis įvykis, o dainos ir šokio, muzikos ir kūrybos džiaugsmo banga, įpinta į mūsų tautos kultūrą, užliejusią kelmiškius jau 32 metus. Šventės tikslas – skatinti regiono tradicijų savitumo ir autentiškumo išsaugojimą. Šventėje dalyvauja Kelmės krašto, Šiaulių apskrities, Žemaitijos regiono bei kitų regionų tautodailininkai, amatų demonstruotojai, liaudiškos muzikos atlikėjai ir ansambliai. Atskira šventės dalis – Vengrijos, Lenkijos, Vokietijos, Švedijos, Norvegijos, Latvijos kulinarinio ir buitinio paveldo pristatymas bei tų šalių meno kolektyvų ir atlikėjų pasirodymai.
6. Tautodailės darbų paroda „Tradicija ir dabartis“ sukviečianti visus Kelmės krašto ir aplinkinių rajonų tautodailininkus pristatyti savo darbus. Parodoje dalyvavo 120 autorių, kurie eksponavo apie 700 darbų. Jau tapo tradicija šioje parodoje eksponuoti geriausius mokinių ir mokytojų iš Kelmės rajono mokyklų darbus.
7. Pleneras „Kelmės krašto kultūrinio paveldo įprasminimas dailininkų kūryboje“, po kurio vyksta parodos pristatymas.
5. Prienų kaime vykstanti Sodo teatro šventė. Jos metu rodomi spektakliai.
6. Tytuvėnų sen. Budraičių kaime vyksta nacionalinė šventė „Linas“. Tai tradicinis renginys, organizuojamas nuo 2004 m. ir sulaukęs šventės dalyvių pripažinimo bei susidomėjimo. Renginio tikslas – skatinti Lietuvoje linininkystę, puoselėti lino auginimo tradicijas, supažindinti visuomenę su lino gaminiais, jų paruošimo technologijomis. Šventės metu organizuojama suvenyrų, rūbų,

pagamintų iš lino, mugė, lino darbų paroda. Koncerto repertuarą taip pat sudaro atliekami kūriniai, susiję su lino istorija.

7. Kukečių seniūnijoje vykstanti tradicinė šventė „Piliakalnis senas mums praeitį mena“. Šventės tikslas- puoselėti ir propaguoti senąsias lietuvių tradicijas, ugdyti visuomenę turiningai leisti laiką.

8. Tradicinė romansų muzikos šventė, vykstanti Kelmės KC „Rudens romansas“. Kiekvienais metais šventės tema yra keičiama. Ši šventė organizuojama kasmet ir yra mėgstama žiūrovų. Dalyviai – romansų muzikos kolektyvai iš Šiaulių rajono ir miesto, Akmenės, Vilkaviškio, Kelmės miestų.

9. Pakražantyje organizuojama šv. Cecilijos – muzikos globėjos šventė. Renginys prasideda šv. Mišiomis, po kurių yra pagerbiami senieji to krašto giedoriai, o vėliau vyksta koncertas, kuriame galima išgirsti Pakražančio kultūros centro, Žalpių etnografinio ansamblio atliekamų senovinių kantičkinių giesmių.

Žalpių giedorių galima pasiklausyti ir Žalpių parapijoje vykstančiose Loskavos Švč. M. Marijos Maloningosios atlaiduose, po kurių susirinkusi kaimo bendruomenė vakaroja: skamba to krašto dainos, vaišėmis visus vaišina kaimo gospadinės, kurios paruošia tradicinius žemaičių patiekalus.

Kelmės krašte ypatingas dėmesys skiriamas ekspedicijoms. Kaupiant dainų ir pasakų lobius dėmesys krypo, krypsta ir, reikia tikėtis, vis labiau kryps į pateikėjus, senuosius muzikantus, dainininkus, dar galinčius autentiškai perteikti mums mūsų krašto etninę kultūrą. Savaip įdomūs jie buvo praeityje, kitaip įdomūs šiandien, galbūt dar kitaip įdomūs bus ateityje. Tačiau visada gražūs – gražūs savo nugyventais gyvenimais, savo dainomis, pasakomis, sodriais pasakymais. Kas kitas, jei ne pateikėjai, gali be didesnių nukrypimų perduoti įvairių žanrų liaudies kūrybos vienetus: dainas, šokius, papročius, tradicijas, tarmę. Pabendravus su pateikėjais, galima sužinoti daugiau apie savo krašto tradicijas, žmonių gyvenimą, vertybes. Bendravimas su pateikėjais yra naudingas ne vien gaunamomis žiniomis, bet ir pačiu žmogišku šiltu bendravimu.

Šimtmečių sandūroje skaudžiai pajuntame bėgantį laiką, gyvenimo permainų nešamas netektis. Jau XX a. pradžioje dr. Jonas Basanavičius kvietė inteligentus, visus susipratusius tautiečius rinkti brangias tautos relikvijas, užrašinėti tautosaką, nes visa tai nyksta, traukiasi iš gyvenimo. Todėl labai svarbu yra suspėti su laiko tėkme surinkti ir užrašyti kuo daugiau tautos vertybių.

Kiekvienos tautos kultūrinis paveldas atsiremia į tradicijų saugojimą, puoselėjimą, perdavimą ateities kartoms. Lietuvių tauta ir jos kultūra – tai savigarbos ir orumo, sąžiningumo,

dorumo, darbštumo, meilės savajam kraštui, gimtajai kalbai ir papročiams, visam protėvių palikimui įkūnijimas ne tik praeityje, bet ir dabartyje. Vis labiau plintant europietišškai kultūrai savo tautos tradicijas išlaikyti darosi sunku, tolstama nuo pagrindinių senosios Lietuvos kultūros vertybių. Šiandieninėje visuomenėje svarbu, kad šeima, švietimo ir kultūros įstaigos sugebėtų jaunajai kartai išugdyti teisingą etninės kultūros vertės supratimą. (Ulevičiūtė, 2006).

2.2. Etninės kultūros ugdymas Kelmės rajono mokyklose, patirtis ir problemos

Etnomuzikologė L. Mukaitė – Sungailienė (2003) įsitikinusi, kad protingas ir dideliai įžvalgus yra tas mokytojas, kuris savo auklėtinius išmokina nors vieną to krašto, kuriame dirba, liaudies dainą. Ir ne bet kokią, o melodingą autentišką, kurią ir retas pagyvenęs žmogus beatmena. „Vaikas kalbantis ir dainuojantis gimtąja tarpe yra išskirtinis. Pedagogai, kurie dirbdami su vaikais naudoja folklorą, akivaizdžiai mato, kad dainuodamas vaikas lyg ir geresnis palieka. Su ta paprasta daina prasideda dideli bei rimti dalykai“ (2003, p. 34 – 39).

Kelmės rajono 22 švietimo įstaigose: darželiuose – mokyklose, bendrojo lavinimo mokyklose (kaip ir daugelyje šalies mokyklų) yra keliami etnokultūros skleidimo uždaviniai. Mokyklose mokytojai į pamokų planus integruoja su etnine kultūra susijusias temas: tautosaką, liaudies muziką, liaudies amatus (karpinių karpymą, nėrimą, šaukštų drožinėjimą ir t.t.). Daugumoje mokyklų vaikams sudaromos galimybės lankyti folklorinius ansamblius, liaudies amatų ir kraštotyros būrelius. Folkloro ansamblius dažniausiai lanko jaunesnio amžiaus vaikai nuo 6 iki 12 metų, kurie mokosi liaudies dainų ir šokių, susipažįsta su švenčių papročiais.

Liūdnas faktas, kad rajone nėra mokyklos, kur etnokultūra būtų dėstoma kaip atskiras pasirenkamasis mokomasis dalykas (modulis), įjungtas į bendrąją ugdymo sistemą, tačiau etnokultūra vienokiu ar kitokiu lygiu integruojama į kitus mokymo dalykus, pvz. muziką, lietuvių literatūrą, istoriją, geografiją, dailę, technologijas, etiką.

Mokyklose yra organizuojamos tradicinės liaudies šventės, į kurias įtraukiami ir tėvai bei seneliai. Mokyklose švenčiamos Sekminės su savo piemenėlių apeigomis, Šv. Velykos su margučių ridenimu ir sūpuoklėmis, kurios vaikams atneša daug gerų emocijų, adventiniai vakarai, kurių metu vyrauja susikaupimas, rintis, dainuojamos adventinės dainos, gaminami šiaudiniai žaisliukai eglutėms, Užgavėnių šventė su savo persirengėliais, linksmybėmis prie laužo ir kt. Visos šventės, organizuojamos Kelmės rajono švietimo įstaigose, turi tikslą supažindinti vaikus su švenčių

papročiais, apeigomis, vertybėmis, ugdyti vaikus iš karto keliomis kryptimis: estetiškai, etiškai, perimti protėvių išmintį.

Daugelis mokyklų turi kraštotyros muziejus, kuriuose yra kaupiami įvairūs liaudies kultūrą primenantys eksponatai. Jie mokyklų muziejus papildo rengiamų ekspedicijų metu, arba juos atneša mokiniai. Moksleiviai skatinami domėtis savo krašto tradicijomis, iš juos supančių artimų, giminių, kaimynų rinkti dainas, pasakojimus. Mokytojai atsakingi už šią veiklą rašo metraščius, archyvuoja visą sukaupią informaciją.

Taip pat yra rašomi projektai ir organizuojamos vasaros stovyklos, tarp kurių sutinkame ir tokių, kurių tikslas – perteikti etninę kultūrą jaunajai kartai, ugdyti mokinius etnokultūros vertybėmis. Kaip vieną iš tokių daugelio projektų galime paminėti „Saulės ratu – metų laiku“ (Liolių pagrindinė mokykla), kuriame mokiniai visus metus susipažino su etnine kultūra: liaudies muzika, dainomis, amatais, lankėsi pas savo krašto liaudies pateikėjus, o šį projektą vainikavo tradicinė advento laikotarpiui skirta šventė.

Etninės kultūros raiška ir sklaida vidurinėje švietimo grandyje sąlygojama mokyklos etnokultūrinių tradicijų, mokytojų profesinio pasirengimo, vidurinio švietimo valdymo grandžių požiūriu į etninę kultūrą. Mokykla moksleivių etnokultūriniame ugdyme stengiasi atsižvelgti į etnokultūrinės ir tautinės vertybes diferencijuojančius faktorius – gyvenamąją vietą, moksleivių šeimas.

Vaikų bei jaunimo kultūriniam užimtumui, įtraukimui į kūrybinę veiklą įtakos turi kultūros ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas. Mokytojai ir mokiniai turi galimybę pasitobulinti kultūros įstaigose kasmet organizuojamuose kursuose, seminaruose, naudotis Jaunimo folkloro centro archyvo sukaupia medžiaga. Vaikai, lankantys mokyklų ir darželių folklorinius ansamblius, turi galimybę pasirodyti ne tik mokyklos organizuojamose šventėse, bet ir rajono šventėse, kurias organizuoja Kelmės kultūros įstaigos.

Etnokultūros ugdymui Kelmės rajono švietimo ir kultūros įstaigose yra skiriamas didelis dėmesys. Kultūros įstaigos turi daug patirties edukacinėje, organizacinėje veikloje, į kurią yra įtraukiamos ir švietimo įstaigos

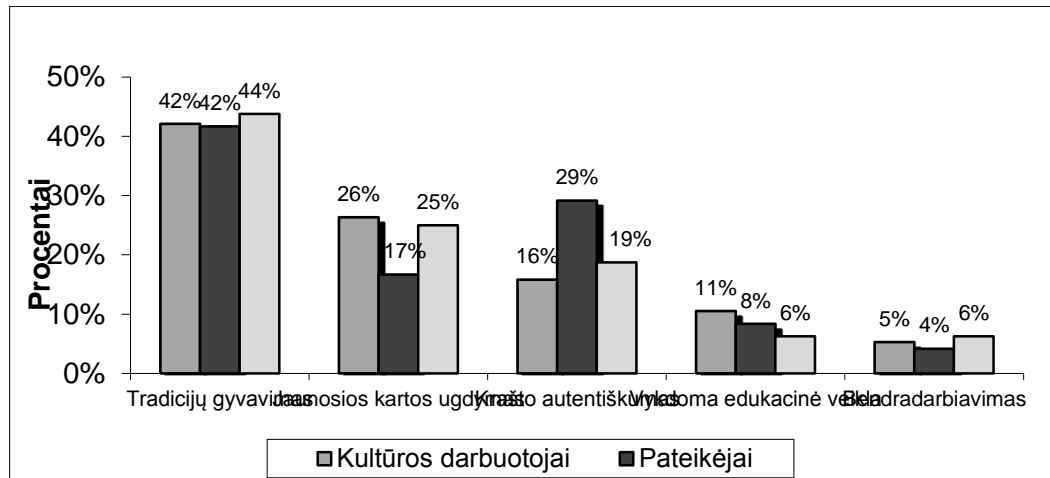
Siekiant atskleisti dabartinę etninės kultūros ugdymo situaciją Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose, pasinaudota 2009 m. parengtame bakalauro darbe pateiktais etnokultūrinio ugdymo tyrimo duomenimis Kelmės rajone. Šie duomenys leis palyginti respondentų požiūrį 2009 m. ir 2013 m. į etninės kultūros ugdymą, taip pat palyginti etninės kultūros ugdymo situaciją Kelmės rajono Bendrojo lavinimo mokyklose. 2009 metais rajone egzistavo 34 švietimo įstaigos. Tyrimui

atlikti buvo apklausta 50 mokinių, besimokančių 5-10 klasėse, kaimo ir miesto mokyklose. Apklausoje dalyvavo ir 16 mokytojų, dirbančių pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose bei gimnazijose. Dar viena respondentų grupė, dalyvavusi tyrime, buvo 19 kultūros darbuotojų ir 24 pateikėjai (gyvąją etninės kultūros raišką perteikiantys žmonės). Šie kultūros darbuotojai ir pateikėjai buvo sujungti į vieną bloką, nes dauguma Kelmės krašto kultūros darbuotojų turi etninį išsilavinimą arba yra išklause daug su šia tema susijusių seminarų ir apsigynę kultūros darbuotojų kvalifikaciją, dauguma jų ~~laisvai~~ groja vienu ar kitu liaudies instrumentu. Taigi jie savo darbe glaudžiau nei mokytojai yra susiję su etnokultūra bei pateikėjais. Kad tinkamai būtų išanalizuoti etinės kultūros ugdymo ypatumai Kelmės krašte, buvo pasirinktas sociologinis tyrimo metodas – anketinė apklausa.

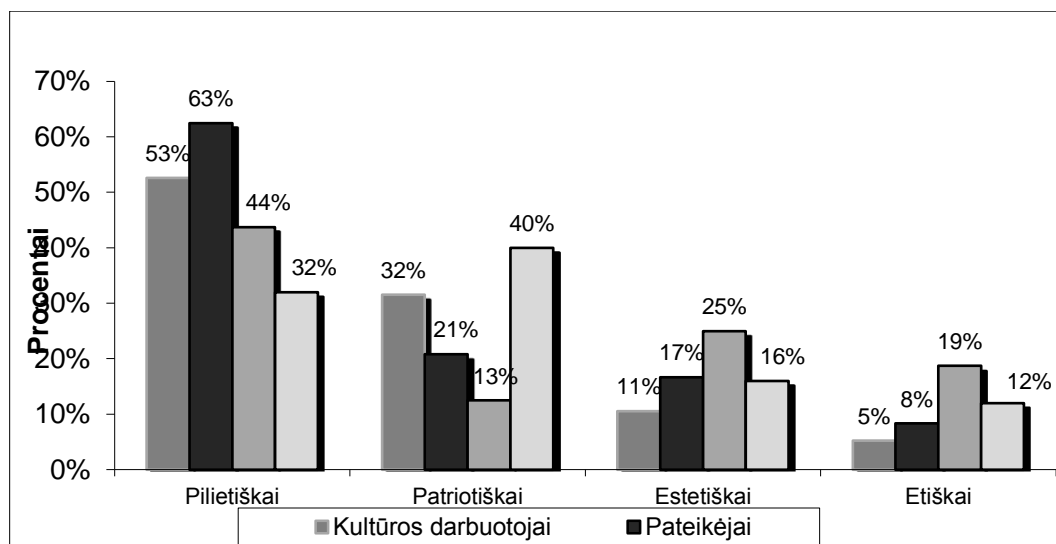
Anketinės apklausos pradžioje reikėjo **sužinoti respondentų nuomonę apie tai, kas turi didžiausios įtakos etnokultūros gyvavimui Kelmės krašte**. Šiuo klausimu savo nuomonę išreiškė kultūros darbuotojai, pateikėjai ir mokytojai. Respondentams buvo pateikti 5 teiginiai, kuriuos jie turėjo sureitinguoti pagal svarbą nuo 1 (svarbiausias) iki 5. Gautuose rezultatuose pirmajai vietai pagal svarbą atsakymų skaičius labai panašus, vienu kriterijumi išsiskyrė tik pateikėjų nuomonė. Visi respondentai teigia, kad didžiausią įtaką etnokultūros gyvavimui Kelmės krašte turi tradicijų gyvavimas. Šį kriterijų pasirinko 42% kultūros darbuotojų, 42% pateikėjų ir 44% mokytojų. 26% kultūros darbuotojų ir 25% mokytojų mano, kad antroje vietoje pagal svarbą yra jaunosios kartos ugdymas, tačiau pateikėjai šį kriterijų pagal svarbą (17%) laiko trečioje vietoje. O antroje vietoje, pasak 29% pateikėjų, yra krašto autentiškumas, kuris likusiems yra tik trečioje vietoje. Toliau respondentų nuomonė vienoda. Ketvirtoje vietoje pagal svarbą respondentų nuomone yra vykdoma edukacinė veikla, o mažiausiai įtakos, jų nuomone, turi kultūros ir švietimo įstaigų bendradarbiavimas. Nors kuomet buvo pateiktas klausimas, kaip dažnai bendradarbiauja kultūros ir švietimo įstaigos, gauti duomenys parodė, kad bendradarbiavimas tarp šių dviejų įstaigų respondentų nuomone, yra dažnas arba nuolatinis. Tai rodo 84% kultūros darbuotojų, 79% pateikėjų ir 100% mokytojų atsakymų. Tik 16% kultūros darbuotojų ir 8% pateikėjų mano, kad bendradarbiaujama retai arba niekada. Ir 17% pateikėjų teigia apie tai nežinantys.

Štai kaip aptariamieji duomenys atrodo paveiksle:

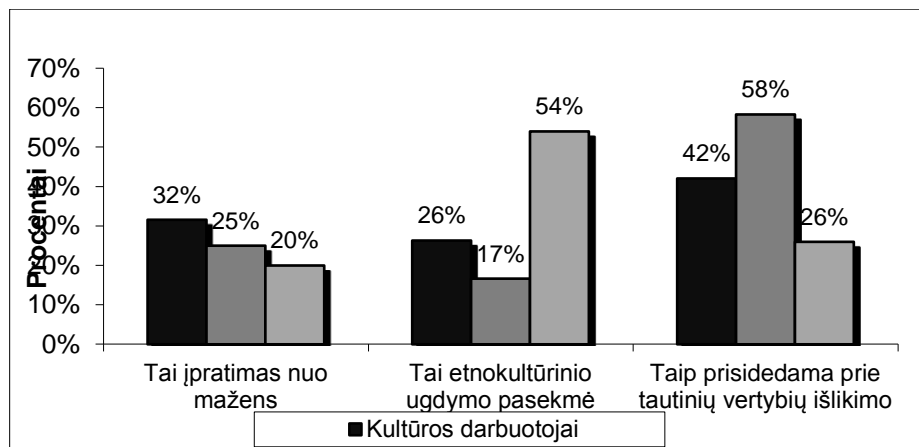
1 pav. Kriterijai, lemiantys etnokultūros gyvavimą Kelmės krašte. (N=59)

Antru klausimu siekta sužinoti, **kuria patriotine, pilietine, etine ar estetinė kryptimi ugdo etninė kultūra.** (žr. 2 pav.). Atsakymus į šį klausimą respondentai buvo paprašyti sureitinguoti pagal svarbą nuo 1 (svarbiausias) iki 4. Išanalizavus atsakymus, buvo gauti tokie rezultatai. 53% kultūros darbuotojų ir 63% pateikėjų mano, kad 1 vietoje pagal svarbą etninė kultūra ugdo pilietiškai, 2 vietoje – patriotiškai (32% ir 21%), 3 vietoje – estetiškai (11% ir 17%), ir galiausiai 4 vietoje – etiškai (5% ir 8%). Mokytojų ir mokinių nuomonė šiuo klausimu nesutapo. 44% mokytojų mano, kad labiausiai etninė kultūra ugdo pilietiškai, 25% estetiškai, 19% etiškai ir mažiausiai 13% patriotiškai. Nustebino mokinių atsakymai dėl patriotiškumo. Šio kriterijaus pasirinkimas ženkliai lenkia kitų respondentų pasirinkimą. Mokiniai savo pozicija lenkia mokytojų atsakymus beveik tris kartus (40% ir 13%), kad etninė kultūra ugdo visų pirma patriotiškai 40%, pilietiškai 32%, estetiškai 6% ir galiausiai etiškai 2%. Tokie skirtingi respondentų atsakymai parodo skirtingas respondentų pažiūras į etnokultūrinio ugdymo kryptis. Tačiau didžioji dalis respondentų pirmoje vietoje pagal svarbą įvardino, kad etninė kultūra ugdo visų pirma pilietiškai.

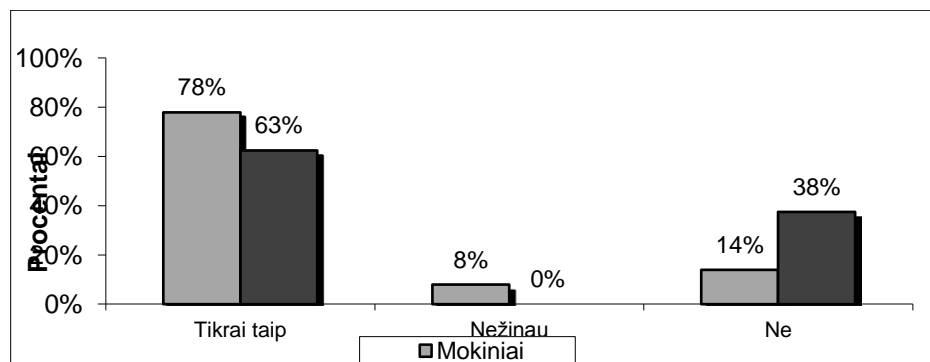
2 pav. Etnokultūros ugdymo kryptys. (N=109)

Tos pačios respondentų grupės, kaip ir pastarajame klausime buvo paprašytos išreikšti savo nuomonę apie tai, kaip jie vertina etnokultūros perėmimą ir puoselėjimą (žr. 3 pav.). Šiuo klausimu kultūros darbuotojų ir pateikėjų nuomonės yra labai panašios, o mokinių atsakymai išsiskyrė. Didžioji dalis 42% kultūros darbuotojų ir 58% pateikėjų teigia, kad etnokultūros perėmimu ir puoselėjimu prisidedama prie tautinių vertybių išlikimo. Jiems šis aspektas atrodo pats svarbiausias. Respondentai suvokia, kad be „gyvosios tradicijos“ raiškos, be tradicijų puoselėjimo etninės kultūros ugdymas būtų kur kas sudėtingesnis. 32% kultūros darbuotojų ir 25% pateikėjų teigia, kad tai yra įpratimas nuo mažens, ir galiausiai, kad tai yra etnokultūrinio ugdymo pasekmė 26% ir 17%. Šie atsakymai parodo, kas šiai respondentų grupei atrodo svarbiausias dalykas ir tai, kad pateikėjai bei kultūros darbuotojai dar yra susidūrę su etnokultūrinio ugdymu šeimose „iš lūpų į lūpas“. Jie žino, kad etninė kultūra geriausiai perimama natūralioje aplinkoje, rodant pavyzdį jaunajai kartai. 54% mokinių mano, kad tai visų pirma yra etnokultūrinio ugdymo pasekmė, tik 20% jų pasisako, kad tai įpratimas nuo mažens. Šis mokinių atsakymas leidžia daryti prielaidas, kad mokiniai nejaučia etninės kultūros puoselėjimo savo namų aplinkoje, o apie tai sužino tik mokykloje pamokų metu ar popamokinėje veikloje.

3 pav. Etninės kultūros perėmimo ir puoselėjimo vertinimas. (N=93)

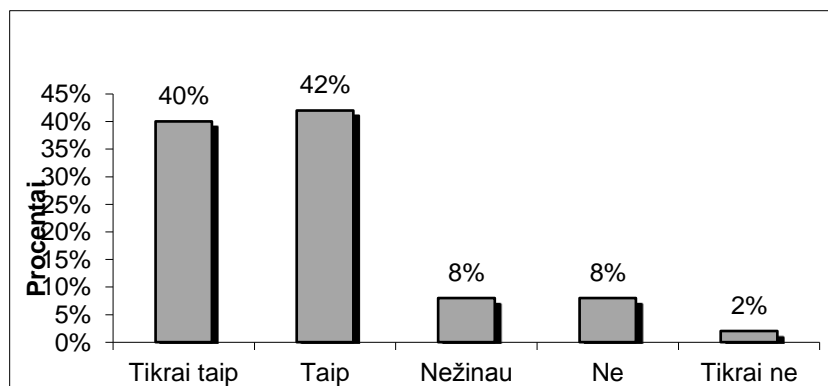
Žinant, kad etninis ugdymas mokykloje gali vykti ne tik pamokų metu, bet ir popamokinėje veikloje, mokiniams ir mokytojams anketoje buvo pateiktas klausimas, ar mokykloje veikia etnografiniai būreliai (žr. 4 pav.). Didžioji dalis 78% mokinių ir 63% mokytojų teigia, kad jų mokykloje veikia etnografiniai būreliai, tai reiškia, kad etnokultūrinis ugdymas Kelmės krašto mokyklose popamokinėje veikloje yra „gyvas“. 14% mokinių ir 38% mokytojų teigia, kad jų mokykloje tokių kolektyvų nėra, tačiau tai dar nereiškia, kad etnokultūrinis ugdymas mokyklose nevyksta visiškai. Etnokultūrinis ugdymas mokykloje gali vykti muzikos pamokų metu, integruotis kitų dalykų pamokose, bei klasių valandėlėse. Ir 8% mokinių teigia apie tokius kolektyvus savo mokykloje nežinantys. Šis atsakymas mums parodo mokinių informavimo apie mokykloje veikiančius etno kolektyvus trūkumus. Jei kiekvienas mokinys būtų išsamiai supažindintas su mokykloje veikiančiais kolektyvais, žinotų apie jų veiklą, tikėtina, kad būtų galima daugiau mokinių įtraukti į etnokultūrinę veiklą.

4 pav. Mokinių ir mokytojų atsakymai apie mokykloje veikiančius etnografinius būrelius. (N=66)

Kadangi dauguma mokytojų ir mokinių pasisakė apie tai, kad mokyklose yra organizuojamos tradicinės liaudies šventės, įdomu buvo sužinoti, ar šiose šventėse dalyvauja liaudies pateikėjai. Juk daugelis mokytojų anksčiau išanalizuotame klausime teigia, kad autentiškiausiai etnokultūrą perteikia liaudies pateikėjai. Apie pusę šiuo klausimu pasisakiusių respondentų mano, kad jų mokyklose organizuojamose liaudies šventėse pateikėjai dalyvauja. 38% mokinių ir 44% mokytojų teigia, kad jų mokyklose organizuojamose liaudies šventėse pateikėjai nedalyvauja. Ir 10% mokinių bei 6% mokytojų rašo nežinantys apie pateikėjų dalyvavimą. Tikėtina, kad šį atsakymo variantą pasirinko respondentai, kurie nedalyvauja mokyklų organizuojamose tradicinėse liaudies šventėse. Įdomi situacija ir dėl pateikėjų dalyvavimo muzikos pamokose. Čia tyrimo rezultatai atskleidė šiek tiek prastesnę situaciją. Net 100% mokinių šiuo klausimu teigia, kad jų dalyvaujamos muzikos pamokose pateikėjai nedalyvauja. Taip pat pasisako ir mokytojai, kurie teigia, kad pateikėjai jų vedamos muzikos pamokose nedalyvauja/

Mokinių anketoje pateiktas klausimas atskleidžia, ar mokiniai norėtų, kad į muzikos pamokas būtų kviečiami liaudies pateikėjai (žr. 5 pav.). 82% mokinių pasirinko atsakymų variantus „tikrai taip“ ir „taip“, kurie parodo – didžioji mokinių dalis norėtų, kad į muzikos pamokas būtų pasikviečiami liaudies pateikėjai. Ir tik 18% mokinių teigia nežinantys, nori arba nenori, kad į pamokas būtų pasikviečiami liaudies pateikėjai. Taigi šis mokinių atsakymas turėtų atkreipti Kelmės krašte dirbančių muzikos mokytojų dėmesį. Jei muzikos pamokose, kurių tema etninė muzika, būtų sudarytos sąlygos mokiniams susitikti su liaudies pateikėjais, iš kurių mokiniai galėtų pasisemti žinių, susipažinti su jų istorijomis, išmokti autentiškai atlikti liaudies muziką, muzikos pamokos mokiniams būtų pravestos daug įdomiau, ne vien tik girdint „sausą“ teoriją ir klausant muzikos įrašų. Taigi tikėtina, kad mokinių susidomėjimo lygis etnokultūra labai išaugtų.

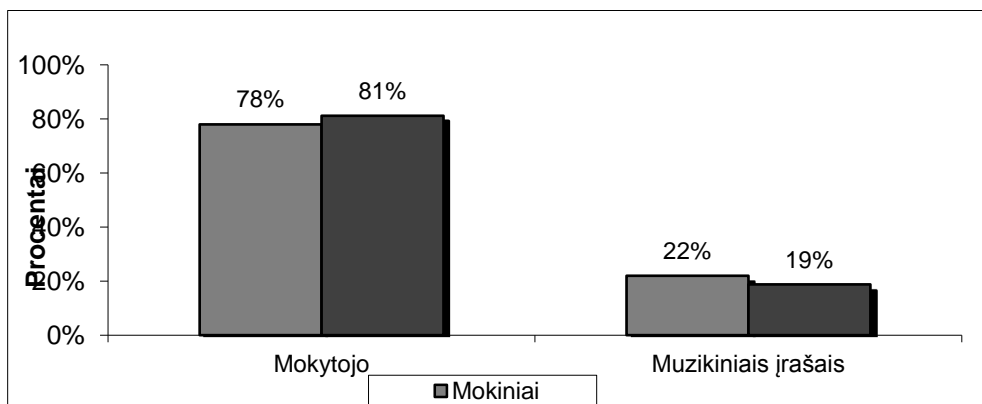

5 pav. Mokinių noras muzikos pamokoje pasimokyti iš liaudies pateikėjų. (N=50)

Visi 100% apklausoje dalyvavusių mokytojų pasisako, kad liaudies dainų ir muzikos mokymasis muzikos pamokoje yra būtinas ir reikalingas. Tai reiškia, kad mokytojai supranta etnokultūrinio ugdymo reikšmę ir jaučia atsakomybę prisidedami prie tautinių vertybių išlikimo. 70% mokinių nuomonė šiuo klausimu atitinka mokytojų nuomonę, o 30% mokinių teigia, kad nežino arba nenori mokytis liaudies dainų muzikos pamokose.

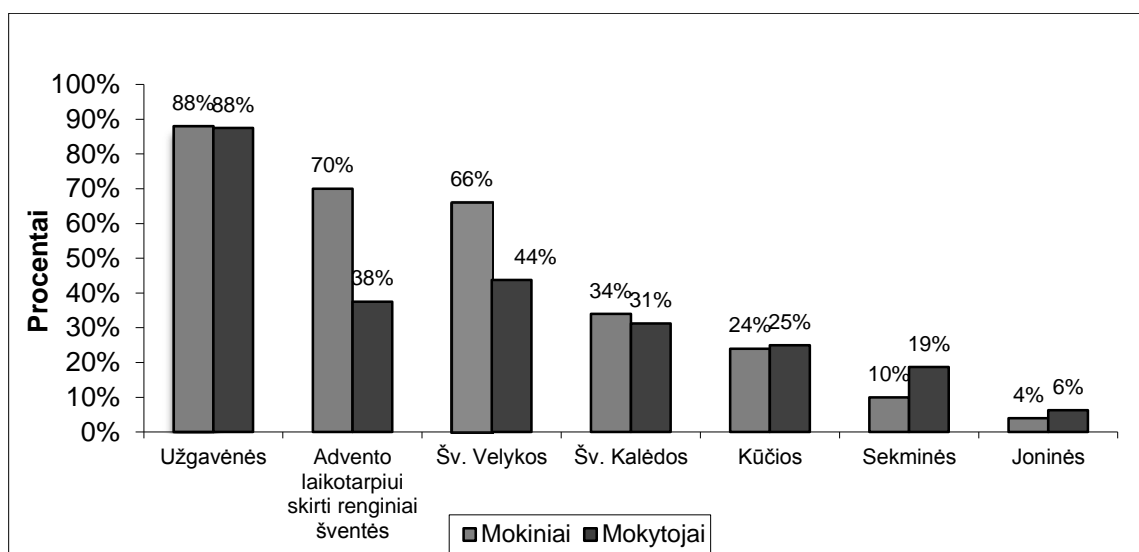
Žinant, kad mokyklose pamokų metu liaudies pateikėjai nedalyvauja, kaip pamokos dalyviai, galintys mokiniams perteikti etninės muzikos pavyzdžius, mokiniams ir mokytojams buvo pateiktas klausimas apie tai, ar reikalingi etninės muzikos pavyzdžiai muzikos pamokoje. 100% apklausoje dalyvavusių mokytojų teigia, kad etninės muzikos pavyzdžiai yra būtini. Su šia mokytojų nuomone sutinka ir 84% mokinių, 16% mokinių teigia nežinantys, ar muzikos pavyzdžiai yra reikalingi. Taigi dauguma į šį klausimą atsakinėjusių respondentų pasisako už etninės muzikos pavyzdžių reikalingumą muzikos pamokose.

Taigi sekančiu klausimu, siekiant sužinoti apie etnokultūrinį ugdymą muzikos pamokose išsiaiškinta, koku būdu etninės muzikos pavyzdžiai yra pateikiami muzikos pamokų metu (žr. 6 pav.). Gauti tyrimo rezultatai, pavaizduoti diagramoje, atskleidžia, kad etninės muzikos pavyzdžiai muzikos pamokose dažniausiai yra pateikiami muzikos mokytojų. Taip teigia 78% mokinių ir 81% mokytojų. Vadinasi, mokytojai, kad kokybiškai būtų organizuojamas etninės muzikos mokymas, privalo mokėti kvalifikuotai perduoti etninės muzikos pavyzdžius mokiniams. Reikia manyti, kad daugelis mokytojų padainuoti liaudies dainas gali, tačiau kaip yra su muzikos perdavimu, ar visi mokytojai gali pagroti su kanklėmis, smuiku, armonika ar kitais liaudies instrumentais. Šis klausimas šiame darbe nebuvo tirtas, tačiau ateityje jį būtų galima ištirti.

6 pav. Etninės muzikos pateikimo būdai muzikos pamokose. (N=66)

Dar vienas mokiniams ir mokytojams pateiktas klausimas atskleidžia, kokios tradicinės liaudies šventės dažniausiai yra organizuojamos mokyklose, kuriuose turi galimybę pasirodyti etninėje veikloje dalyvaujantys mokiniai (žr. 7 pav.). Atsakinėdami į šį klausimą, respondentai galėjo žymėti kelis atsakymų variantus. Gauti rezultatai, pavaizduoti diagramoje, parodė, kad 3 dažniausiai mokyklose organizuojamos šventės yra Užgavėnės, Advento laikotarpiui skirti renginiai ir Šv. Velykos. Užgavėnių šventę įvardijo po 88% mokinių ir mokytojų, Advento laikotarpio šventes pasirinko 70% mokinių ir 38% mokytojų, Šv. Velykas - 68% mokinių ir 44% mokytojų. Tarp išvardintų 8 atsakymo variantų nei vienas respondentas nepasirinko atsakymo varianto Trys karaliai. Mažai respondentų pasirinko atsakymus Šv. Kalėdos, Trys Karaliai, Joninės. Manau, šios šventės mokykloje yra mažiau švenčiamos dėl to, kad mokiniai tuo metu atostogauja.

7 pav. Tradicinės liaudies šventės (dažniausiai organizuojamos Kelmės krašto mokyklose), kuriuose dalyvauja etninėje veikloje dalyvaujantys mokiniai. (N=66)

Išanalizavus ir susisteminius visų trijų klausimynų gautus atsakymus, buvo sužinota respondentų nuomonė apie etnokultūrinio ugdymo ypatumus Kelmės krašte. Daugelis respondentų išskyrė tokius Kelmės krašto etnokultūrinio ugdymo ypatumus: jaunosios ir vyresniosios kartų bendravimas; švietimo ir kultūros įstaigų bendradarbiavimas; edukacinės veiklos organizavimas ir „gyvosios“ tradicijos raiška.

Išanalizavus atsakymus apie įstaigų bendradarbiavimą, paaiškėjo, kad Kelmės krašte galėtų būti skiriamas didesnis dėmesys kultūros ir švietimo įstaigų bei pateikėjų ir švietimo įstaigų bendradarbiavimui, kadangi Kelmės rajono kultūros įstaigos ir jų bendradarbiavimas su pateikėjais

yra labiausiai etninės kultūros puoselėjimą ir ugdymą rajone lemiantys veiksniai. Būtent šio kriterijaus respondentai ir neišskyrė kaip paties svarbiausio, prisidedančio prie etnokultūros gyvavimo Kelmės krašte.

Kultūros centruose organizuojamose renginiuose suteikiama galimybė dalyvauti visų kartų atstovams, ten pabendrauti turi galimybę jaunosios ir vyresniosios kartos atstovai, kurie autentiškiausiai gali perteikti etninės kultūros gyvąją raišką. Taip pat išaiškėjo, kad mažai galimybių pabendrauti pateikėjams ir mokiniams tenka mokyklose. Šis klausimas galėtų būti tiriamas ir analizuojamas ateityje.

Mokyklose etninės kultūros ugdymas apima ne tik pamokinę, bet ir popamokinę (neformaliąją) veiklą. Daugelis respondentų supranta etninės kultūrinio ugdymo reikšmę, todėl pritaria ugdymo svarbai pamokinėje ir popamokinėje veikloje. Mokytojai kelia savo kompetencijas dalyvaudami edukaciniuose renginiuose ir įgytas žinias perteikdami jaunajai kartai. Mokiniais yra suteikiamos galimybės dalyvauti etninėje veikloje.

Taigi šie 2009 m. atlikti tyrimai padės palyginti, kaip etninės kultūros ugdymas pasikeitė Kelmės rajono mokyklose Švietimo ministerijai 2012 m. patvirtinus Bendrąsias etninės kultūros ugdymo programas. Svarbiausias etninės kultūros ugdymo tikslas yra išmokyti jaunąją kartą jausti atsakomybę perimant ir puoselėjant savo krašto kultūrą, didžiuotis savo tarme, tradicijomis, liaudies muzika ir tuo, kad yra tiesiog lietuviai.

3. 2012 M. ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS PATVIRTINTOS ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS DIEGIMAS MOKYKLOSE

3.1. Naujosios programos esmė ir jos svarbiausios idėjos

XX a. pradžioje iš esmės kintant visuomenės struktūrai, nebeliko ir tos terpės, kurioje susiformavo tradicinė kultūra. Dabar, pasak Liberto Klimkos, etninė kultūra mūsų akyse tampa elitinės kultūros dalimi; jos raiškos vietos – nebe kaimo gryčia ar gamtos prieglobstis, bet koncertų salės, miestų ir miestelių šventės ir ypatingai mokyklų bendruomenės. Iš tradicinės kultūros lobyno šiandienos moderniam gyvenimui reikalingi pagrindiniai dvasiniai dalykai – folkloras, tautosaka, liaudies muzika; kai kurie papročiai ir tradicijos, ypač etikos dalykuose (Klimka, 2006).

Esmingiausia yra tai, kad etninė kultūra, išaugusi iš tradicinio paveldo, šiandien gali padėti neprarasti tautinio savitumo žengiant į modernųjį pasaulį. Tai suvokiant projektuotina ir švietimo strategija Lietuvoje. Tautinės savimonės ugdymas yra labai aktualus švietimo sistemos uždavinys. Stebint šiuolaikinę situaciją švietimo įstaigose, kuomet dėl mažėjančio mokinių skaičiaus yra uždaromos mokyklos, stingant lėšų mokyklose naikinama popamokinė (neformalioji) veikla, kuomet etnokultūriniam ugdymui skiriama vis mažiau reikšmės, jis yra epizodiška, paviršutiniškas ir nesisteminas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras 2012 m. balandžio 26 d. patvirtino Bendrąsias etnokultūrinio ugdymo programas pagrindiniam ir viduriniam ugdymui. Jos parengtos pagal 2009 m. patvirtintą Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategiją, kurioje buvo numatyta parengti bendrąsias šios ugdymo srities programas ir sukurti vientisą etninės kultūros ugdymo sistemą.

Mokyklos, įgyvendindamos šią programą, sudarys galimybes mokytojams lanksčiau planuoti konkretų etninės kultūros dalyko turinį, atsižvelgiant į etnografinio regiono, mokyklos, vietos bendruomenių tradicijas.

Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-2365 (Žin., 2009, Nr. 138-6089), iškelia uždavinius: pakoreguoti neformaliojo ir formaliojo švietimo turinį bei jo realizavimą reglamentuojančią teisinę bazę, įtvirtinant etnokultūrinio ugdymo nuostatas ir realizavimo galimybes, jas įgyvendinantiems mokytojams sukurti švietimo pagalbos sistemą, sudaryti mokiniams prielaidas pasirinkti etninę kultūrą kaip vieną iš neformaliojo švietimo veiklos krypčių. (Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija, 2009)

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendrosios programos ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos dvi veiklos sritys:

1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas – ugdomosios veiklos sritis, skirta mokinių pažinimo ir gebėjimų ugdymui(si), etnokultūrinio raštingumo pagrindams įgyti – nagrinėjant tradicinę pasaulėžiūrą, šeimos, giminės ir bendruomenės tradicijas, paprotinį elgesį ir tradicinį etiketą, įvairias šventes, papročius ir apeigas, tradicinę aprangą, kulinarinį paveldą, tradicinę ūkinę veiklą, liaudies kūrybą, tarmes ir etnografinių regionų savitumus, kitas etnokultūrinės vertybes, jų ypatybes, kilmę, kitimą ir reikšmę žmonių gyvenime, prasmingumą šiuolaikiniame gyvenime. Taikydami įgytas žinias, mokiniai ugdysis gebėjimus suvokti ir tyrinėti etnokultūrinius reiškinius;

2. Etnokultūrinė raiška skirta mokinių praktinių gebėjimų ugdymui(si), pavyzdžiui, tradicinio dainavimo, muzikavimo, šokimo ir žaidimo, pasakojamosios tradicijos, tarmių, tradicinių amatų, tradicinių švenčių organizavimo, papročių taikymo. Panaudojant įgytas žinias bei gebėjimus, etnokultūrinė raiška mokiniams padės įgyvendinti įvairius tiek tradicinius, tiek savitai interpretuotus kūrybinius darbus. Ši veiklos sritis sudaro sąlygas perimti, skleisti ir perduoti etnokultūrinės vertybes, skatina saviraišką, kūrybiškumą bei visuomeniškumą, formuoja motyvaciją pritaikyti įgytus gebėjimus ir inicijuoti etnokultūrinę raišką asmeniniame, šeimos, bendruomenės ir visuomeniniame gyvenime.

Įgyvendindami šias dvi veiklos sritis, mokiniai įgis etninės kultūros pagrindus – gebės suvokti savo tautos ir jos kultūros savitumą, sąsajas su kitomis kultūromis, supras senųjų simbolių, apeigų, papročių ir kitų etninės kultūros reiškinių kilmę, prasmę bei svarbiausias ypatybes, išsiugdys praktinius etnokultūrinės raiškos gebėjimus. (Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, 2012).

Programa pratęsia ir plėtoja etnokultūrinį ugdymą, kurio pradmenis mokiniai įgyja ikimokykliniame, priešmokykliniame ir pradiniam ugdyme. Pagrindiniame ugdyme etninės kultūros ugdymas gali apimti visas su mokinių veikla susijusias formaliojo ir neformaliojo švietimo sritis:

- a) etninės kultūros dalyko ar modulio mokymą 5 – 10 klasėse;
- b) etninės kultūros integravimą į kitų mokomųjų dalykų turinį;
- c) gyvosios tradicijos renginius: kalendorines ir kitas šventes, vakarones, išvykas, žygius ir kita;
- d) neformalųjį švietimą etninės kultūros kolektyvuose: folkloro ansambliuose, klubuose, amatų būreliuose ir kitose neformaliojo švietimo mokyklose.

3.2. Tyrimo metodika ir imties charakteristika

Siekiant išsiaiškinti etninės kultūros ugdymo Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose ypatumus ir naujosios bendrosios etninės kultūros programos taikymo mokyklose galimybes, buvo atliktas empirinis tyrimas. Pagrindiniu tyrimo metodu pasirinkta anketinė apklausa.

Tyrimui pasirinktas Kelmės rajonas, kuris turi galias etninės kultūros puoselėjimo tradicijas. Apklausoje dalyvavo 14 Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklų, kuriose vykdomas pagrindinis (5 – 10 klasių mokinių) ugdymas. Pateiktos 98 anketos, iš kurių užpildytos buvo 94. Buvo apklausti visi apklaustose mokyklose dirbantys muzikos mokytojai. Kadangi etninė kultūra yra labai integrali bei siekiant įvairovės, atsitiktine tvarka buvo apklausti skirtingų mokomųjų dalykų mokytojai, kuriems buvo nustatyta kvota iš kiekvienos mokyklos po 6 mokytojus. Apklausoje dalyvavę mokytojai yra homogeniški tuo, kad visi jie dirba su 5–10 klasėmis ir į savo mokomuosius dalykus privalo integruoti bendrąją etninės kultūros ugdymo programą. (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal dėstomą dalyką. (N= 94)

Dėstomas dalykas	Respondentų sk.	Procentai
Lietuvių kalba	17	18,7%
Kūno kultūra	5	5,7%
Istorija, pilietiškumo pagrindai	6	6,7%
Matematika	8	8,8%
Gamta, geografija	7	8,3%
Užsienio kalba	13	14,0%
Muzika	12	11,9%
Etika	3	3,1%
Biologija	6	6,2%
Dailė	8	7,8%
Technologijos	5	4,1%
Fizika	4	4,7%
Viso	94	100,0%

Tyrimu siekta išsiaiškinti:

1. ką apie etnokultūrinį ugdymą mano ir kokią patirtį turi apklausoje dalyvavę visų mokomųjų dalykų Kelmės rajono mokyklų pedagogai;

2. kiek apklausoje dalyvavę rajono pedagogai yra susipažinę su naujomis 2012 m. Švietimo ir kultūros ministerijos rekomenduojamomis kultūros ugdymo programomis;
3. kokį įdirbį Kelmės rajono pedagogai turi taikydami 2012 m. Švietimo ir kultūros ministerijos patvirtintą etninės kultūros ugdymo programą savo dalyko pamokose bei būreliuose.

Tyrimo anketą sudaro devyni teiginių blokai.

I blokas – demografinės respondentų grupės apibendrinimas, kuris leidžia daryti prielaidą, kad respondentų požiūriui į etninės kultūros ugdymą ir darbo patirčiai gali turėti išsilavinimas, kvalifikacija, dėstomas dalykas, mokykla kurioje dirbama, amžius bei darbo stažas. Tai patvirtins ir konstatuoti statistiškai reikšmingi skirtumai atlikus gautų duomenų koreliaciją.

II teiginių bloku siekta atskleisti pedagogų požiūrį į tai, kokį poveikį etninės kultūros ugdymas duoda mokiniams.

III blokas atskleidžia etninės kultūros ugdymo formas, taikomas Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose.

IV bloku atskleidžiamas visų apklausoje dalyvavusių pedagogų požiūris į etninės kultūros integravimo galimybes.

V bloke pedagogai nurodo jiems priimtinausias ir dažniausiai taikomas bendrojoje etninės kultūros ugdymo programoje pateiktas temas.

VI blokas leidžia sužinoti pedagogų nuomonę apie tai, kokie faktoriai labiausiai nulemia etninės kultūros ugdymo sėkmę.

VII ir VIII blokai nusako etninės kultūros ugdymo popamokinėje veikloje formas taikomas Kelmės rajono mokyklose.

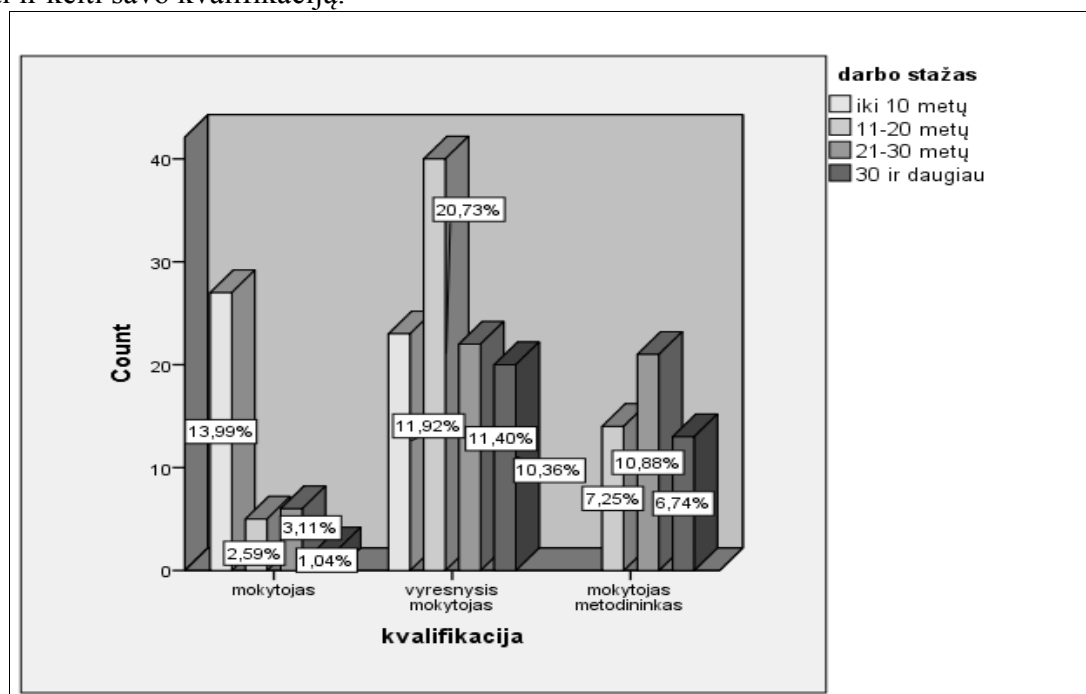
Paskutinysis IX teiginių blokas atskleidžia mokyklų ir kultūros įstaigų bendradarbiavimo situaciją etninės kultūros ugdymo srityje. 2009 m. atliktas tyrimas rodo, kad kultūros įstaigų indėlis į Kelmės rajono etninės kultūros ugdymą ir puoselėjimą buvo ir, reikia manyti, yra labai svarbus faktorius. Jei mokyklos bendradarbiaus su kultūros įstaigomis ir remsis jų turima patirtimi etninės kultūros ugdymo situacija Kelmės rajone taps dar geresnė.

Analizuojant tyrimo duomenų pasiskirstymą respondentų amžiaus aspektu pastebėta, kad apklausoje daugiausiai dalyvavo 41–50 metų bei 31–40 metų pedagogai, kurių amžius atitinkamai turi įtakos jų darbo stažui ($p > 0,001$). (žr. 2 lentelė)

Respondentų amžiaus įtaka darbo stažui. (N=94)

		Darbo stažas			
		iki 10 metų	11-20 metų	21-30 metų	30 ir daugiau
Amžius	20-30 metų	96,2%	3,8%	0,0%	0,0%
	31-40 metų	38,8%	53,1%	8,2%	0,0%
	41-50 metų	8,3%	37,5%	50,0%	4,2%
	51-60 metų	0,0%	13,9%	25,0%	61,1%
	61 ir daugiau	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%

Pastebėta, kad daugiausia apklausoje dalyvavusių mokytojų pedagoginį darbą dirba 11–20 metų, bei iki 10 metų darbo stažą turintys 21–30 metų pedagogai. Tyrimo duomenys ($p > 0,001$) rodo, jog mokytojų darbo stažo didėjimas turi įtakos jų kvalifikacijos aukštėjimui. (žr. 8 pav.) Galime daryti išvadą, kad Kelmės rajono pedagogai yra žingeidūs ir nebijantys naujovių, siekiantys tobulėti ir kelti savo kvalifikaciją.

8 pav. Darbo stažo įtaka respondentų kvalifikacijai. (N=94)

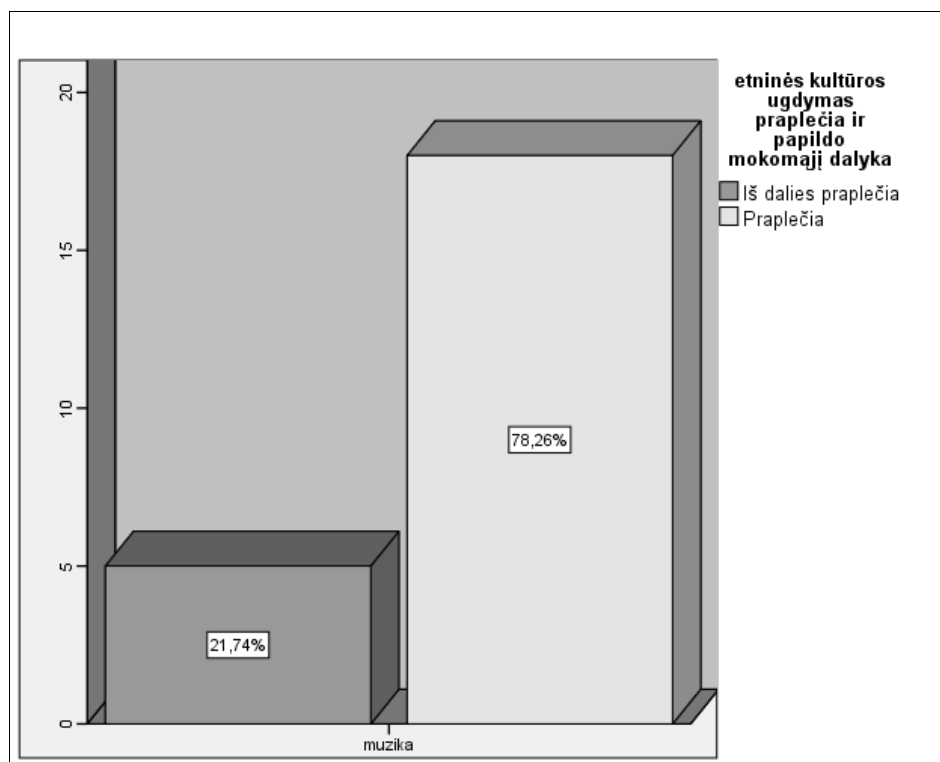
Respondentai pagal išsilavinimą buvo skirstomi į dvi grupes: aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą turinčius pedagogus. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad visi apklausoje dalyvavę pedagogai turi aukštąjį išsilavinimą.

Kiekybinio tyrimo metu surinkti duomenys apdoroti naudojant SPSS 20 versija (Statistic Package for Social Sciences). Duomenys analizuoti taikant statistinius metodus. Kintamųjų nepriklausomumui nustatyti naudotas Chi – kvadrato kriterijus. Siekiant atskleisti ryšio stiprumą, skaičiuojamas kontingencijos koeficientas. Atsižvelgiant į tarpusavio koreliaciją, siekiant suskirstyti stebimus kintamuosius į grupes, kurias vienija koks nors tiesiogiai nestebimas faktorius, atlikta faktorinė analizė. Norint pateikti išsamesnį atsakymų į klausimus vaizdą, buvo sudarytos lentelės bei paveikslai.

3.3. Mokytojų požiūris į naujosios programos idėjų integravimą muzikiniame ugdyme

Anot Rūtos Girdzijauskienės (2005), muzika yra specifinė ugdymo turinio disciplina. Muzikos menas - išskirtinai žmogaus kūrybos rezultatas, kuris natūraliai gamtoje neegzistuoja, kurio priemonės taip pat žmogaus sukurtos. Tad muzikos pamokose mokytojai siekia kuo efektyviau išnaudoti muzikinių užsiėmimų laiką, jį skirdami muzikinių gebėjimų ugdymui bei žinių apie muziką teikimui.

Muzikinė veikla yra dėkinga integruoti ją į bendrąjį ugdymo kontekstą. Kaip jau minėta etninė kultūra tai pat yra integrali bendrojo ugdymo dalis, padedanti siekti kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslų. Integralumas – manau, yra esminis muzikos dalyko ir etninės kultūros ugdymo bruožas. Tokią pat savo nuomonę atskleidžia ir apklausoje dalyvavę muzikos pedagogai. 100 % respondentų pasirinko teigiamus atsakymo variantus į teiginį, jog etninės kultūros ugdymas praplečia ir papildo jų mokomąjį dalyką. (žr. 9 pav.)

9 pav. Muzikos pedagogų požiūris į etninės kultūros integraciją (N =12)

Irena Čiapienė (2001) savo straipsnyje „Muzikos reikšmė tautiniam ir patriotiniam ugdymui“ apie muzikinį ugdymą teigia „Muzikos programoje dalyko paskirtis siejama su tautinio tapatumo problemomis, nes muzikinis ugdymas neatskiriamas nuo tautinės savimonės ugdymo. Siekiama pažinti etnines, istorines Lietuvos muzikinės kultūros tradicijas ir naujoves, derinant jas su įvairių kraštų ir laikų muzikos pažinimu.“

Etninės kultūros ir muzikinio ugdymo sąsajas galime išvelgti ir tame, kad sudarant muzikinio ugdymo sistemą, buvo atsižvelgta į tai, kad yra daug muzikos šedevrų, kuriuos turi žinoti visi. Tarp jų nemažą vaidmenį atlieka ir lietuvių liaudies muzika, jos mokomieji bei auklėjamieji tikslai. Ypač platus liaudies dainų repertuaras, kuris pateikiamas muzikos vadovėliuose. Tai vaikų, darbo, istorinės, kalendorinės, vestuvinės, pramoginės dainos, lopšinės. Lietuvių liaudies dainas rekomenduojama dainuoti per kiekvieną pamoką, prisilaikant liaudiško dainavimo manierų, o kai kuriais atvejais netgi tarmiškai. Lietuvių liaudies dainas labai nesunku mokytis dainuoti iš klausos, o tai lavina vaikų muzikinę klausą, gerina intonavimą, dėmesingumą, muzikinę atmintį. Taip pat padeda mokytis dvibalsio ir daugiabalsio dainavimo.

Per muzikos pamokas ne tik dainavimo metu mokiniai supažindinami su liaudies muzika, bet ir per instrumentinį muzikavimą. Juk beveik visą mokyklinių instrumentų inventorių sudaro

liaudiški instrumentai: tai skudučiai, dūdelės, kanklės, įvairūs mušamieji ir t.t. Nemažai liaudies kūrinių, skirtų atlikti šiais instrumentais, pateikiama vadovėliuose.

3.3.1. Etninės kultūros integravimas muzikos pamokose

Suvokiant etninės kultūros ugdymo programos integralumą, svarbu išnaudoti visas tarpdalykinės integracijos galimybes. Muzikinis (meninis) ugdymas savo turiniu, tikslais ir uždaviniais, gebėjimų ugdymui(si) skirtomis veiklomis vienas iš labiausiai su etnine kultūra susijusių mokomųjų dalykų. Etninės kultūros temos ir turinys daugeliu atvejų sutampa su 5–10 klasių muzikos vadovėlių ir programų temomis ir turiniu. Todėl muzikos mokytojams į muzikinį ugdymą integruojant etninę kultūrą daugiau dėmesio reikėtų skirti temoms, kurių muzikos vadovėliuose nėra. Bendrosiose programose nurodoma, kad etninės kultūros integraciniai ryšiai su muzika atskleidžia nacionalinio meno ištakas, leidžia geriau suvokti tautos kūrybos savitumą, pagrindinius vaizdinius, simboliką, estetinius idealus, komponavimo principus, kitas kūrybines priemones ir ypatybes. Liaudies kūrybos, kaip nuolat atsinaujinančios ir kartu puoselėjančios tradicijų tąsą, suvokimas skatina ugdytinių kūrybines galias, leidžia perimti ir plėtoti kultūrinį tautos palikimą suprantant ankstesnių kartų indėlį, padeda formuoti asmenybei, kuri geba rūpintis liaudies meno palikimo išsaugojimu. (Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2012).

Apie etninės kultūros poveikį mokiniams savo nuomonę apklausoje išreiškė ir muzikos pedagogai. Į visus apklausoje pateiktus klausimus muzikos pedagogai atsakė teigiamai įžvelgdami didelį teigiamą etninės kultūros ugdymo mokiniams poveikį. Tik keletas pedagogų dviems teiginiams neturėjo nuomonės, o neigiamų atsakymo variantų „iš dalies nesutinku“ ir „visiškai nesutinku“ nepasirinko nei vienas pedagogas. Tai leidžia daryti išvadas, jog pedagogų nuomone etninės kultūros ugdymas muzikos pamokose yra vertinamas teigiamai, ir visi vienareikšmiškai šią nuomonę palaiko. (žr. 3 lentelė)

3 lentelė

Muzikos pedagogų nuomonė apie etninės kultūros ugdymo poveikį mokiniams. (N=12)

Teiginiai	Atsakymai		
	Visiškai sutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės
Mokiniai tampa kūrybiškesni dalyvaudami mokyklos etnokultūrinėje veikloje, bendruomenių šventėse ir etninės kultūros renginiuose.	73,9%	26,1%	-

Mokinių kūrybiškumas atsiskleidžia kuriant įvairius tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius išmėginant įvairias technikas.	69,6%	30,4%	-
Susiformuoja mokinių dorovinės nuostatos (darbštumas, pagarba, atsakomybė)	73,9%	17,4%	8,6%
Mokiniai susipažįsta su savo tautos, giminės kilme	65,2%	26,1%	8,7%
Praplečia pasaulio pažinimą	65,2%	36,8%	-
Sudaromos palankios sąlygos tautinės kultūros ir patriotizmo ugdymui	67,6%	30,4%	-

Kaip jau minėta, etninės kultūros ugdymas bendrojoje programoje atsižvelgiant į mokinių gebėjimus, žinias ir supratimą pateikiamas koncentrais (5–6, 7–8 ir 9–10 kl.). Kiekvienam koncentrai yra pateikiamos temos galimai integracijai su mokomaisiais dalykais. Etninės kultūros ir muzikinio ugdymo integracijos galimybei pagal koncentrus yra priskiriamos devynios temos. (žr. 4 lentelė)

4 lentelė

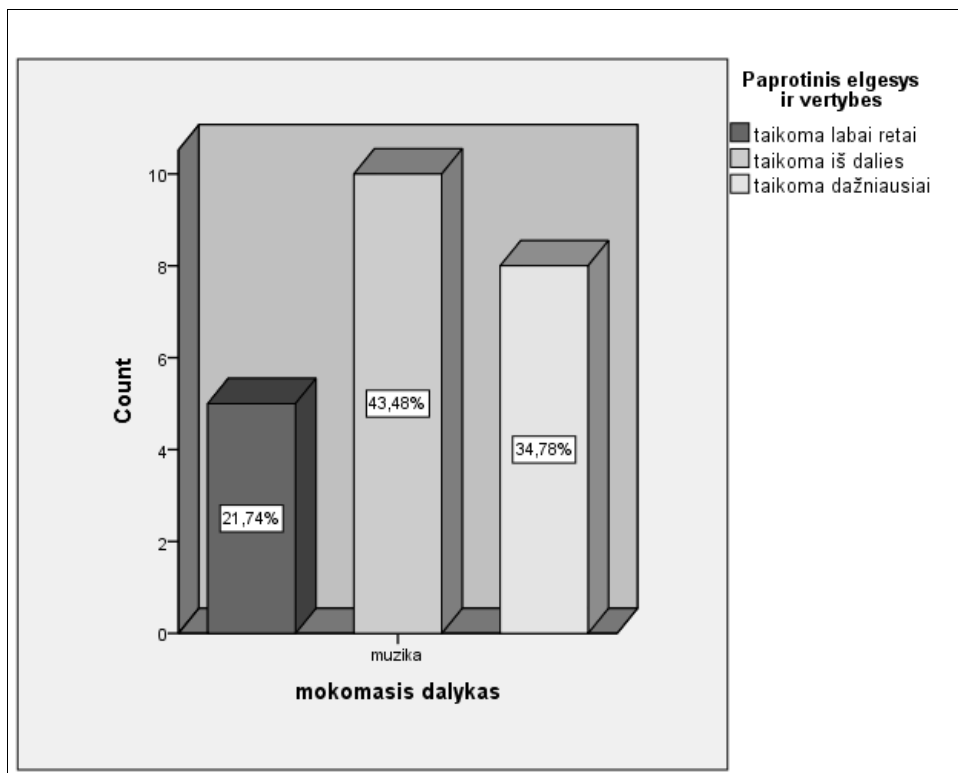
Etninės kultūros temos pagal koncentrus.

Nr.	Teminė sritis	Koncentras
1	Paprotnis elgesys ir vertybės	5–6 kl
2	Etnografiniai regionai	5–6 kl
3	Kalendorinės šventės ir papročiai	5–6 kl
4	Paprotnis elgesys ir tradicinis etiketas	7–8 kl.
5	Kalendoriniai papročiai	7–8 kl.
		9–10 kl.
6	Žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos	9–10 kl.
7	Jaunimo brandos apeigos ir papročiai	9–10 kl.
8	Tradicinė ūkinė veikla	9–10 kl.
9	Liaudies kūryba	5–6 kl.
		7–8 kl.
		9–10 kl.

Muzikos pamokose integruojant etninės kultūros temą „**Paprotnis elgesys ir vertybės**“, mokiniai aiškinasi senolių išmintį apie gyvenimo darną, nagrinėdami dainuojamąją tautosaką, paprotinį elgesį ir vertybes, aptaria jų išsaugojimo aktualumą dabarčiai ir savo galimybes prisidėti prie paprotinio elgesio puoselėjimo bei tęstinumo. Aptaria savo sąsajas su tauta, bendruomene,

aiškinasi, kas yra gimtojo krašto ir Tėvynės meilė, kaip parodyti pakantumą, pagarbą kitų tautų ir religijų žmonėms.

Tyrimo duomenys liudija, kad ši pamokos tema Kelmės rajono muzikos pedagogų yra taikoma dažniausiai tik iš dalies (43,48 proc.), taip pat yra pedagogų, kurie šia tema muzikos pamokose kalba labai retai (21,74 proc.). Taip gali būti dėl keleto priežasčių: pedagogai nepilnai yra įsigilinę į šios temos aktualumą ir svarbą arba tema retai siejama tiesiogiai su bendrosiose ugdymo programose nurodytomis temomis. (žr. 10 pav.)

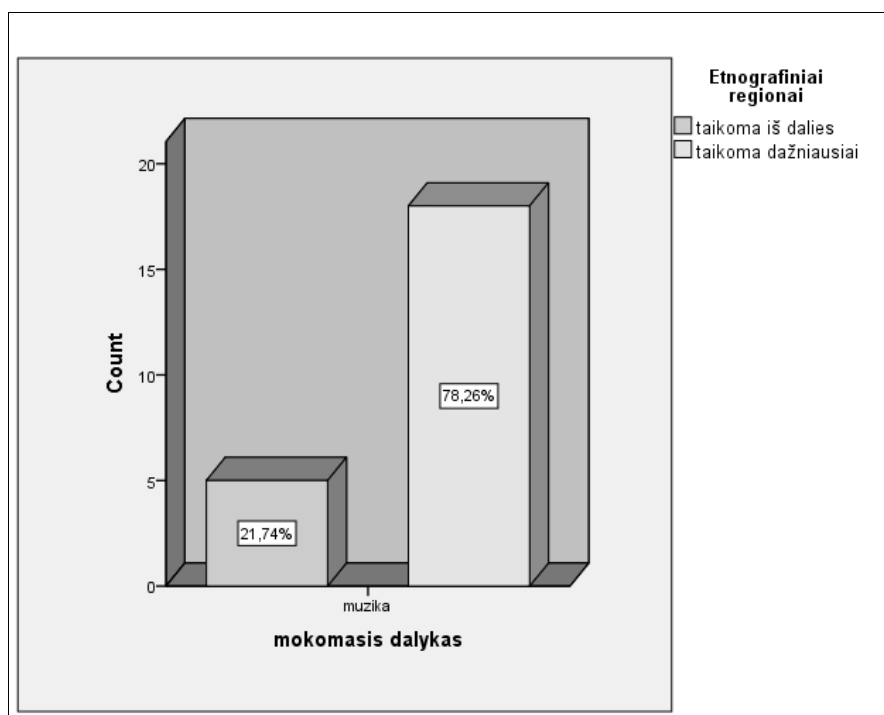

10 pav. Tema „Paprotinis elgesys ir vertybės“ muzikos pamokose. (N=12)

Temoje „**Etnografiniai regionai**“ mokiniai aiškinasi pagrindinius Lietuvos etnografinių regionų (Suvalkijos, Dzūkijos, Aukštaitijos, Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos) ypatumus, kokiam regionui priklauso gyvenamoji vietovė ir (ar) iš kokio regiono yra kilę artimieji. Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi Lietuvos etnografinių regionų ypatybes klausydamiesi tarmių ir patarmių tekstų bei liaudies muzikos pavyzdžių. Aptaria, kas būdinga to regiono liaudies muzikai, muzikinėms tradicijoms, kultūrai.

Tai viena iš dažniausiai taikomų etninės kultūros ugdymo programoje nurodytų temų, kuri tiesiogiai siejasi su vadovėliuose ir atnaujintose bendrosiose ugdymo programose nurodytomis

temomis. Pedagogams nereikia papildomai ieškoti informacijos, kažkaip specialiai papildomai ruošti šioms pamokoms. (žr. 11 pav.)

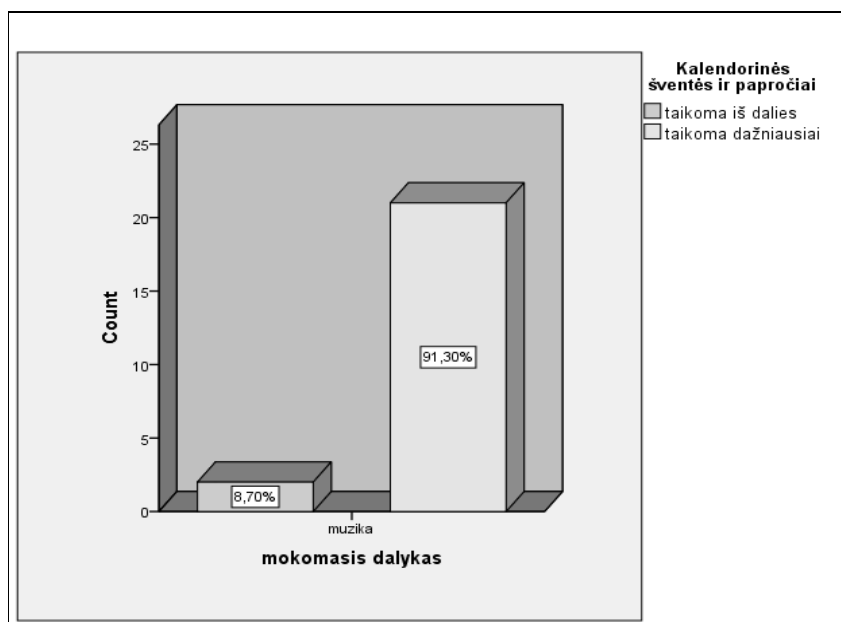

11 pav. Tema „Etnografiniai regionai“ muzikos pamokose. (N=12)

Tema „**Kalendorinės šventės ir papročiai**“, pasak nuostatų, padės mokiniams branginti ir puoselėti savo tautos tradicinius kalendorinius papročius, šventes ir folklorą. Mokiniai aptaria šventės, apeigos ir papročio sąvokas, tradicines ir naujas derliaus ar rudens šventes, apibūdina Advento ir Kalėdų papročių ypatumus, klausosi ir mokosi Advento ir Kalėdinių dainų, giesmių bei žaidimų, aiškinasi jų tekstų prasmę. Nagrinėja Užgavėnių papročius lygindami skirtingų regionų tradicijas, išsamiau apibūdina žemaitiškų Užgavėnių personažus, dainas ir šokius, aptaria Gavėnios papročius ir pavasario šventes, baltų tikėjimo ir krikščioniškų simbolių susipynimą velykinio laikotarpio simbolikoje ir apeigose. Prisimena paukščių balsų pamėgdžiojimus (sakomus ar dainuojamus, pučiamus švilpyne, dūdele), liaudies dainas, ratelius ir šokius apie paukščius, piemenų folklorą ir jų papročius per Sekmines, bei su šia švente susijusių piemenukų papročius ir folklorą (dainuojamąjį, instrumentinį, sakytinį).

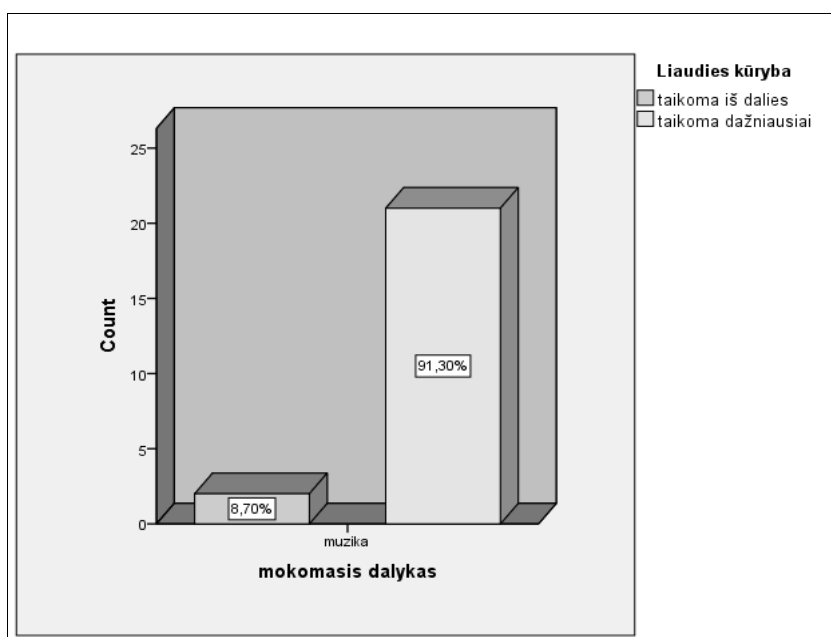
Tyrimas atskleidė, kad tai viena iš labiausiai muzikos pamokose taikomų temų, net 91,3 (proc.) muzikos pedagogų teigia šią temą taikantys dažniausiai ir tik 8,7(proc.) taiko iš dalies.(žr. 12 pav.) Tikėtina, kad šios temos aktualumas turi įtakos ir populiariausiai popamokinei veiklai Kelmės

rajono mokyklose, nes dauguma respondentų kalendorinių švenčių šventimą (92,8 proc.) įvardino kaip populiariausią ir labiausiai mokinių mėgstamą etninės kultūros popamokinę veiklą.

12 pav. Tema „Kalendorinės šventės ir papročiai“ muzikos pamokose, (N=12)

Tema „Liaudies kūryba“ – tai dar viena dažniausiai muzikos pamokose taikoma etninės kultūros programoje pateikta tema, kuri tiesiogiai siejama su muzikos pamokos tematika. Daugelis pedagogų (91,3 proc.) šią temą taiko dažniausiai. (žr. 13 pav.)

13 pav. Temos „Liaudies kūryba“ taikymas muzikos pamokose. (N=12)

Mokiniai mokosi atpažinti skirtingų Lietuvos etnografinių regionų muzikinį folklorą, aptaria kai kurių žanrų ypatybes, nagrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus ir muzikavimą, kitų tautų muzikos pavyzdžius, susipažįsta su liaudies žaidimų rinkiniais, mokosi iš jų tradicinių žaidimų, palygina juos su dabartiniais mokinių žaidimais, aptaria įvairių tipų liaudies šokius, ratelius-žaidimus, jų mokosi.

Šiuose pamokose mokiniams galėtų būti suteikiama galimybė susipažinti su garsesniais savo vietovės liaudies dainininkais ir muzikantais, folkloro ansambliais, su jais bendrauti, apsilankyti jų koncerte ar vakaronėje. Klausydami muzikos įrašų, mokosi pažinti skirtingų Lietuvos etnografinių regionų dainuojamąją tautosaką, aptaria kai kuriuos žanrus, pavyzdžiui, dainas apie gamtą, šeimą, darbo, kalendorines, karines-istorines, vaikų. Mokosi dainuoti įvairių žanrų dainas, giedoti sutartines, sekti atlikti pasakas su padainavimais, atlikti kitus vokalinio folkloro kūrinius. Mokiniai pasirinktas dainas dainuoja po vieną arba ansamblyje su kitais mokiniais. Mokytojo padedami jie aiškinasi lietuvių (kitataučiai gali ir savo) instrumentinės liaudies muzikos žanrų, pavyzdžiui, piemenų signalų, tirliavimų, raliavimų, sutartinių, šokių, maršų bruožus, mokosi sieti juos su tam tikrais liaudies muzikos instrumentais ir pasirinktus instrumentinio folkloro kūrinius mokosi atlikti po vieną arba drauge su kitais mokiniais. Nagrinėja kitų tautų muzikos pavyzdžius, tokius kaip, Lietuvos tautinių bendrijų, kaimyninių šalių, tolimesnių tautų, apibūdina jų savitumus, palygina su savo tautos liaudies muzika.

Mokytojo padedami mokiniai susipažįsta su įvairių etnografinių regionų šokių tradicijomis, įvairių tipų šokiais (grupiniais, poriniais, po dvi poras, trise, su polkos ir valso motyvais), įvairiomis figūromis („žilvičiu“, landžiojimu, „grandinėlės“ pynimu, „blezdinginiu“ nardymu, „tilteliu“, „audimu“ ir panašiai) pasižyminčiais rateliais ir žaidimais. Mokosi įvairių tradicinių šokių, ratelių ir dainuojamųjų žaidimų, ypač savo regiono, taip pat kalendorinių, darbo tematikos ir kita.

Kalbant apie liaudies kūrybą 7-8 klasių koncentre, mokiniai, pasinaudodami garso įrašais ir rinkiniais, mokytojo padedami, apžvelgia visų Lietuvos etnografinių regionų dainuojamosios tautosakos įvairovę: sutartines, dainas (kalendorinių apeigų, darbo, vestuvių, krikštynų, vaišių, vaikų, mitologines, karines – istorines, emigrantų, partizanų ir tremtinių, šeimos, jaunimo ir meilės dainas, romansus, balades, talalines, dainas apie gamtą, literatūrines, didaktines, humoristines ir kita), raudas (laidotuvių, vestuvių, karo (rekrutų), buitines ir kita), giesmes (katalikų, protestantų, stačiatikių ir kita), pasakas su dainuojamaisiais intarpais, smulkiuosius žanrus (garsų

pamėgdžiojimus, šūksnius, erzinimus, būrimus, oliavimus, raliavimus, ridavimus, lopšines, žaidinimus ir kita). Nagrinėja dainuojamosios tautosakos žanrų ypatybes, muzikines ir estetines ypatybes, paskirtį, prasmę, raidą. Mokiniai aptaria, kokias moka liaudies dainas, sutartines. Mokosi dainuoti iš klausos ir iš natų, perprasti skirtingus liaudiško atlikimo būdus – vienu balsu, pakaitiniu būdu, pritariant („turavojant“ antru balsu), daugiabalsiškai ir panašiai. Sutartines ir liaudies dainas atlieka įvairiuose renginiuose, šventėse, taip pat ir kasdien.

Pasinaudodami mokytojo nurodytais informacijos šaltiniais ir lankydamiesi pas liaudies muzikantus, mokiniai aptaria savo vietovės ir krašto muzikavimo tradicijas. Mokytojo padedami apžvelgia lietuvių instrumentinio folkloro žanrų įvairovę: polifoninius kūrinius, tradicinių šokių muziką, maršus, griežiamas dainas ir giesmes, smulkiuosius žanrus (garsų pamėgdžiojimus, signalus, tirliavimus, raliavimus, ridavimus, oliavimus ir kita), kaip jie susiję su muzikos instrumentų specifika, paskirtimi ir Lietuvos etnografinių regionų tradicijomis. Pasirenka labiausiai patinkamų kūrinių ir kiek leidžia galimybės mokosi juos atlikti įvairiais liaudies bei lietuvių liaudyje prigijusiais muzikos instrumentais (lumzdeliu, skudučiais, kanklėmis, cimbolais, smuiku, armonika, būgnu), muzikuoti įvairiuose renginiuose, šventėse. Mokiniai mokosi atpažinti autentišką, tradiciškai atliekamą ir stilizuotą, transformuotą liaudies muziką. Renka labiausiai patinkamus liaudies dainininkus, muzikantus, folkloro ansamblius, skatinami susidaryti savo liaudies muzikos fonoteką.

Mokytojas skatina mokinius naudoti tautosakos tekstus, folkloro ir tautodailės kūrinius įvairiuose renginiuose, šventėse, taip pat ir kasdien, dalyvauti vietiniuose ir šalies moksleivių tautosakos ir folkloro atlikėjų konkursuose, pavyzdžiui, „Tramtatulyje“, Vilniaus miesto bendrojo lavinimo mokyklų Advento – Kalėdų konkurse „Leliumoj“, šalies tradicinių šokių moksleivių konkursuose, taip pat tautodailės ir tradicinių amatų kursuose, parodose, konkursuose.

9-10 klasių koncentre, kalbant apie liaudies kūrybą, mokiniai nagrinėja tautosakos užrašymo istoriją, gausiausias Lietuvoje sukauptas folkloro, tarmių ir tautodailės fondus. Aptaria su liaudies kūryba susijusias sąvokas, mokosi vertingą kūrybą atskirti nuo kičo, analizuoja kolektyvinę liaudies kūrybos prigimtį ir individualios kūrybinės raiškos galimybes, išsamiai nagrinėja pasirinktus muzikinio folkloro žanrus, aiškinasi, liaudies muzikos panaudojimą profesionalioje kūryboje, postfolklore, popkultūroje ir alternatyvioje muzikoje. Mokiniai analizuoja jaunimo šokių vakarėlių tradicijas, lygina su dabartinėmis šokių tradicijomis, susipažįsta su tradicinių šokių klubų veikla Lietuvoje ir kitose šalyse, nagrinėja lietuvių folkloro teatro reikšmę, veiklos ypatybes.

Taip pat mokytojas skatina mokinius atlikti įvairių rūšių folklorą šeimos, mokyklos, bendruomenės ir kitose šventėse, renginiuose, dalyvauti regiono ar šalies folkloro atlikėjų konkursuose. Jei yra galimybė mokykloje ar vietos bendruomenėje, mokiniai surengia tautosakos atlikėjų konkursą ar kitą renginį, jame dalyvauja.

Temos „**Kalendorinės ir kitos tradicinės šventės**“ nuostata – noriai ir kūrybingai dalyvauti šeimos, giminės, vietos bendruomenės ir mokyklos kalendorinėse bei kitose tradicinėse šventėse. Juose mokiniai kūrybiškai taiko savo etnokultūrinės žinias ir gebėjimus, atlieka folkloro kūrinius ar kuria savus remiantis tradicija.

„**Paprotnis elgesys ir tradicinis etiketas**“ – tai tarsi 5-6 klasių koncentre nagrinėtos temos „Paprotnis elgesys ir vertybės“ tęsia, tačiau dabar mokiniai nagrinėja bendravimo papročius ir etiketo ypatumus šeimos apeigose – krikštynose, vestuvėse, laidotuvėse. Atitinkamai atlieka šioms apeigoms būdingas dainas.

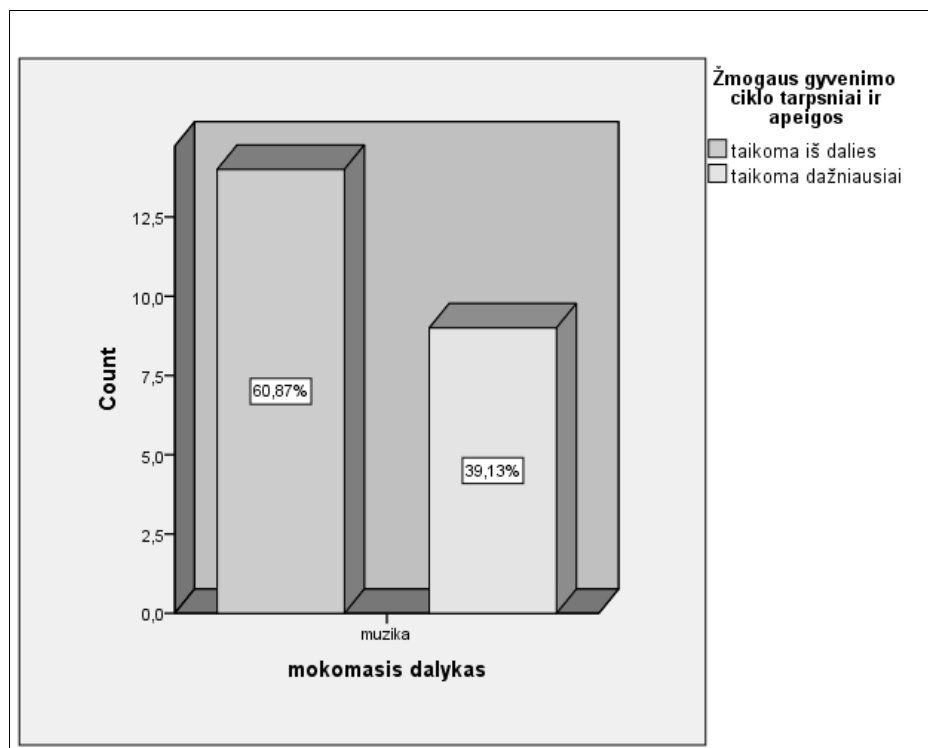
7-8 klasių koncentre temoje „**Kalendoriniai papročiai**“ pasinaudodami informaciniais šaltiniais ir metodinėmis priemonėmis, mokiniai aptaria, kaip tradicinė kaimo bendruomenė vakarodavo per adventą (dirbdami įvairius darbus, sekdami pasakas ir sakmes, dainuodami, žaisdami ir kita), kokių paisydavo draudimų. Apibūdina advento dainuojamosios tautosakos pagrindinius motyvus ir simboliką, prisimena žinomus ir mokosi naujų tradicinių advento žaidimų ir dainų. Dalinasi savo patirtimi, šeimoje gyvojančiomis tradicijomis. Taip pat mokiniai susipažįsta su archajiškais pavasario šaukimo papročiais, nagrinėja pavasario lygiadienio papročius, palygina juos su šiuolaikiniais Žemės dienos ir kitais su pavasario lygiadieniu susijusiais renginiais. Nagrinėja vasaros saulėgrįžos šventės reikšmę ir jos pavadinimų (Kupolės, Rasos, Joninės) kilmę, pagrindinius simbolius – saulę ir ugnį, vandenį ir rasą, augalus (kupoles) ir paparčio žiedą. Išsamiau aptaria kupoliavimo paprotį, kupolines dainas ir sutartines, ratelius ir žaidimus, mokosi jų.

9-10 klasės koncentre mokiniai ta pačia tema analizuoja, kaip kalendorinės šventės susijusios su tradiciniais ūkio darbais ir religija, palygina juos su šių dienų talkomis, jauno žmogaus požiūriu ir indėliu į jas. Aptaria mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, taip pat su kaimyninių ir tolimesnių tautų papročiais, analizuoja tradicines žiemos šventes, jaunimo tarpusavio santykius atspindinčią to laikotarpio tautosaką, žaidybinių ir šokamąjį folklorą, palygina su kitų šalių žiemos švenčių papročiais. Mokiniai aptaria pavasario švenčių papročius bei su jais susijusį folklorą, diskutuoja apie Lietuvoje populiarėjančias naujas meiles ir draugystės šventes, nagrinėja Joninių (Rasų, Kupolių) papročius, simbolius, apeiginius veiksmus, muzikinį folklorą, palygina su latvių Lyguo ir Janių švente, kaimyninių ir kitų šalių vasaros

saulėgrįžos šventės papročiais, aptaria Žolinės šventės kilmę ir papročius, susipažįsta su šventės tradicijomis kaimyninėse bei kitose šalyse.

9-10 klasių mokiniai integruotose muzikos ir etninės kultūros pamokose aptaria žmogaus gyvenimo ciklo tarpinių, gimimo, vestuvių ir mirties sampratas etninėje ir šiuolaikinėje kultūroje, analizuoja vedybų tradicinėje bendruomenėje ypatumus – pagrindines ritualo dalis, papročius ir apeigas, vestuvių folkloro ypatybes, paskirtį ir simboliką, palygina skirtingų etnografinių regionų, savo tautos ir kitų tautų tradicines vestuves, aptaria tradicinių apeigų atspindžius dabartinėse vestuvėse, apibūdina laidojimo ir mirusiųjų minėjimo papročius, jų raidą Lietuvoje, palygina su kitų tautų papročiais. Tai padeda atskleisti tema „**Žmogaus gyvenimo ciklo tarpiniai ir apeigos**“.

Šios temos aktualumas muzikos pedagogų tarpe nėra ypatingai ryškus, tačiau net 60,87 proc. pedagogų teigia šią temą į muzikos pamokas integruojantys iš dalies. Labiausiai ši tema siejama ir tikriausiai labiausiai taikoma yra 10 klasės muzikinio ugdymo kurse, o kitose klasėse ši tema nėra labai aktuali. Tikriausiai tai ir nulėmė šios temos taikymo aktualumą muzikos pedagogų tarpe. (žr. 14 pav.)

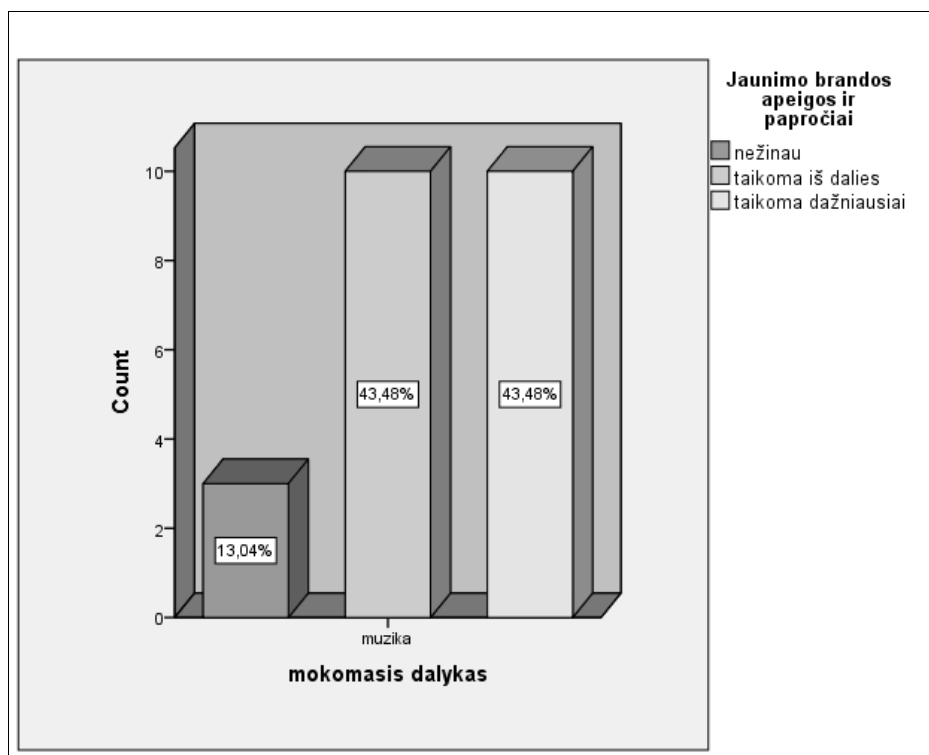

14 pav. Temos „Žmogaus gyvenimo ciklo tarpiniai ir apeigos“ taikymas muzikos pamokose. (N=12)

9-10 klasės mokiniams labai aktuali „**Jaunimo brandos apeigų ir papročių**“ tema. Jos aktualumas ir taikomumas tarp pedagogų yra taip pat gana didelis. Tai liudija 86,96 proc. muzikos pedagogų, kurie teigia šią temą muzikos pamokose taikantys dažniausia (43,48 proc.) arba iš dalies (43,48 proc.). Tačiau net 13,4 proc. mokytojų, regis, į šią temą nėra išigilinę arba ją susieja su tema „Žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos“. (žr. 15 pav.)

Per šią pamoką mokiniai turi galimybę aptarti jaunimo brandos apeigas ir papročius, jų įvairovę ir kaitą tradicinėje bendruomenėje, palyginti su dabartimi, aptarti požiūrį į meilę ir draugystę tradicinėje bendruomenėje bei šiuolaikinėje visuomenėje. Mokiniai apibūdina tradicines jaunimo ir meilės dainas, jų skirtumus nuo kitų tautų šio žanro dainų, palygina su vėlyvesnėmis meilės dainomis – romansais. Mokiniai renka gražiausias tradicines jaunimo ir meilės dainas, jų mokosi.

15 pav. Temos „Jaunimo brandos apeigos ir papročiai“ taikymas muzikos pamokose. (N=12)

Kadangi 9-10 klasėse jau vykdomas profesinis informavimas, tai šiame konkreste labai gražiai įsipina etninės kultūros ir muzikos dalyko integracinė pamoka „**Tradicinė ūkinė veikla**“. Šiuose pamokose mokiniai apibūdina tradicinius kaimo verslus ir darbus, jų raidą, paskirtį ir reikšmę žmonių gyvenime, nagrinėja įvairių darbų papročius ir apeigas, su jais susijusią tautosaką, muzikinį

folklorą. Tai nėra labai populiaru ir dažnai taikoma tema: 21,74 proc. tyrime dalyvavusių muzikos pedagogų teigia šią temą taikantys labai retai, o 78,26 proc. taiko iš dalies.

Peržvelgus E. Balčyčio parengtų V – X klasių vadovėlių turinį matome, kad dauguma šios programos rekomendacijų muzikos pamokose jau yra realizuojama. Vienas iš svarbiausių muzikinio ugdymo principų yra etninių muzikos ištakų kompleksiskumas, nuoseklumas ir sistemingumas, koncentriškumas, ugdymo kryptingumas, meniškumas, kūrybiškumas.

Kalbėdamas apie etninių muzikinių ištakų principą, E. Balčytis (2000) teigia, kad žmogaus, nepajutusio liaudies dainų intonacijų ir žodžių švelnumo, nemokėjusio giliai suvokti intonacinės kalbos (o jei dar neradusio didesnio sąlyčio su kitais subtiliaisiais menais), dažniausiai ir lieka neišlavintos emocijos. Neatsitiktinai sakoma, kad liaudies dainos, jų intonacijos yra antroji žmonių kalba, liaudies dainose atsispindi pati paprasčiausia muzikinio ugdymo pedagogika. Tad jos yra nuosekliai išdėstytos ir vadovėliuose.

Lietuvių liaudies dainos ir liaudies muzikavimas yra pagrindinės muzikinės klausos ir dainavimo mokymo linijos visose klasėse. Jos tiesiogiai siejamos su visomis pamokos grandimis. Per savo tautos kultūrą siekiama pažinti kitų tautų muziką, autorines dainas bei pasaulio muzikos šedevrus.

Pradedant nuo V klasės vadovėlio galime susipažinti su tokiais etninės kultūros temomis: „Lietuvių liaudies dainos“, „Lietuvių liaudies žaidimai ir rateliai“, „Lietuvių liaudies muzikos instrumentai“, „Pasaulio tautų liaudies dainos ir šokiai“, „Šokių muzika“, „Maršai“, „Muzikinė pasaka“. VI klasės temos - „Muzika apie piemenukus“, „Mokykitės kankliuoti“, VII klasės - „Vienos, dviejų ir trijų dalių muzikos kūriniai“, kurie pateikiami per liaudies dainų ir žaidimų pavyzdžius. VIII klasėje gana didelis dėmesys teikiamas etnografinių regionų liaudies dainoms ir muzikai - „Aukštaičių sutartinės“, „Aukštaičių instrumentinė muzika“, „Aukštaičių paprastosios dainos“, „Žemaičių dainos“, „Mažosios Lietuvos dainos“, „Kalvarijos kalnai“, „Raudos“, „Mišios“, „Suvalkiečių dainos“, „Dzūkų dainos“. IX klasėje kalbama apie muzikos raidą, svarbiausias kiekvienos istorinės epochos muzikos savybes kurios neatsiejamai yra pateikiamos su liaudies muzikos pavyzdžiais. X klasės vadovėlyje visas trimestras (pusmetis) skirtas liaudies muzikai, kur ji aptariama iš esmės, mokomasi liaudies dainų ir muzikos. Šiame vadovėlyje, siekiant nuosekliai išanalizuoti lietuvių liaudies muziką, randame tokias temas: „Liaudies daina“, „Lietuvos kraštų dainos“, „Apie ką lietuviai dainavo“, „Liaudies instrumentinė muzika“.

Kalbant apie muziką, neužmiršamos ir tradicinės, kalendorinės šventės. Tai ir Vėlinės, Adventas, Kalėdos, Mosėdis, Užgavėnės, Gavėnia, Velykos, Sekminės, Joninių šventės. Muzikinio

raštingumo ir ritmikos temos, muzikos kurinių formų mokymosi ir suvokimo temos taip pat yra neatsiejamos nuo liaudies muzikos pavyzdžių.

Taigi kaip matome abu šiuos dalykus tampriai sieja bendra idėja, juose apjungiamos įvairių sričių žinios bei gebėjimai. Etninės kultūros ugdymo bendrosios programos mokytojams parodo, kaip muzikinė ir etninė veikla gali tapti vienais atvejais papildančia ir išpildančia, o kitais – ugdymo procesą integruojančia sritimi.

3.3.2. Etninės kultūros integravimas popamokinėje muzikinėje veikloje

Pastaruoju metu švietimą reglamentuojančiuose įstatyminiuose dokumentuose bei mokslininkų darbuose sutinkami gana įvairūs terminai, susiję su mokinių ugdymu ne pamokų metu. Kadangi šiame darbe etnokultūrinį ugdymą apžvelgiame popamokinėje veikloje, pateikiame keletą dažniausiai naudojamų sąvokų.

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas (Jovaiša, 2007).

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas. (Lietuvos švietimo įstatymas, 2011).

Neformalusis ugdymas – sudėtinė švietimo sistemos dalis, egzistuojanti lygiagrečiai formaliojo švietimo, skirta tikslingam ir tęstiniam bei įvairaus amžiaus vaikams prigimtinių galių, įvairių gebėjimų, polinkių atskleidimui, saviraiškos poreikių, pažintinių interesų tenkinimui, kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui, turiningam laisvalaikiui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai vykdyti ugdymo institucijose ir jų centruose.

Užklasinis auklėjimas – nepamokinė mokyklos veikla, kai moksleiviai įtraukiami į renginius, turinčius išskirtinę auklėjamąją reikšmę. Užklasiniam auklėjimui svarbūs masiniai mokyklos renginiai, jaunimo organizacijos ir mokinių savivalda, klasių vadovų valandėlės, saviuklos organizavimo renginiai ir kitos svarbios užklasinio auklėjimo formos (Jovaiša, 2007).

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas.

Neformalusis vaikų švietimas – tai kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. Neformaliojo vaikų švietimo tikslas yra

per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Papildomas ugdymas – nenutrūkstama ugdymo dalis, skirta vaikų ir suaugusiųjų intelektualinių, techninių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui (Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993). Zaleskienė (1994) išskirdama papildomo ugdymo uždavinius, paminėjo pilietiškumo ugdymą, tautinės bei kultūrinės savimonės brandinimą.

„Papildomasis ugdymas suprantamas kaip permanentinis (nuolatinis, nenutrūkstamas, tolygus), skirtas vaiko socializacijai, kūrybiškumui bei įvairiapusių gebėjimų, laisvalaikio kultūros plėtotei, rekreacijai. Papildomojo ugdymo užsiėmimai turi padėti maksimaliai išskleisti individualias kūrybos galias ir gebėjimus, patenkindami jo prigimties reikmes, saviraiškos, meilės ir pagarbos, prasmės, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius” (Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarimas Nr. 33, 1996 04 25).

Mokinio asmenybės tapsmui yra ypač reikšminga savarankiška laisvalaikio veikla, nes ji sudaro sąlygas kūrybinėms galioms, iniciatyvumui plėtotis, kausti dorovinę patirtį, praktiškai realizuoti pamokose įgytas žinias. S. Dzenuškaitės (1991) teigimu užklasinio darbo dėka ugdomas mokinių etinis ir estetinis santykis su aplinka, gamta, kultūrinėmis ir dvasinėmis tautos vertybėmis. Ši veikla, grindžiama tautos kultūros patirtimi, ugdo mokinių būti sąmoningu tautos kultūros, jos papročių, tradicijų perėmėju ir kūrybišku tęsėju.

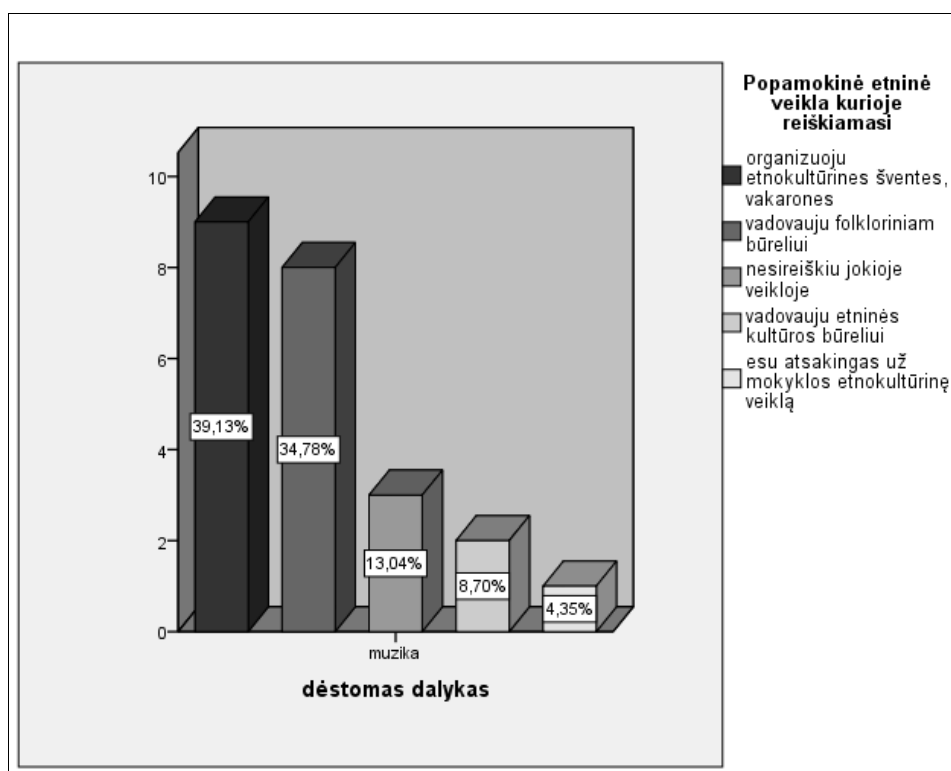
Gebėjimas naudingai ir savarankiškai leisti laisvalaikį pats savaime neatsiranda. Tai didelio darbo rezultatas. Žmogaus prigimtis yra turtinga, bet joje vystosi tik ta dalis, kuri yra stimuliuojama, o kitos – lieka giliai prigimtyje. Todėl tėvai ir mokytojai privalo stengtis, kad moksleiviai aktyviai imtųsi tvarkyti savo laiką, susidomėtų savaukla.

S. Dapkienės (1998) teigia, kad tėvai ir mokytojai privalo padėti vaikui rasti prasmingą, vaikui malonų laisvalaikio užsiėmimą, kuris lavintų vaiką, atskleistų jo galimybes, gabumus, kūrybiškumą, suteiktų teigiamų emocijų. Žmogaus vidinis pasaulis taip sutvarkytas, kad jei nėra vienu emocijų, yra kitos. Suprantama, gera nuotaika susijusi su teigiamomis, prasta – su neigiamomis emocijomis. Todėl, autorės manymu, labai svarbu, kaip mokinių prastą nuotaiką “pakeisti” gera, kaip sukelti teigiamas emocijas, grąžinti ramybę, šypsena, džiaugsmą, kai mokinys pavargsta pamokų metu.

Bendrosiose etninės kultūros ugdymo programose (2012) nurodoma, kad etninės kultūros integravimo uždaviniai gali būti įgyvendinami ne tik per formalųjį, bet ir per neformalųjį švietimą.

Etninės kultūros pažinimas, jos raiškos gebėjimai bei įgūdžiai įgyjami per įvairią mokinių kultūrinę saviraišką: folkloro ansamblių, būrelių, klubų ir kitų kolektyvų veiklą, etnokultūrinės raiškos gebėjimų tobulinimą neformaliojo švietimo mokyklose, švenčių rengimo praktiką, dalyvavimą seminaruose, etninės kultūros stovyklose, renkant tautosakos ar kitą kraštotyrinę medžiagą, ir kita.

Išanalizavus visų bendrojo lavinimo mokyklose dirbančių muzikos mokytojų (12) duomenis, paaiškėjo, kad popamokinėje veikloje folkloriniams būreliams (34,79 proc.), etninės kultūros būreliams (8,7 proc.) mokyklose vadovauja muzikos pedagogai. Dažniausiai (39,13 proc.) muzikos pedagogai reiškiasi mokyklose organizuodami etnokultūrinės šventės (žr. 16 pav.). Didesnis procentas atsakymų apie muzikos pedagogų pasireiškimą etninės kultūros švenčių organizavime atskleidžia, kad tai viena populiariausių mokyklose egzistuojančių popamokinių veiklų, kuriai, kitaip nei būreliui, nėra būtinas papildomas finansavimas.

16 pav. Muzikos pedagogų popamokinė etninė veikla. (N=12)

Vadovaujantis aktyvaus ugdymo(si) metodais, popamokinėje veikloje gali būti sudaromos įvairios individualios, grupinės ar klasės užduotys bei projektai (pažintinės ekskursijos, susitikimai su liaudies meistras, dainininkais, tautodailininkais, šeimų vakaronės, tradiciniai mokyklos renginiai, kalendorinės šventės, kraštotyrinė veikla, kultūros paminklų tvarkymo talkos ir kita). Taip ugdomi mokinių savarankiškos veiklos bei grupinio bendradarbiavimo gebėjimai. Sėkmingai etninės kultūros srityje dirbančių mokyklų patirtis rodo, kad neformaliojo švietimo metodais perteikiama

etninė kultūra jaunimui yra patraukli, buria mokyklos bendruomenę, stiprina jos ryšius su vietos bendruomenę.

Išanalizavus tiek muzikos, tiek kitų dalykų mokytojų pateiktus duomenis tyrimas atskleidė, jog dauguma tyrime dalyvavusių mokyklų etninės kultūros ugdymas popamokinėje veikloje atskleidžia kaip viena iš labiausiai taikomų ugdymo formų Kelmės rajono mokyklose. Net 90,9% kaimo, 80% miestelio ir 85,2% miesto mokyklose dirbančių ir apklausoje dalyvavusių mokytojų teigia, kad etninė kultūra iš dalies arba pilnai yra ugdoma jų mokyklų popamokinėje veikloje. Kiek mažesnis neigiamas atsakymų procentas rodo, kad etninės kultūros mokymas popamokinėje veikloje miestelio mokyklose yra nepakankamas. Gali būti, kad tam įtakos turi prasta mokyklų finansinė padėtis, kuri susiklostė mažėjant mokinių skaičiui. (žr. 5 lentelė)

5 lentelė

Etninės kultūros ugdymas popamokinėje veikloje Kelmės rajono mokyklose. (N=94)

Mokykla	Neugdoma	Nežinoma	Ugdoma
Kaimo	0,0%	9,1%	90,9%
Miestelio	13,3%	6,7%	80%
Miesto	3,7%	11,1%	85,2%

Visų tyrime dalyvavusių respondentų nuomone dažniausiai jų mokykloje taikomos popamokinės veiklos formos, kuriose noriai reiškiasi mokiniai, procentaliai išsidėstę štai taip: kalendorinių švenčių šventimas - 92,8%, konkursai – 75,1%, kraštotybinė veikla ir žygiai – 70,5%, vakaronės – 65,9%, folklorinių ansamblių veikla – 50,2%, festivaliai – 39,9% ir stovyklos 33,2%. Pati mėgstamiausia ir dažniausiai taikoma etninės kultūros popamokinė veikla yra kalendorinių švenčių šventimas, tai yra neatsiejama mokyklos gyvenimo dalis, o štai vakaronės mokyklose tikriausiai organizuojamos rečiau dėl to, kad pagrindinio ugdymo mokykloje ugdymas yra organizuojamas pirmoje dienos pusėje. Atlikus koreliaciją tarp mokyklų ir taikomų popamokinio ugdymo formų statistinio reikšmingumo koeficiento reikšmė $p=0,001$ parodė, kad vakaronės dažniau yra organizuojamos miesto mokyklose, kuriose mokiniai yra mažiau priklausomi nuo pavėžėjimo į mokyklą ir į namus tvarkos. Lygiai taip pat statistinio reikšmingumo koeficiento reikšmė $p=0,001$ parodė mokyklos įtaką stovyklų organizavimui, paaiškėjo, kad stovyklos dažniausiai yra organizuojamos didesnėse miesto ir miestelių mokyklose.

Pastebėta, jog įtakos pedagogų atsakymams apie dažniausiai jų mokyklose taikomas popamokines veiklas turėjo jų pačių mokykloje vykdoma popamokinė etninės kultūros veikla ($p > 0,001$).

Anot Valdo Rutkūno (2011), etniniuose ansambliuose yra galimybė paruošti jaunuolius, turinčius didelius etninės kultūros gebėjimus, galinčius tapti vedėjais mokyklos, klasės renginiuose, o taip pat savo artimųjų ar draugų aplinkoje. Folkloro ansambliai gali tapti ne tik savo mokyklos etninės kultūros gyvenimo ašimi, bet ir reikšminga jėga, išjudinančia kultūrinį gyvenimą platesnėje bendruomenėje, mieste, rajone. Ne kartą teko stebėti, kaip moksleiviai suteikia daug džiaugsmo ir moko renginiuose žymiai vyresnius suaugusius, įtraukdami juos į gyvąjį veiksmą.

Folklorinė popamokinė veikla yra tokia veikla, kurioje daugelis siūlomos etninės kultūros programos temų vyrauja savaiame. Tačiau kitur (gamtininkų, lituanistiniuose ir kt. būreliuose, netgi choruose ar orkestruose) šią programą būtų galima taikyti kur kas nuosekliau.

Įvairiuose būreliuose, klubuose, studijose susirenka mokiniai, nors ir skirtingo amžiaus, bet turintys panašių tikslų, idėjų ir pomėgių, panašų saviraiškos poreikį. Vaikai renkasi savo noru – tai ir yra sėkmingos veiklos prielaida. Mokinys pradeda tenkinti saviraiškos poreikį, kuris skatina aktyvų kūrybiškumą. Daugeliu atveju, patyręs sėkmę ir tapęs aktyvesnis, mokinys pradeda pasitikėti savimi, atsiranda noras padėti kitiems, būti naudingam. Tai teikia pasitenkinimo, nes mokinys ima jaustis reikalingas ir naudingas tarp bendraamžių. Taip pat išmokstama gerbti kitus ir sulaukiama pagarbos iš kitų. Taip atstatomas ne tik personalinis, bet ir socialinis mokinio statusas.

3.4. Naujosios programos idėjų integravimo apžvalga kitų dalykų pamokose

Etninės kultūros ugdymas yra integrali bendrojo ugdymo dalis, padedanti siekti kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslų - formuoti asmens kompetenciją, kuri reiškiasi mokėjimu pripažinti, gerbti, saugoti kultūrinę įvairovę ir dalyvauti socialiai vertingose kultūrinės raiškos veiklose. Etnokultūrinis ugdymas taip pat padeda ugdytis darnaus vystymosi nuostatas – būti tolerantiškiems ir pripažinti kultūrų įvairovę, jausti solidarumą su savo bendruomene ir dalyvauti jos gyvenime, prisidėti prie jo tobulinimo.

Tačiau tik natūraliai integruota ir iš konteksto išplaukianti informacija pasieks mokinį ir liks jo atmintyje. Tikėtina, kad mokytojai sutiks, jog neretai mokiniai iš anksto nusistato prieš liaudies meno nagrinėjimą, nes laiko tai nemadinga, nešiuolaikiška ir neaktualia tema. Kaip praeityje niekas vaikų specialiai neauklėjo, o šis procesas vyko kasdieninio gyvenimo eigoje, taip ir mes, mokytojai,

kantriai, nuolat kalbėdami apie lietuvių etninės kultūros išskirtinumą ir vertybes, galime įskiepyti meilę savo tautos papročiams ir tradicijoms. Svarbu ne išaukštinti ar priešpastatyti lietuvių kultūros vertybes prieš kitų kultūrų vertybes, bet pabrėžti, kuo jos vertingos ir svarbios mums, kad tik jos išskiria mūsų tautą iš kitų tautų tarpo.

Tyrimo metu atliktos faktorinės analizės svoris ($r = 3,352$) išskyrė vieną svarbiausią veiksnį, kuris labiausiai siejamas su kitais veiksniais, turinčiais didžiausią įtaką etninės kultūros ugdymo sėkmei mokyklose. Tai bendra atmosfera ir aplinka, į kurią įeina bendra mokyklos etninė atmosfera, namų aplinka, tradicijų puoselėjimas, visa tai, kas vyksta natūraliai. Kitas kur kas mažesnis, bet labai svarbų svorį turintis veiksnys ($r = 1,229$) yra praktinė veikla. Tai taikomi metodai, priemonių gausa ir įvairovė.

Etninė kultūra gali būti įvairiomis formomis ir būdais integruojama į mokyklos bendruomenės gyvenimą, socialinę veiklą (talkas) – taip įgyvendinama mokymosi ir praktinės veiklos šeimoje, mokykloje ir vietos bendruomenėje vienovė.

Tyrimų duomenimis etninės kultūros ugdymas Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose dažniausiai yra įgyvendinamas integruojant etninę kultūrą į mokomuosius dalykus (94,9 proc.), dalyvaujant etninės kultūros renginiuose (94,3 proc.) ir ugdant popamokinėje veikloje (83,4 proc.).

Standartinis nuokrypis ($std = ,844$) parodo vieningą respondentų nuomonę apie mokyklos ir kultūros įstaigų bendradarbiavimo situaciją Kelmės rajone. Jis pasireiškia mokinių pasirodymais etninės kultūros šventėse kultūros centruose, mokytojų ir mokinių dalyvavimu kultūros centrų organizuojamuose edukaciniuose užsiėmimuose. Tačiau pedagogų nuomonių nuokrypis ($std = 1,130$) rodo, kad mokyklos nėra linkusios dažnai kreiptis pagalbos į kultūros centrus etninės kultūros ugdymo klausimais.

Etninė kultūra dėl savo visa apimančio pobūdžio pasižymi išskirtiniu integralumu, todėl svarbu išnaudoti visas tarpdalykinės integracijos galimybes. Savo turiniu, tikslais ir uždaviniais, gebėjimų ugdymui(si) skirtomis veiklomis etninė kultūra daugiau ar mažiau siejasi su visais mokomaisiais dalykais.

Analizuojant duomenis apie etninės kultūros integralumą paaiškėjo, kad tam įtakos turi mokomas dalykas ($p > 0,01$). Lietuvių kalbos (94 proc.), istorijos ir pilietiškumo pagrindų (100 proc.), muzikos (91,3 proc.), dailės (93,3 proc.), technologijų (90,9 proc.) pedagogai savo mokomą dalyką laiko labai integralų su etnine kultūra. Atitinkamai fizikos (100 proc.) ir matematikos (70,6 proc.) pedagogai mano, jog jų dėstomas dalykas sąsajų su etnine kultūra turi labai mažai. Kitų dalykų mokytojų nuomonė pasiskirstė įvairiai. Tai leidžia daryti išvadas, kad į jų mokomuosius

dalykus etninę kultūrą galima integruoti ne kiekvienoje pamokoje, bet epizodiškai, atitinkamai pagal temas. (žr. 6 lentelė)

6 lentelė

Etninės kultūros integracijos galimybės pagal dėstomą dalyką. (N=94)

Integralumo galimybė	Integralumas didelis	Neturi nuomonės	Integralumas mažas arba jo nėra
Mokomas dalykas			
Lietuvių kalba (17 mokytojų)	94,5%	5,6%	0,0%
Kūno kultūra (5 mokytojai)	36,4%	0,0%	63,6%
Istorija, pilietiškumo pagrindai (6 mokytojai)	100%	0,0%	0,0%
Matematika (8 mokytojai)	17,7%	11,8%	70,6%
Gamta, geografija (7 mokytojai)	50%	0,0%	50,0%
Užsienio kalba (13 mokytojų)	81,5%	0,0%	18,5%
Muzika (12 mokytojų)	91,3%	0,0%	8,7%
Etika (3 mokytojai)	66,7%	0,0%	33,3%
Biologija (6 mokytojai)	66,6%	0,0%	33,3%
Daile (8 mokytojai)	93,3%	0,0%	6,7%
Technologijos (5 mokytojai)	90,9%	9,1%	0,0%
Fizika (4 mokytojai)	0,0%	0,0%	100,0%

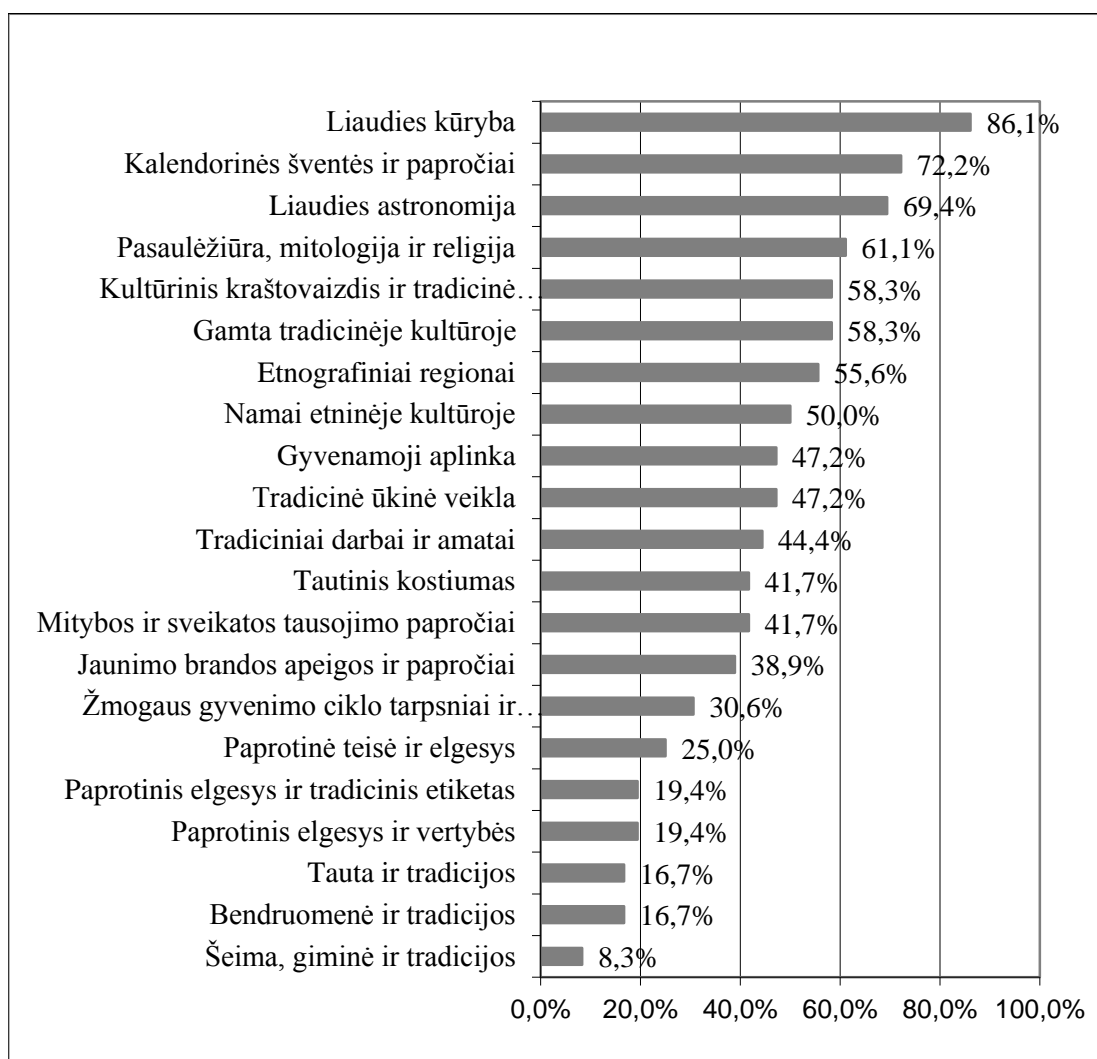
Labiausiai su etnokultūriniu ugdymu susiję šie mokomieji dalykai:

Dorinis ugdymas. Su etikos ir tikybos pamokomis etninės kultūros mokymą sieja bendri uždaviniai – padėti mokiniams išsiugdyti asmeninę ir tautinę savivoką, puoselėti dorines nuostatas šeimoje ir bendruomenėje, gerbti ir toleruoti kitų kultūrų žmonių tradicijas, pažinti, vertinti ir jausti atsakomybę už kultūros, religijos bei gamtos paveldo išsaugojimą. Religinis ugdymas susijęs su etninės kultūros kalendoriniais papročiais ir šventėmis, krikščionybės ir baltų pasaulėžiūros,

tikėjimo simboliais, šeimos ir bendruomenės tradicijomis, tautodaile. Dorinis ugdymas siejamas su elgesio ir vertybių, tradicinės etikos ir etiketo, paprotinės teisės, žmogaus gyvenimo ciklo, šeimos, giminės ir tautos santykiais, gamtos ir kultūros, sveikos gyvensenos temomis. Etninė kultūra savo ruožtu teikia daug galimybių skatinti mokinių saviraišką ir dvasingumo raidą. Etninės kultūros kalendoriniais papročiais ir šventėmis, šeimos ir bendruomenės tradicijomis doriniams ugdymui integraliai artimas dalykas yra ir muzikinis ugdymas.

Gimtoji kalba. Etninė kultūra tiesiogiai siejasi su gimtosios kalbos, jos įvairovės pažinimu, nacionalinės literatūros suvokimu, kultūros tradicijų plėtojimu. Tautą jungia bendra kalba, kurios įvairovė atsispindi tautos kūryboje, neatsiejamai pasakojamojoje ir dainuojamojoje tautosakoje, tam tikrų reiškinių ir vertybių įvardijimuose, tarmėse, papročiuose ir apeigose. Tautos etninės kultūros ir tautos kalbos ugdymas turi bendrą tikslą – formuoti asmenybę, gebančią gimtąja kalba perimti kultūros paveldą ir gyvąją tradiciją, kurti tautos kultūrai svarbias vertybes, reikšti savosios egzistencijos prasmę. Nacionalinės literatūros pažinimas pradedamas nuo tautosakos, kurios kūrybiniai principai, įvaizdžiai, ženklai ir kitos ypatybės įkvepia grožinę literatūrą, daro įtaką profesionaliajai kūrybai. Nuo gimtosios kalbos ugdymo, su dainuojamąja tautosaka, yra neatsiejamas ir muzikinis ugdymas. Šie du mokomieji dalykai papildo vienas kitą tiek tautosakos pažinimo, tiek tam tikrų reikšmių ir vertybių įvardijimo srityse, mokantis tarmių, siekiant taisyklingos tarties.

Atliktas tyrimas atskleidė, kad tarp Kelmės rajone dirbančių gimtosios kalbos mokytojų populiariausios į mokomąjį dalyką integruojamos temos yra: liaudies kūryba (86,1 proc.), kalendorinės šventės ir papročiai (72,2 proc.). (žr. 17 pav.) Verta pastebėti, kad šios temos dažniausiai yra taikomos ir muzikos pamokose ($p=0.000$). Tai dar kartą parodo šių mokomųjų dalykų glaudų ryšį su etnine kultūra ir tai, kad šie mokomieji dalykai daugelyje temų yra integralūs tarpusavyje. Apžvelgus dažniausiai gimtosios kalbos pamokose taikomas temas ir temas, kurias šiose pamokose siūlo taisyti etninės kultūros bendrosios programos, galima teigti, jog Kelmės rajono mokyklose dirbantys, apklausoje dalyvavę gimtosios kalbos mokytojai yra įsigilinę į naująją programą, nes siūlomos ir taikomos temos dažniausiai atitinka. Stebint rezultatų pasiskirstymą pagal dėstomą dalyką ir rekomenduojamas temas ($p=0,00$) paaiškėjo, kad net 14 temų iš 21 gimtosios kalbos pedagogai įvardija kaip dažniausiai taikomas.

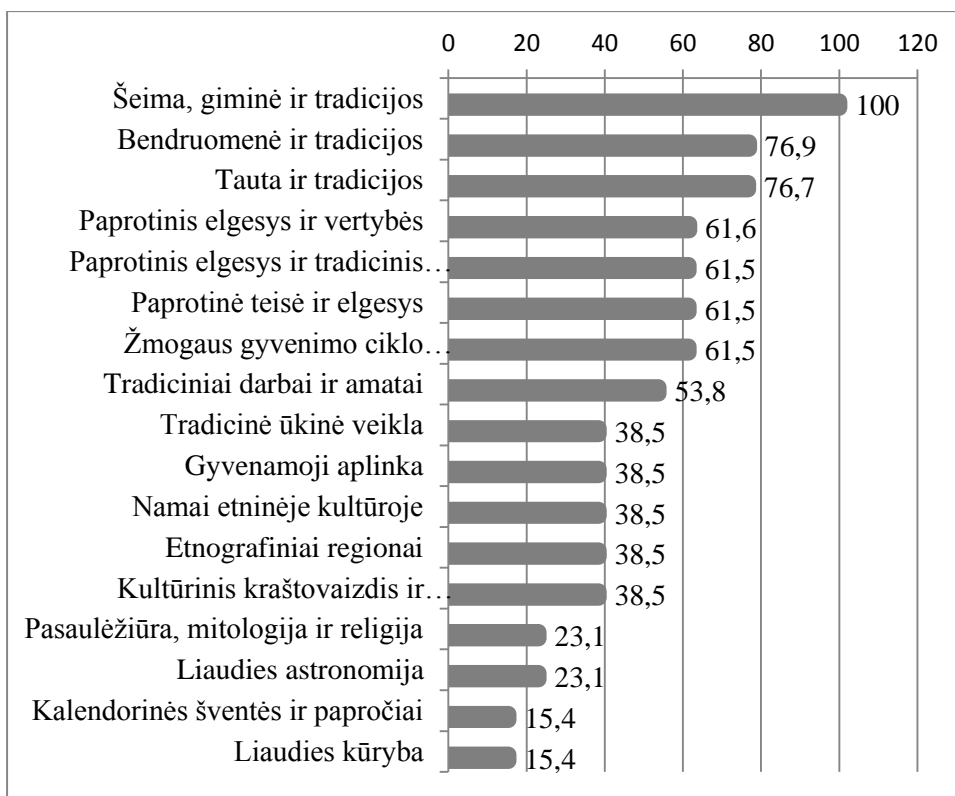
17 pav. Dažniausiai gimtosios kalbos pamokose taikomos etninės kultūros temos.
(N=17)

Kelmės rajono mokyklose atliktas tyrimas atskleidė, kad istorija ir pilietiškumo pagrindai procentaliai (84,6 proc.) yra antroje vietoje pagal etninės kultūros integravimą į mokomąjį dalyką. Šių dalykų mokytojai nesutinka, kad tarp jų dėstomo dalyko ir etninės kultūros sąsajų nėra. (žr. 6 lentelė). Tyrimo duomenimis ($p > 0,006$) tautinės kultūros ir patriotizmo ugdymui istorijos ir pilietiškumo pagrindų pamokose įtakos turi mokytojo ir vadovo sugebėjimai, kaip ir kokiomis priemonėmis mokytojas pateikia pamoką, kokie yra taikomi praktinio darbo metodai ($p > 0,004$). Atviraime anketoje pateiktame klausime istorijos mokytojai nurodė, kad dažniausiai taikomos veiklos formos integruojant etninę kultūrą yra vaizdinės medžiagos pateikimas taikant informacines technologijas, kraštotyrinės medžiagos panaudojimas bei mokinių savarankiški kūrybiniai darbai. Pastebėta, kad net 46,2 proc. apklausoje dalyvavusių istorijos mokytojų popamokinėje savo veikloje ($p = 0,000$) mokyklose yra atsakingi už kraštotyros būrelius. **Istorija.** Etninės kultūros pažinimas

nagrinėjant kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą, tradicinę ūkinę veiklą, tradicinę aprangą, kulinarinį paveldą, liaudies kūrybą, kuri neatsiejama nuo muzikinio ugdymo, ir kitas vertybes padeda geriau suprasti tautos kultūros istoriją, pažinti jos kaitą, skirtingus bruožus atskirais laikotarpiais. Savo ruožtu istorija skatina domėjimąsi etninės kultūros klodais – mitologija, simbolika, apeigomis. Susipažinimas su etninės kultūros istorija, tos kultūros vertybių perėmimas pozityviai veikia asmens nuostatas savo šalies, kultūros ir tautinių vertybių atžvilgiu.

Pilietiškumo ugdymas. Etninę kultūrą ir pilietiškumą sieja bendri ugdymo tikslai, tai: ugdyti bendruomeniškumą, pilietines ir tautines vertybines nuostatas, pagarbą tautos ir valstybės tradicijoms, tautinę ir religinę toleranciją, nuostatas, saugoti tautos ir pasaulio paveldą. Pilietiškumo ugdymui, dainuojant patriotines liaudies dainas, analizuojant šių dainų prasmę ir pajaučiant dainų dvasią, integraliai artimas dalykas yra ir muzikinis ugdymas.

Istorijos ir pilietiškumo pagrindų tematika kaip ir gimtosios kalbos pedagogų taikoma tematika atitinka etninės kultūros ugdymo programos rekomendacijas. Tai rodo pedagogų kvalifikuotumą ir atsakomybę į savo mokomąjį dalyką integruojant etninę kultūrą. Dažniausiai istorijos ir pilietiškumo pagrindų pamokose taikomos temos pateikiamos 18 paveiksle.

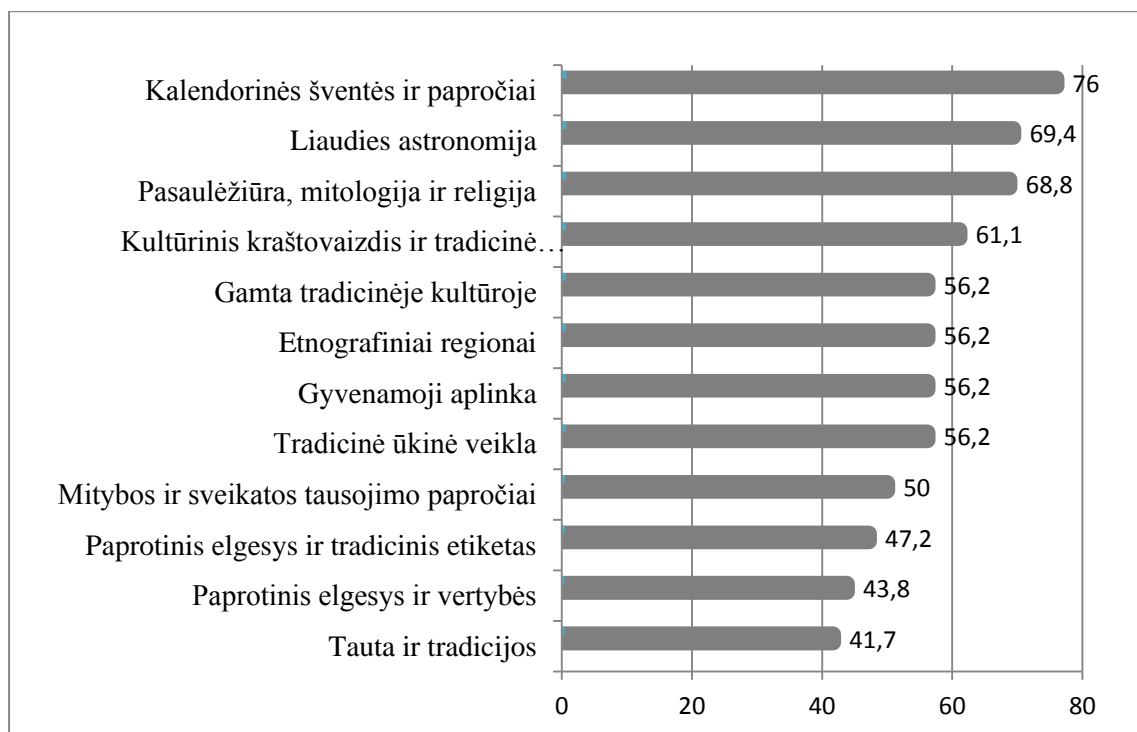

18 pav. Dažniausiai taikomos temos istorijos pamokose. (N=6)

Geografija. Etnokultūrinį ugdymą su geografijos dalyku sieja savo krašto, gimtosios ir gyvenamosios vietovės geografinio savitumo, reikšmingų gamtos ir kultūros paveldo objektų pažinimas, tautos etninės kultūros suvokimas ne tik kaip savitos, bet ir daugialypės, praturtintos kaimyninių ir kitų tautų patirtimi. Tam, kad šios pamokų temos būtų tinkamai įgyvendinamos, svarbūs mokytojo sugebėjimai ($p > 0,033$). Ketvirtadalis apklausoje dalyvavusių (25 proc.) ($p = 0,000$) geografijos ir gamtos mokslų mokytojų teigia esantys atsakingi už mokyklos kraštotyros būrelius. Per geografijos pamokas mokiniai palygina Lietuvos etnografinius regionus, remiasi savo ar senelių gyvenamųjų vietovių pavyzdžiais, apibūdina lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų tradicijas, aptaria skirtinguose žemynuose gyvenančių žmonių etnines grupes, išpažįstamas religijas ir skirtingą gyvenimo būdą lemiančias priežastis.

Gamtamokslinis ugdymas. Gamtos mokslus ir etninę kultūrą sieja mokinių supratimo apie žmogų ir pasaulį formavimas, atsakomybės ir pagarbos gamtai ugdymas. Iš kartos į kartą užkoduotomis formomis perduotas pasaulio aiškinimas, dangaus šviesulių įvaizdžiai, pasaulio modelio erdvinę ir laikinę struktūrą išreiškiantys ženklai išvelgiami audinių, drožinių, velykinių margučių ornamentuose, tautodailėje, tautosakoje ir kitoje liaudies kūryboje. Toks pasaulio atspindėjimas ir aiškinimas dažnai buvo susietas su tikėjimu. Nuo pat savo ištakų gamtos mokslai pasaulį aiškina objektyvių duomenų ir faktų kalba, todėl etninės kultūros ir gamtos mokslų integravimas turi būti labai apgalvotas. Etnine kultūra galima pasinaudoti siekiant mokinius sudominti ir parodyti, kad žmonės nuo seno bandė daugiau sužinoti apie save ir pasaulį, sukaupti kasmet besikartojančios gyvosios ir negyvosios gamtos sezoninių bei astronominių reiškinių stebėjimo faktus, suvokti žmogaus ir gamtos tarpusavio priklausomybę. Daugelį aplinkosaugos, sveikos gyvensenos, darnaus vystymosi idėjų užuomazgų galima rasti etninėje kultūroje.

Geografijos ir gamtos mokytojų dažniausiai pamokose taikomos etninės kultūros bendrojoje programoje nurodytos temos atskleidžia mokytojų kvalifikuotumą, kadangi šių dalykų mokytojams siūlomos temos sutampa su pamokose mokomomis temomis. (žr. 19 pav.)

19 pav. Integruotose geografijos ir gamtos pamokose dažniausi taikomos etninės kultūros temas. (N=7)

Meninis ugdymas. Etninės kultūros integraciniai ryšiai su meno dalykais – muzika, šokių, daile, teatru – atskleidžia nacionalinio meno ištakas, leidžia geriau suvokti tautos kūrybos savitumą, pagrindinius vaizdinius, simboliką, estetinius idealus, komponavimo principus, kitas kūrybines priemones ir ypatybes. Liaudies kūrybos, kaip nuolat atsinaujinančios ir kartu puoselėjančios tradicijų tąsą, suvokimas skatina ugdytinių kūrybines galias, leidžia perimti ir plėtoti kultūrinį tautos palikimą suprantant ankstesnių kartų indėlį, padeda formuotis asmenybei, kuri geba rūpintis liaudies meno palikimo išsaugojimu.

Technologijos. Etnokultūrinis ugdymas siejasi su technologijų dalyku sudarant mokiniams galimybes pažinti tautodailę, tradicinius amatus, verslus ir darbus, įvairialypį ūkinės veiklos paveldą, puoselėti vertybines nuostatas, elgesio kultūrą ir tradicijas. Praktinis kulinarinio paveldo patiekalų ruošimo ir stalo padengimo, tradicinių dirbinių gaminimo gebėjimų ugdymas leidžia mokiniams įgyti naudingos darbinės patirties, kuri galės būti naudinga tolesnėje kūrybinėje ir netgi profesinėje veikloje.

Atlikti tyrimai parodė ($p=0,00$) didelį ryšį tarp mokomų dalykų ir jų pamokose dažniausiai taikomų temų, kurios pagal specifiką daugiau ar mažiau tinka skirtingiems mokomiesiems dalykams. Tarp mokomųjų dalykų dažniausiai paminėta tema yra „Kalendorinės šventės ir

papročiai“. Net septynių dalykų pedagogai (58,3 proc.) ją įvardijo kaip dažniausiai taikomą temą. Ji artimiausia gimtosios kalbos, istorijos ir pilietiškumo pagrindų, gamtos mokslų, užsienio kalbos, muzikos, dorinio ugdymo ir dailės pamokoms. Nuo šios temos neatsilieka temos „Tauta ir tradicijos“ (50 proc.) ir „Liaudies kūryba“ (41,6 proc.). Jos būdingos tiems patiems mokomiesiems dalykams.

Siauresniais aspektais etninės kultūros ugdymas siejamas su šiais mokomaisiais dalykais: užsienio kalbomis, matematika, informacinės technologijos, kūno kultūra. Tačiau negalima teigti, kad sąsajų nėra visiškai. Atliktas tyrimas parodė, kad tik 18,2 proc. užsienio kalbos mokytojų mano, jog iš dalies tarp jų dėstomo dalyko ir etninės kultūros sąsajų nėra. Kiek blogesnė situacija tarp kūno kultūros (63,6 proc.), matematikos (70,6 proc.) ir fizikos (100 proc.) mokomųjų dalykų. Didžioji dalis šių dalykų apklausoje dalyvavusių mokytojų teigia, jog iš dalies su etnine kultūra jų dalykai sąsajų neturi. (žr. 6 lentelė). Tačiau teigti, jog šių dalykų pedagogai visiškai neprisideda prie etninės kultūros ugdymo, negalima, kadangi daugelis jų yra klasių vadovai ($p=0,000$) ir popamokinėje veikloje etninės kultūros ugdymą įgyvendina klasių valandėlių metu ar kitoje popamokinėje veikloje. (žr. 7 lentelė)

7 lentelė

**Etnokultūriniu atžvilgiu mažiau integralių mokomųjų dalykų pedagogų
popamokinė etninė veikla. (N=30)**

	Organizuoju etnokultūrinės šventes, vakarones	Organizuoju ekspedicijas	Nesireiškiu jokioje veikloje	Klasės valandėlėse puoselėju etninę kultūrą
Kūno kultūra	18,2%	18,2%	45,5%	18,2%
Matematika	5,9%	11,8%	70,6%	11,8%
Užsienio kalba	11,1%	7,4%	4,44%	25,9%
Fizika	0,0%	50,0%	16,7%	33,3%

4. ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO PROGRAMOS PROJEKTAS LIOLIŲ PAGRINDINĖS MOKYKLOS 5 -6 KLASIŲ MOKINIŲ POPAMOKINĖJE MUZIKINĖJE VEIKLOJE

4.1 Teorinis pagrindimas

Anotacija. Ši programa skirta Liolių pagrindinės mokyklos penktos ir šeštos klasės mokinių etninės kultūros (moduliui) būreliui. Etninė kultūra yra nacionalinės kultūros pamatas, vienintelė šiandienos mokykloje realiai įgyvendinama galimybė ir būdas išsaugoti tautinę ir pilietinę tapatybę, ją puoselėti ir plėtoti. Etninės kultūros ugdymas mokykloje formuoja tautinę gyvenimo mokykloje kultūrą, skatina kultūrinę ugdytinių atmintį, sugrąžina mokyklą į tautines tradicijas ir moko tapatinti save kaip konkrečios tautos (šeimos, giminės), etnografinės srities atstovą.

Ši programa nauja tuo, kad Liolių pagrindinėje mokykloje, kiek yra žinoma, etnokultūrinis ugdymas, kaip atskiras mokomasis dalykas daugelį metų nėra taikomas. Parengtą programą bus pasiūlyta mokyklos vadovams pritaikyti popamokinėje veikloje. Tai nebus tik epizodiškas prisilietimas prie etnokultūros, o nuosekli veikla, susijusi su savo krašto etnokultūros ypatumų pažinimu. Šia nauja į savo krašto etnokultūros pažinimą nukreipta programa norisi paskatinti mokinius į etnokultūrą gilintis per savo krašto kultūros pažinimą. Kuo mokiniai labiau pažins savo kraštą, tuo labiau jaus atsakomybę už tautos etnokultūros išsaugojimą.

Programos aktualumas. Kiekvienos tautos kultūrinis paveldas atsiremia į tradicijų saugojimą, puoselėjimą, perdavimą ateities kartoms. Lietuvių tauta ir jos kultūra – tai savigarbos ir orumo, sąžiningumo, dorumo, darbštumo, meilės savajam kraštui, gimtajai kalbai ir papročiams, visam protėvių palikimui įkūnijimas ne tik praityje, bet ir dabartyje. Vis labiau plintant europietišškai kultūrai savo tautos tradicijas išlaikyti darosi sunku, tolstama nuo pagrindinių senosios Lietuvos kultūros vertybių. Šiandieninėje visuomenėje svarbu, kad šeima, švietimo ir kultūros įstaigos sugebėtų jaunajai kartai išugdyti teisingą etninės kultūros vertės supratimą (Ulevičiūtė, 2006).

Šiuolaikiniam etnokultūriniam ugdymui turėtų būti skiriamas išskirtinis dėmesys. Globalizacijos procesai, sparti mokslo ir technologijų plėtra kelia iššūkius šeimai, mokyklai, valstybei ir verčia ieškoti būdų, kaip išlaikyti ir kūrybiškai plėtoti tautinį tapatumą. Nykstantys tradiciniai šeimos bruožai, pasikeitęs gyvenimo būdas, tarp jaunimo plintantis dorinis nuosmukis, vartotojiškas požiūris į gamtą skatina mokykloje puoselėti etninę kultūrą, kurti etninio ugdymo

programą. Norėtuši, kad mokykla išsikeltų ypatingą uždavinį – išsaugoti lietuvių kultūros paveldą, įpinant jį į šiuolaikines gyvenimo formas.

Siekiant išlaikyti ir puoselėti savo krašto kultūros išskirtinumą, visi Lietuvos gyventojai turi būti mokomi pažinti tautines tradicijas, rengiami tautinei ir pilietinei raiškai, skatinami aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime savo valstybėje ir pasaulyje. Etninės kultūros ugdymas suvokiamas kaip neatskiriama bendrojo ugdymo dalis, svarbi kuriant intelektualią, kompetentingą ir kūrybingą žinių visuomenę. Būtina dar mokykloje parengti į savo krašto kultūros išsaugojimą orientuotą žmogų, kuriam etninės kultūros išsaugojimas ir puoselėjimas, etninės kultūros perėmimas ir kūryba būtų suvokiama kaip jo patirties įsisamoninimas ir galimybė atskleisti prigimties galias.

Per savo krašto tautinę kultūrą tiesiamas kelias į pilietinę visuomenę – ugdoma tolerancija kitų regionų ir tautų požiūriu. Etninės kultūros ugdymas mokykloje yra vienas iš geriausių būdų sugrąžinti pozityvias tautos tradicijas į šeimą, bendruomenę ir savo regioną. Skatinti mokyklų atvirumą vietinei bendruomenei, mokyklų bendruomenių etnokultūrinį išprusimą.

Etninė kultūra – socialinio ugdymo dalis, kuria savaimingai ugdomos bendrosios ir etnokultūrinės kompetencijos, grindžiamos kūrybiškai perimama tautos kultūrine patirtimi, tradicinės dorovės normos, tautinės ir pilietinės savimonės, pagarba gimtajai aplinkai ir Tėvynei, šeimoms, bendruomenės ir tautos paveldėtoms tradicijoms, kitoms savo tautos bei kitų tautų kultūrinėms vertybėms, lavinamas liaudies kūrybos grožio pojūtis bei jos tęstinumo poreikis, dvasinis ir fizinis tautos sveikatingumas.

Toli gražu ne visi į mokyklas ateinantys mokiniai namuose yra apsupti dėmesio, gyvenimo tempui vis labiau ir labiau greitėjant, keičiantis laikams namuose yra užmiršamos tradicijos ir papročiai. Gyvą dainavimą, muzikavimą keičia radijas, televizija ir internetas. Mokyklose taip pat viskas keičiasi, atsiranda daug inovacijų, gaudomasi naujų vėjų, naujų idėjų. O tai kas yra užkoduota mūsų genuose, tai kas dar yra šalia, greta mūsų yra pamirštama, tarsi senieji mokymo metodai nebuvo tinkami.

Pradinio ugdymo etape etnokultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose dažniausiai integruojamas į kitus mokomuosius dalykus. Jame mokiniai susipažįsta su gimtąja kalba, kalbamąja tautosaka, kalendorinėmis šventėmis.

2012m. balandžio 12 d. patvirtinta pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa, kurios tikslas – padėti mokiniams ugdytis tautinį tapatumą ir etnokultūrinį raštingumą, pažinti ir vertinti savo tautos ir Lietuvos tradicinę kultūrą, suprasti jos gyvybingumą ir nuolatinį atsinaujinimą, sąsajas ir skirtumus su kitomis kultūromis, suvokti save kaip tos kultūros puoselėtoją,

ugdysis pasididžiavimą ja ir pagarbą kitoms kultūroms. Programa pratęsia ir plėtoja etnokultūrinį ugdymą, kurio pradmenis mokiniai įgyja ikimokykliniame, priešmokykliniame ir pradiniam ugdyme. Pagrindiniame ugdymo kontekste etninės kultūros ugdymas gali apimti visas su mokinių veikla susijusias formaliojo ir neformaliojo švietimo sritis: a) etninės kultūros dalyko ar modulio mokymą 5–10 klasėse; b) etninės kultūros integravimą į kitų mokomųjų dalykų turinį; c) gyvosios tradicijos renginius: kalendorines ir kitas šventes, vakarones, išvykas, žygius ir kita; d) neformalųjį švietimą etninės kultūros kolektyvuose: folkloro ansambliuose, klubuose, amatų būreliuose ir kitose neformaliojo švietimo veiklose. Kartu etninė kultūra įvairiomis formomis ir būdais integruojama į mokyklos bendruomenės gyvenimą, socialinę veiklą – taip įgyvendinama mokymosi ir praktinės veiklos šeimoje, mokykloje ir vietos bendruomenėje vienovė.

Daugeliu atvejų mokyklose etninės kultūros ugdymas yra pasirenkamas kaip integruojamasis dalykas į kitus mokomuosius dalykus. Tai leidžia daryti prielaidas, kad toks ugdymo modelis žinias padaro tik epizodiškas ir nenuoseklus. Manau, kad etnokultūrą pažinti ir iš jos mokytis turime pradėti nuo to, kas yra arčiausiai mūsų ir labiausiai mums priimtina, savo krašto kultūros, kuri yra užfiksuota mūsų genuose.

Taigi šiandien mokyklos vaidmuo tęsiant ir formuojant naujas tautos kultūros tradicijas yra didžiulis.

Autoriaus koncepcija ir naujumas. Etninė kultūra kaip tautos tradicinės kultūros vertybių visuma siejama su šiuolaikinės kultūros pažinimu. Etninės kultūros ugdymas - šiuo metu viena iš aktualiausių temų, diskutuojant apie dabartinę švietimo reformą, analizuojant jos teigiamas puses ir trūkumus. Bendrose ugdymo programose (2003) nurodoma pagarba gimtajai kalbai, tautos kultūrai, tradicijoms. Siekiama, kad mokiniai suvoktų save kaip atsakingą tautos narį, ugdytų toleranciją kitoms tautoms. Tačiau mokyklose šie siekiai neretai tampa tik programinėmis nuostatomis. Mokiniai sunkiai suvokia savo tautos istorijos, kultūros savitumą, lietuviškosios kultūrinės ir pilietinės tapatybės puoselėjimo būtinybę. Didžioji dalis jaunosios kartos atstovų nepažįsta net savo krašto, regiono etninės kultūros, o juk būtent nuo čia viskas ir turi prasidėti. Autorės požiūriu visomis prasmėmis etnokultūra ir tautosaka ugdo, formuoja ir perduoda gebėjimus, žinias ir nuostatas: ugdo patriotiškai, lavina etiškai, ugdo estetiškai, lavina intelektualiai, formuoja charakterio savybes ir teikia daug džiaugsmo ir pasitenkinimo.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos (2002) nusako, kad mūsų valstybės pilietis turi suprasti teisinės valstybės principus, savo ir kitų tautų kultūros savitumą,

kultūrų bendrybes ir gebėjimą dalyvauti priimant sprendimus, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, reikšti argumentuotą nuomonę ir t.t.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose I–X klasėms labai gražiai teigiama, kad pažindamas, suprasdamas ir perimdamas lietuvių tautos istorinį bei kultūrinį palikimą, išgyvendamas tautinį tapatumą mokinyš geba ugdytis tautinę, kultūrinę bei pilietinę savimonę, apmąstydamas Europos ir pasaulio kultūros tradicijas, raidos tendencijas ir šiuolaikines globalines problemas formuoja(si) pilietinės sąmonės bruožus, būtinus brandžiai asmenybei. Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijos projekte (2006) yra keliami šie tikslai:

- Užtikrinti kryptingą, pagilintą tautinio tapatumo ugdymo kokybę bendrojo lavinimo mokykloje.
- Etninės kultūros ugdymo turinį integruoti į bendrąjį ugdymą nuosekliai: pradinio ugdymo pakopoje integruoti etninės kultūros programos turinį su kitais dalykais, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose – kaip atskirą pasirenkamąjį mokomąjį dalyką (modulį)

Pradinio ugdymo etape etninės kultūros turinio integravimas į atskirus mokymo dalykus yra patogus, kadangi su klase nuolat dirba vienas pedagogas. Susipažįstama su artimiausia aplinka, mokomasi gimtosios kalbos, įgyjamos žinios apie gimtinės gamtą, istorinę, sociokultūrinę aplinką. Tai visuminio etninės kultūros ugdymo pradžiamokslis.

O pagrindinio ugdymo etape yra rekomenduojama etnokultūrą mokiniams pasiūlyti kaip pasirenkamąjį mokomąjį dalyką (modulį) arba kaip popamokinę veiklą.

Penktos ir šeštos klasių etnokultūros modulio programa arba popamokinė veikla – tinkamas būdas gilinti žinias apie savo regiono, savo krašto etnokultūrą, nes mokinyš, pažindamas gimtinę, priartėja prie tautosakos, tautodailės, etninių papročių, kurie intuityviai padeda suvokti dorą, gėrį, grožį, pajusti meilę gamtai.

Šia programa siekiama, kad būtų sudaromos sąlygos kiekvienam mokiniui įgyti etninės kultūros pagrindus, pažinti jos reiškinių įvairovę, įgyti liaudies kūrybos gebėjimų, perimti tradicinius etinius ir estetinius idealus. Išsamiai susipažinus su etnografinė kultūra, bei tinkamai pradėjus vertinti savo tautos etninę kultūrą, mokiniai supras jos gyvybingumą ir nuolatinį atsinaujinimą, sąsajas bei skirtumus lyginant su kitomis kultūromis, suvoks save kaip tos kultūros puoselėtoją, ugdytis pasididžiavimą ja ir toleranciją kitoms kultūroms.

Vadovaujantis etnokultūrinio ugdymo projektu išskiriamos šias veiklos sritys:

- Savo regiono etnokultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas;

- Etnokultūrinė raiška.

Tikėtina, jog mokiniai gebės apibūdinti šeimos, giminės bei vietos bendruomenės papročius ir tradicijas, susipažins su savo krašto tautodailės meistrais, architektūriniai paminklais, su savo krašto „gyvosios“ tradicijos puoselėtojais – pateikėjais. Sužinos kaip ji, „gyvoji tradicija“, pasireiškia šiandien, ar dar yra gyva mūsų kultūroje, kaip pasireiškia etnokultūros perdavimas iš lūpų į lūpas, koks jos sąlytis su gyvu pateikėju. Tautos etninės kultūros „gyvoji“ tradicija yra tai, kas remiasi tautos kultūros paveldu, drauge ją nuolat papildant, pritaikant prie šiandieninio gyvenimo.

Lietuvių etninės kultūros lopšys yra Lietuvos kaimas su jo savita kasdienio ir šventinio gyvenimo sankloda, gamtinių geografinių bei istorinių sąlygų nulemtais žmonių charakterio savitumais mąstysenoje ir dvasinėje saviraiškoje įsitvirtinusi ikirikščiškosios būties ir krikščioniškojo paveldo sinkretizmu.

Tuo pačiu tikslu turėtų būti kuo aktyviau įtraukti moksleiviai ir jaunimas į kraštotyrinį darbą savame kaime, apylinkėje, regione, skatinant ir pratinant bendrauti su vyresnio amžiaus žmonėmis, iš jų užrašyti kuo daugiau tautosakos - pasakų, dainų ir kt. Tai savaimė prisidėtų ir prie kaimo bendruomenės tarpusavio bendravimo, buvusių tradicijų atgaivinimo ir plėtos, kas taip pat yra vienas iš etninės kultūros gyvosios tradicijos elementų.

Mokiniai rinks įvairius smulkiosios ir pasakojamosios tautosakos pavyzdžius, vadovaudamiesi tradicija, siekiant autentiškumo ir kartu originalumo, mokysis ją perteikti.

Programoje etnokultūrinė raiška apims etnomuzikavimą, pasakojamąją tautosaką, liaudies amatus, architektūrinių paminklų pažinimą. Įgytos žinios bus perteikiamos mokyklos, Kelmės krašto ir regioniniuose renginiuose. Po kiekvienos ekspedicijos ar renginio labai reikalingi trumpi pokalbiai ir apibendrinimai.

Etnokultūros pamokoms naudojamas tinkamai įrengtas etninės kultūros kabinetas, muziejus, biblioteka, informacinis centras, regioninis parkas, vykdomos ekspedicijos pas pateikėjus. Siekiama, kad pati aplinka vizualiai pagelbėtų savaiminiam etnokultūriniam ugdymui. Kabinete be etnokultūrinių vertybių, mokomosios medžiagos naudojama ir vaizdo medžiagos peržiūros įranga, informaciniai leidiniai, vaizdo ir garso įrašai, skaitmeninės mokymo priemonės.

Iš šios programos tikimasi, kad savo krašto etnokultūros pažinimas padės mokiniams pajauti atsakomybę ir pareigą ją puoselėti.

Programos rengimo tikslas. Šios programos rengimo tikslas – sukurti etnokultūrinio ugdymo programą Liolių pagrindinės mokyklos 5-6 klasių mokinių popamokinei muzikinei veiklai ar kaip pagrindinio ugdymo programos atskirą pasirenkamąjį mokomąjį dalyką (modulį) įjungiant į

bendrojo ugdymo sistemą. Programa užtikrintų kryptingą, pagilintą tautinio tapatumo ir savo krašto etnokultūros pažinimo ugdymo kokybę bendrojo lavinimo mokykloje.

Išeitinė padėtis. Programa parengta Kelmės rajono Liolių pagrindinės mokyklos 5 – 6 klasių mokinių popamokinei veiklai arba pasirenkamam moduliui. Bendrojo lavinimo mokykloje 5 – 6 klasių mokiniai su etnokultūra yra susipažinę pradinio ugdymo pakopoje. Pradiniame ugdyme etnokultūros mokymas yra integruotas į kitus mokomuosius dalykus. Mokiniai jau yra susipažinę su gimtąja kalba, kalbamąja tautosaka, kalendorinėmis šventėmis, turi žinių apie keletą liaudies instrumentų, moka padainuoti liaudies dainelių. Remiantis šia mokinių patirtimi, jie ir toliau bei plačiau bus supažindinami su sau artima kultūra ir jos ypatumais, mokoma žinias pritaikyti praktinėje veikloje.

4.2. Programos turinys ir metodinės rekomendacijos

Etnokultūrinio ugdymo tikslas.

Plačiau ir išsamiau supažindinti mokinius su savo regiono liaudies tradicine kultūra, išmokyti vertinti liaudies kultūrą kaip ilgaamžių vertybių liudijimą ir asmens saviugdą šaltinį.

Pagrindiniai etnokultūrinio ugdymo programos uždaviniai:

- Suaktyvinti susidomėjimą etnografinio regiono etnine kultūra;
- (Iš)ugdyti tautinę savimone, vertybines nuostatas, atsakomybę už lietuvių tautos etnokultūrinio paveldo išsaugojimą;
- Ugdyti gebėjimą atpažinti savo etnokultūrinio regiono ypatumus, puoselėti ir saugoti kultūros paveldą;
- Ugdyti vaikų pilietiškumo, socialines ir komunikavimo kompetencijas, skatinti švietimo įstaigos, vietos bendruomenės, etnokultūrinį paveldą puoselėjančių organizacijų bei muziejų bendradarbiavimą.

Klasė : 5-6

Mokytoja: Muzikos mokytoja.

Valandų skaičius: 1 savaitinė valanda.

8 lentelė

Dat a	Valan- dų skai- čius	Užsiėmi- mo tema	Praktinė veikla, metodai ir priemonės.	Mokinių gebėjimai, kompetencijos, nuostatai	Numato- mas repertua- ras	Užsiė- mimo forma, ir vieta
Rugsėjis	4	Etninės kultūros sąvoka. Jos skirstymas ir reikšmė.	Interaktyvioje lentoje demonstruojama parengta teorinė medžiaga, pasakojimu su pavyzdžiais pateikiama etnokultūros sąvoka ir reikšmė, vyksta diskusijos.	Mokiniai gebės apibūdinti etnokultūros sąvoką, žinos, kas yra etnografinis regionas suvoks etnokultūrą kaip ugdymo formą ir metodą, gebės diskutuoti, jaus atsakomybę už išsakytą nuomonę.	Teorinis etninės kultūros pagrindimas, nagrinėjant jau atliktus darbus šioje srityje.	Pamoka. Menų kabine- tas.
Spalis	4	Kelmės krašto etninės kultūros ypatumai. (Etnografiniai regionai)	Dirbdami grupėmis rinks ir mėgins išskirti savo krašto etnokultūros ypatumus. Surinktą informaciją pristatys ir pagrįs pavyzdžiais.	Mokiniai dirbdami grupėmis gebės ieškoti informacijos, ją apdoroti, susisteminti ir pateikti, suvoks savo krašto etnokultūrinius ypatumus	Internetinės priegos, išleisti leidiniai.	Darbas grupėse. Viešoji interne- to prieiga, biblio- teka.
Lapkritis	3	Liaudies žaidimai ir rateliai. (Jaunimo brandos apeigos ir papročiai)	Žaidžiami liaudies žaidimai, šokiai, rateliai. Siekiama kūno judesiais pajusti ir perteikti žodžius ir melodinius vingius bei kirčius, mokomasi juos analizuoti ir suprasti.	Susipažins su Kelmės krašto ir aplinkinių regionų liaudies žaidimais, šokiais ir rateliais. Žaisdami ir šokdami mokiniai mokės kūrybiškai mąstyti ir perteikti emocijas.	„Da ne visas ratelis“ „Skrido uodas į eglę“ „Šiaudų batai“	Žaidimai, šokimas aptari- mas. Menų kabine- tas.

Gruodis	3	Advento ir šv. Kalėdų papročiai ir liaudies dainos. (Kalendorinės šventės ir papročiai)	Supažindinama su Advento ir šv. Kalėdų papročiais ir burtais, su liaudies dainų tematika ir jų sąsaja su kalendorinėmis šventėmis, o ypačingai Advento ir šv. Kalėdų laikotarpio dainomis. Nauja informacija pateikiama pasakojimo metodu, praktiniu demonstravimu, naudojant IKT priemones ir garso grotuvą.	Žinos Advento ir šv. Kalėdų laikotarpio papročius, supras jų reikšmę, susipažins su liaudies dainų atlikimo būdu, kiekvieną jų išbandys praktiškai. Žinos, kaip liaudies dainos skirstomos pagal žmogaus gyvenimo etapus ir kalendorinį švenčių ratą, gebės švariai intonuodami padainuoti liaudies dainas su kanklių pritarimu ir be jo, vienu ir dviem balsais.	Papročiai ir spėjimai, žaidimai „Akla višta“ ir „Žiedo dalijimas, dainos „Sodai, sodai leliumai“ ir „Vai atvažiuoja lėlių Kalėda“	Pokalbis burtai, žaidimai muzikos klausymas, video medžiagos peržiūra dainų dainavimas. Menų kabinetas
Sausis	3	„Gyvosios“ tradicijos raiška ir fiksavimas. (Liaudies kūryba)	Supažindinama su Kelmės krašte gyvenusiais ir šiuo metu dar gyvenančiais pateikėjais, kurių veikla užfiksuota ekspedicijų metu. Klausoma ir analizuojama jų atliekama muzika, supažindinama su fiksavimo svarba ir ypatumais, susitinkama su Žalpių krašto pateikėjomis.	Žinos Kelmės krašto gyvus ir jau mirusius pateikėjus, kurių darbai ir mintys užfiksuoti ekspedicijų metu ir saugomi Kelmės kultūros centro Jaunimo folkloro skyriuje. Išklausę muzikinių įrašų, pasakojimų mokiniai pagarbiai geba reikšti mintis, jaučia atsakomybę už išsakytą nuomonę, susipažįsta su Žalpių krašto pateikėjomis.	Kelmės kultūros centro Jaunimo folkloro skyriaus archyvo medžiaga, pateikėjų pasakojimai ir dainos. Diktofonas.	Pasakojimas, muzikos klausymas, diskusijos. Išvyka į Kelmės kultūros centro Jaunimo folkloro skyrių, susitikimas su Žalpių kaimo pateikėjomis Žalpių kaime.

Vasaris	4	Liaudies instrumentai ir jų atliekama muzika. (Etnografiniai regionai, liaudies kūryba)	Supažindinama su žemaičiams ir ne tik jiems būdingais liaudies instrumentais, su grojimo technika, klausomasi Kelmės krašto liaudies muzikantų atliekamos muzikos, susitinkama su vietiniais liaudies muzikantais.	Susipažins su lietuvių liaudies instrumentais, grojimo jais specifika, mėgins pagroti bent keliais instrumentais, vieną jų mėgins įvaldyti geriau, gebės groti ansamblyje, susitiks su liaudies muzikantu.	Česlovo Kazlauskio „Valsas“ Savicko ir Pratapo „Polka“	Pasakojimas, muzikavimas, susitikimas su pateikėju Liolių kultūros namuose. Liolių kultūros namai, menų kabine-tas.
Kovas	4	Liaudies dainos ir jų klasifikacija. (Liaudies kūryba)	Dirbant grupėse su mokytojo pagalba mokiniai ras informacijos, kaip pagal žanrus ar pagal atlikimo būdus yra skirstomos liaudies dainos, klausydami muzikos įrašus gebės įvardinti dainą Susipažins su muzikinėje veikloje dainuojamomis Kelmės krašto vaikų dainomis.	Mokiniai dirbdami grupėmis gebės ieškoti informacijos, ją apdoroti, susisteminti ir pateikti, suvoks lietuvių liaudies dainų klasifikaciją pagal tematiką ir atlikimo būdus, gebės atpažinti ir taisyklinga kalba apibūdinti išklaudytas ir pačių atliekamas dainas, gebės taisyklingai švariai intonuodami padainuoti savo krašto liaudies dainas.	„Graži puoni pelieda“ „Giriuoj paukštelis giedojo“ „Kap aš buvau mažas“	Darbas grupėse, pristatymas, muzikos klausymas, dainavimas. Menų kabine-tas.

Balandis	4	Gavėnios ir šv. Velykų laikotarpio papročiai ir dainos. (Kalendorinės šventės ir papročiai)	Supažindinama su Gavėnios ir šv. Velykų papročiais ir dainomis. Nauja informacija pateikiama pasakojimo metodu, praktiniu demonstravimu, naudojant IKT priemones ir garso grotuvą.	Žinos Gavėnios ir šv. Velykų laikotarpio papročius, tradicijas ir jų reikšmę, supras šio laikotarpio dainų tematiką, mokės gražiai ir išraiškingai, meniškai padainuoti, pagroti skudučiais ir lumzdeliais lalavimo melodijas.	Papročiai ir tradicijos, dainos „Aš mažas žėkelis“, „Kas mani supa“, instrumentinė lalavimo melodija	Pasakojimas, žaidimai muzikavimas ir dainavimas, programos ruošimas ir pristatymas mokyklos bei miesto bendruomenei, Menų kabinetas, Liolių kultūros namai.
Gegužė	4	Architektūra ir liaudies amatai. (Tradicinė ūkinė veikla)	Supažindinama su Kelmės krašto ir ypatingai Liolių apylinkių architektūriniais paminklais, liaudies amatais, jų puoselėjimu mūsų rajone, aptariamoms darbo dainos.	Žinos svarbiausius Kelmės rajono architektūrinius paminklus, žinos, kaip Kelmės krašte puoselėjami liaudies amatai, suvoks jų išsaugojimo svarbą, susipažins su parapijos bažnyčios istorija, kaimo sodyba Prienų kaime, aplankys ir įamžins akmentašių simpoziumo gaminius, susipažins su lazdų meistru M. Ežerskiu, jo kūriniais ir darbo specifika, gebės padainuoti darbo dainų.	Šv. Apaštalų Simono ir Tado Judo bažnyčia, sodyba Prienų kaime (Liolių sen.), akmentašių simpoziumo gaminiai, lazdų meistras M. Ežerskis, darbo dainos.	Įsimintinų vietų lankymas, bendravimas su liaudies meistras.

Birželis	3	Apibendrinimas. Meninė programa. (Liaudies kūryba)	Apibendrinamos įgytos žinios, ruošama veiklos pristatymo programėlė Liolių pagrindinės mokyklos atvirų durų dieną.	Gebės susisteminti ir panaudoti įgytas žinias, mokės meniškai paruošti programėlę ir ją pristatyti mokyklos bei kaimo bendruomenei.	Koncertinė programa iš jau mokamo repertuaro.	Baigiamasis apibendrinamasis darbas, meninė veikla, koncertas. Menų kabinetas. Liolių miestelio kultūros namai.
----------	---	--	--	---	---	---

Iš viso per metus 36 valandos.

Metodiniai paaškinimai. Ši programa skirta Liolių pagrindinės mokyklos 5 – 6 klasių mokinių ir gelėtų būti taikoma kaip pasirenkamasis dalykas (modulis) ar popamokinė veikla. Programa taikoma dviem klasėms todėl, kad šios klasės yra jungtinės. Veikla planuojama vieneriems metams ir jai skiriama viena savaitinė valanda. Parenkamas repertuaras atitinka mokinių amžių ir susietas su Kelmės kraštu ir Žemaitijos regionu. Programos tyrinyje pateikiamas temų išdėstymas mėnesiais, atsižvelgiant į metinį kalendorių, taip pat į temų nuoseklumą ir galimybes išvykti į kitas netradicines aplinkas. Skliausteliuose prie kiekvienos temos nurodomos giminingos temos iš atnaujintų etninės kultūros ugdymo programų. Taip pat yra pateikiama kiekvieno užsiėmimo praktinė veikla, metodai ir priemonės, repertuaras. 5 grafoje yra numatomos mokinių kompetencijos ir gebėjimai.

Užsiėmimai vyksta menų kabinete, kurio edukacinė aplinka yra pritaikyta etnokultūrinei veiklai. Taip pat yra bendradarbiaujama su Liolių kultūros namais, Liolių seneli (socialinės globos) namais, Kelmės kultūros centro jaunimo folkloro centru, parapijos klebonu ir pateikėjais, Žalpių krašto dainininkėmis, liaudies muzikantais, liaudies meistrais.

Etnokultūros užsiėmimus galima planuoti įvairiai: kaip pamokėles, vakarones, dalyvavimus viešuose (mokyklos, kaimo, miestelio ir kt.) renginiuose, ekskursijas, muziejų lankymą ir pan. Kaip pavyzdį pateikiu detalesnį temos „Liaudies instrumentai ir jų atliekama muzika“ (vasario mėnuo) išplanavimą ir pamokos eigos aprašymą.

Pamokų tikslas: Puoselėti instrumentinės liaudies muzikos pažinimą.

Uždaviniai: Susipažinti su lietuvių liaudies instrumentais ir jų grojimo specifika.

Išmokti groti pasirinktu liaudies instrumentu.

Tobulinti muzikinę raišką kiekvieno individualiai ir ansamblyje.

Pirma savaitė.

Užsiėmimo vieta: Menų kabinetas.

Mokiniai supažindinami su užsiėmimo tema, viso mėnesio veiklos tikslais ir uždaviniais. Naudojant multimediją mokiniams aiškinama, kas yra instrumentinė liaudies muzika, kas ją kuria ir atlieka. Vaizdinės medžiagos pagalba supažindinama su liaudies instrumentais, aptariama, kokie instrumentai yra autentiški (vietiniai) ir kurie yra atsineštiniai. Mokiniai klausosi CD įrašų ir apibūdina kiekvieno instrumento atliekamą muziką, jų tembrus, išsako savo patirtį, susijusią su liaudies instrumentais ir jų atliekama muzika.

Namų darbai: Mokiniai dvi savaites renka informaciją apie Kelmės krašto etinius kolektyvus, atliekančius instrumentinę liaudies muziką.

Antra savaitė.

Užsiėmimo vieta: Kelmės kultūros centro jaunimo folkloro skyrius.

Užsiėmimą veda folkloro specialistas Osvaldas Gerbenis, kuris supažindina su visais folkloro skyriuje turimais instrumentais, pasakoja jų istorijas, demonstruoja, kaip išgaunamas kiekvieno instrumento garsas, supažindina su Kelmės krašto instrumentinės liaudies muzikos pateikėjais, klausosi jų atliekamos muzikos iš archyvų. Trumpą savo programėlę mokiniams parodo folkloro skyriaus vaikų folklorinis ansamblis „Verpeliuks“. Kiekvienas mokinys turi galimybę pamėginti išgauti garsą su pristatytais liaudies instrumentais.

Trečia savaitė.

Užsiėmimo vieta: Menų kabinetas.

Mokiniai pristato surinktą informaciją apie Kelmės krašto kolektyvus atliekančius instrumentinę liaudies muziką.

Mokiniai supažindinami su liaudies muzikos pateikėjų Česlovo Kazlausko, Antano Savicko ir Zigmo Pratapo muzika. Klausomasi jų kūrinių įrašytų CD „Vėjelis pūtė“ Kelmės krašto dainos ir muzika, aptariama skambanti muzika. Mokiniai pagal savo gebėjimus pasirenka vieną iš mokykloje esančių instrumentų (lumzdelio, skudučių, kanklių, armonikų, akmenukų, lazdelių). Su kiekvienu

mokiniu aptariama grojimo technika, mokiniai mokosi groti elementariausius pratimėlius pagal mokytojo pateiktus pavyzdžius, bandoma įvaldyti grojimo pasirinktu instrumentu techniką.

Ketvirta savaitė.

Užsiėmimo vieta: Menų kabinetas.

Mokiniai pasirenka instrumentus su kuriais mokėsi groti praėjusio užsiėmimo metu, prisimena tai, ką išmoko. Mokiniai dar kartą klausosi Č. Kazlausko „Valso“ bei Savickio ir Pratapo „Polkos“. Išdalinamos šių kūrinių natos, mokiniai visų pirma solfedžiuoja savo partijas. Vėliau kiekvienas atskirai su mokytojo pagalba mokosi jas atlikti. Kai šiek tiek įvaldomas partijų atlikimas atskirai, pamažu po taktą mėginama groti ansamblyje. Mokytoja pritaria grodama melodijas smuiku.

Ketvirtojo užsiėmimo pabaigoje, norint apibendrinti tai, apie ką visą mėnesį buvo kalbama, mokiniai žodžiu atsakinėja į klausimus, susijusius su instrumentine liaudies muzika.

Mokiniai ir toliau visus mokslo metus mokosi ir tobulina šiuos instrumentinius kūrinius.

IŠVADOS

Išnagrinėjus etnokultūros ir jos ugdymo Lietuvoje problemas, išstudijavus 2012 m. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintą naują etnokultūros ugdymo programą mokykloms bei atlikus tyrimus Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose, galima daryti tokias išvadas:

1. Etnokultūra – neatsiejama, per šimtmečius suformuota kultūros vertybių visuma, rodanti konkrečios visuomenės, bendruomenės savitumą ir išskirtinumą. Jos išsaugojimo ir puoselėjimo aktualumas pastebėtas jau XIXa. pradžioje ir svarbus iki šių dienų. Tautos etninės kultūros gyvoji tradicija remiasi kultūros paveldu ir pasireiškia žmonių tarpusavio santykiuose, gyvenimo būde, elgsenoje.
2. Etninės kultūros išlikimas dalinai yra priklausomas nuo valstybės politikos. Nejučiant atsakomybės už etninės kultūros išlikimą, ji pasmerkiama išnykimui. Švietimo uždavinys - ieškoti būdų tinkamai sureguliuoti kultūrinio pastovumo ir kaitos procesą.
3. Etnokultūros reikšmė mokinių ugdymui yra labai svarbi, per etnokultūrinę veiklą, tautodailės ir tradicinių amatų kūrimą ji ugdo kūrybiškumą, suformuoja mokinių dorovines nuostatas (darbštumą, pagarbą, atsakomybę), mokiniai susipažįsta su savo tautos, giminės kilme, prasiplečia pasaulio pažinimas, sudaromos palankios sąlygos tautinės kultūros ir patriotizmo ugdymui.
4. Atlikto tyrimo metu buvo gauti rezultatai apie 2012 m. švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos „Bendrosios etninės kultūros ugdymo programos“ taikymą Kelmės krašte. Remiantis šiais duomenimis buvo išskirti šie Kelmės rajono mokyklų etninės kultūros ugdymo ypatumai:
  - Etninės kultūros ugdymas Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklų 5–10 klasėse įgyvendinamas remiantis 2012 m. patvirtinta „Bendraja etninės kultūros ugdymo programa“.
  - Etninės kultūros ugdymas įgyvendinamas integruojant jį į mokomąjį dalyką, per popamokinę veiklą bei etninės kultūros renginius.
  - Rajono pedagogai, turėdami svarią etninės kultūros ugdymo patirtį, siekia, kad etninės kultūros ugdymas dar labiau sustiprėtų. Jie yra gerai susipažinę su Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintomis „Bendrosios etninės kultūros ugdymo programos“ rekomenduojamomis temomis ir temų taikymo metodika.
  - Etninės kultūros integravimas į mokomuosius dalykus yra priklausomas nuo mokomojo dalyko specifikos.

Siekiant, kad moksleivių etninis, tautinis ir patriotinis ugdymas dar labiau sustiprėtų ir realiai priartėtų prie ministerijos rekomenduojamų pasiekimų, pateikiamos šios rekomendacijos:

1. Etninė kultūra dėl visa apimančio pobūdžio pasižymi išskirtiniu integralumu, todėl svarbu išnaudoti visas tarpdalykinės integracijos galimybes ne tik tarp etninės kultūros ir mokomo dalyko, bet ir tarp pačių mokomųjų dalykų.
2. Bendravimas ir bendradarbiavimas yra bendri tikslai siekiant ugdyti jaunąją kartą etnokultūros pagalba, todėl rajono mokyklos turėtų labiau bendradarbiauti su didele patirtį etninės kultūros ugdymo ir puoselėjimo srityje turinčiais Kelmės rajono kultūros centrais.
3. Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtinta nauja etninės kultūros ugdymo programa ir atliktais tyrimais parengta pavyzdinė etninės kultūros ugdymo programa Kelmės rajono Liolių pagrindinei mokyklai, kurią artimiausiais metais numatoma išeksperimentuoti ir, atitinkamai pakoregavus, įdiegti mokykloje bei rekomenduoti ja naudotis kitose rajono mokyklose.

PANAUDOTA LITERATŪRA

1. Balčytis E. (2000). Apie muzikinio ugdymo sistemą Lietuvos mokyklose// Muzikinio ugdymo aktualijos. Šiauliai.
2. Balčytis E. (2002-2005). Muzika. Muzikos vadovėliai V- X klasėms. Kaunas.
3. CD „Vėjelis pūtė“ Kelmės krašto dainos ir muzika.// Žemaičių žemė 2002m. Nr.4 [žiūrėta 2008-11-23]. Prieiga per internetą: <<http://samogitia.mch.mll.lt>>
4. Čepienė I. (1995). Lietuvių etninės kultūros istorija. Kaunas.
5. Čepienė I. (2001). Mokyklos reikšmė tautiniam ir patriotiniam ugdymui. Švietimas ir mokslas. [žiūrėtas 2012-10-30]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt>>
6. Dapkienė S. (1998) Papildomojo ugdymo formos. Šiauliai. P. 9–13.
7. Dzenuškaitė S. (1991) Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas. Metodinės rekomendacijos. Vilnius. P. 18–42.
8. Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2003–2009 m. Įvykdymo rezultatai. (2010). [žiūrėta 2013-03-26]. Prieiga per internetą < <http://www3.lrs.lt>>
9. Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010-2014 metų programa. (2010). [žiūrėta 2013-03-26]. Prieiga per internetą <www3.lrs.lt>
10. Galinauskienė I. (1997). Etnokultūros pradmenų panaudojimas ugdant ikimokyklinuką.//Etninė kultūra. Jos krypčių sklaida darželyje. Teorinės praktinės konferencijos pranešimų rinkinys. Vilnius.``
11. Girdzijauskienė R. (2005). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdymas muzikine veikla. Lietuvos muzikos mokytojų asociacija [žiūrėta 2012-11-02]. Prieiga per internetą <<http://www.lmma.ku.lt>>
12. Kultūros tradicijos jaunimo meninio ugdymo sistemoje. Lietuvos Liaudies kultūros centras. [žiūrėta 2012-10-25]. Prieiga per internetą < <http://www.llkc.lt>>
13. Kelmės kultūros centras. [žiūrėta 2012-10-18]. Prieiga per internetą < <http://kelmeskc.lt> >
14. Krutkevičius D. (2001). Žemaičių etnomuzikavimo ir liaudies amatų kursai Kelmėje, etninės kultūros tradicijų gaivinimo problemos.// Magistro referatas. Klaipėda.
15. Kudirka J. (1988). Daina ir pasaka skulptūros ansambliuose.// Vaikai ir liaudies kūryba. Vilnius.
16. Lietuvių liaudies dainos. Prieiga per internetą < <http://www.moklai.lt> >

17. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2003). Vilnius. Prieiga per internetą <<http://www.smm.lt>>.
18. Lietuvių liaudies dainos. [žiūrėta 2013-01-10]. Prieiga per internetą <<http://beta.mokslai.lt>>
19. Lietuvos Respublikos konstitucija. (2005). Vilnius.
20. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2003). [žiūrėta 2011-11-06]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt>>
21. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2007). [žiūrėta 2011-11-06]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt>>
22. Lietuvos respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. (2011). [žiūrėta 2012-09-29]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt>>.
23. Lietuvos respublikos švietimo koncepcija (1992). [žiūrėta 2012-02-04]. Prieiga per internetą <<http://www.smm.lt>>
24. Lietuvos Respublikos vaikų teisių apsaugos įstatymas (1996). [žiūrėta 2012-09-29]. Prieiga per internetą <<http://www.litlex.lt>>
25. Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas. (1999). Vilnius. [žiūrėta 2007-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.litlex.lt>>
26. Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose strategija.(2006)// Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. [žiūrėta 2008-05-29]. Prieiga per internetą:<<http://www.smm.lt>>
27. Mačiūnas V. (1939). Lituonistinis sąjūdis XIX a. pradžioje.// Darbai ir dienos.
28. Motuza A. (2007). Kelmės krašto katalikiška etninė kultūra. Kaunas.
29. Mukaitė – Sungailienė L. (2003). Folkloro mokymas Žemaitijos mokyklose // Žemaičių žemė. Nr. 3, p. 34 – 39.
30. Jovaiša, L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis.
31. Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa. (2012). [žiūrėta 2012-08-23]. Prieiga per internetą < <http://www3.lrs.lt> >
32. Rutkūnas V. (2011). Etninė kultūra lieka mokyklos pagrindyje. [žiūrėta 2012-11-02]. Prieiga per internetą < <http://alkas.lt>>
33. Sauka L. (1998). Lietuvių tautosaka. P. 292.
34. Šidlauskas A. (2011). Lietuvos kaimo išaugintas fenomenas. Valstybės laikraštis „Lietuvos aidas“. [žiūrėta 2013-01-17]. Prieiga per internetą < <http://www.aidas.lt>>

35. Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų ir apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33.
36. Ulevičiūtė V. (2006). Žemaičių etnomuzikavimo ir liaudies amatų vasaros kursai Kelmėje 1988 — 2005 m.: Tradicijų gaivinimo klausimai. Kaunas.
37. Valstybės žinios, 2012-04-19, Nr. 46-2252 [žiūrėta 2012-09-10]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt> >
38. Vėlius N. (1991). Vilnius.
39. Vyšniauskaitė A. (2002). Etninės kultūros gyvoji tradicija.//Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2008- 05-27]. Prieiga per internetą:<<http://www3.lrs.lt>>
40. Vyšniauskaitė A. (1997). Kas yra etninė kultūra?//Liaudies kultūra. Nr.2
41. Zaleskienė, I. (1994). Moksleivių papildomas ugdymas. Straipsnių rinkinys. Vilnius.

Gerbiami Kelmės rajono mokytojai,

Šiaulių universiteto muzikos pedagogikos specialybės magistrantė Laima Lapinskienė rengia magistro darbą apie etninės kultūros ugdymą Kelmės rajono bendrojo lavinimo mokyklose. Norėtusi sužinoti, ką apie etnokultūrinį ugdymą mano ir kokią patirtį turi Kelmės rajono mokyklų mokytojai, ar yra susipažinę su naujomis 2012 m. Švietimo ir kultūros ministerijos rekomenduojamomis etninės kultūros ugdymo programomis ir kokį įdirbį turi jas taikydami savo dalyko pamokose bei būreliuose.

Būčiau dėkinga, jeigu nuoširdžiai užpildytumėte anketą. Anketa anoniminė, magistro darbe bus panaudojami tik apibendrinti tyrimo duomenys.

Anketoje Jums priimtinus atsakymus žymėkite langeliuose kryželiu (X), labai dėliaugčiausi, jeigu prie atskirų klausimų parašytumėte ir papildomus komentarus.

Iš anksto dėkoju.

Pagarbiai mokytoja Laima Lapinskienė

Jūsų išsilavinimas:

- Aukštasis;
- Aukštesnysis.

Specialybė: _____

Ugdymo įstaiga, kurioje įgijote specialybę: _____

Jūsų kvalifikacija:

- Mokytojas;
- Vyresnysis mokytojas;
- Mokytojas metodininkas;
- Mokytojas ekspertas.

Parašykite, kokį mokomąjį dalyką dėstote:

_____

Mokykla, kurioje dirbate:

- Miesto;
- Miestelio;
- Kaimo.

Jūsų amžius:

- 20 – 30 metų;
- 31 – 40 metų;
- 41 – 50 metų;
- 51 – 60 metų;
- 61 – 70 metų.

Jūsų darbo stažas mokykloje:

- Iki 10 metų;
- 11 – 20 metų;
- 21 – 30 metų;
- 30 ir daugiau.

Įvertinkite pateiktus teiginius:

1. Išreikškite savo nuomonę apie tai, kokį poveikį mokiniams daro etninės kultūros ugdymas.

Eil. nr.	Atsakymai Teiginiai	Visiškai sutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Iš dalies nesutinku	Visiškai nesutinku
1.1.	Mokiniai tampa kūrybiškesni dalyvaudami mokyklos etnokultūrinėje veikloje, bendruomenių šventėse ir etninės kultūros renginiuose,					
1.2	Mokinių kūrybiškumas atsiskleidžia kuriant įvairius tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius išmėginant įvairias technikas.					
1.3.	Susiformuoja mokinių dorovinės nuostatos (darbštumas, pagarba, atsakomybė)					
1.4.	mokiniai susipažįsta su savo tautos, giminės kilme					
1.5.	Prasiplečia pasaulio pažinimą					
1.6.	Sudaromos palankios sąlygos tautinės kultūros ir patriotizmo ugdymui					

2. Etninės kultūros ugdymo formos taikomos jūsų mokykloje.

Eil. nr.	Atsakymai Teiginiai	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
2.1.	Yra privalomos pamokos					
2.2.	Dėstoma kaip atskiras pasirenkamasis dalykas (modulis)					
2.3.	Integruojama į mokomuosius dalykus					
2.4.	Ugdoma popamokinėje veikloje					
2.5.	Dalyvaujama etninės kultūros renginiuose					
2.6.	Organizuojamos talkos					

3. Jūsų nuomonė apie etninės kultūros ugdymą integruojant jį į visus mokomuosius dalykus

Eil. nr.	Atsakymai		Visiškai sutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Iš dalies nesutinku	Visiškai nesutinku
	Teiginiai						
3.1.	Etninės kultūros ugdymas praplečia ir papildo mokomąjį dalyką						
3.2.	Etninės kultūros ugdymas tinka tik atskiriems atvejams bei atskiroms pamokų temoms						
3.3.	Ir etninis ugdymas, ir dalyko mokymas tampa paviršutiniškas						
3.4.	Tarp mano mokomo dalyko ir etninės kultūros sąsajų nėra						

4. Išreikškite savo nuomonę apie jūsų dėstomam dalykui priimtinausias etninės kultūros temas, pateiktas bendrosiose etninės kultūros ugdymo programose.

Eil. nr.	Atsakymai		Taikoma dažniausiai	Taikoma iš dalies	Nežinau	Taikoma labai retai	Netaikoma visiškai
	Teiginiai						
4.1.	Šeima, giminė ir tradicijos						
4.2.	Bendruomenė ir tradicijos						
4.3.	Tauta ir tradicijos						
4.4.	Paprotinis elgesys ir vertybės						
4.5.	Paprotinis elgesys ir tradicinis etiketas						
4.6.	Paprotinė teisė ir elgesys						
4.7.	Žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos						
4.8.	Jaunimo brandos apeigos ir papročiai						
4.9.	Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai						
4.10.	Tautinis kostiumas						
4.11.	Tradiciniai darbai ir amatai						
4.12.	Tradicinė ūkinė veikla						
4.13.	Gyvenamoji aplinka						
4.14.	Namai etninėje kultūroje						
4.15.	Etnografiniai regionai						
4.16.	Gamta tradicinėje kultūroje						
4.17.	Kultūrinis kraštovaizdis ir tradicinė architektūra						
4.18.	Pasaulėžiūra, mitologija ir religija						
4.19.	Liaudies astronomija						
4.20.	Kalendorinės šventės ir papročiai						
4.21.	Liaudies kūryba						

5. Išreikškite savo nuomonę apie tai, kas labiausia nulemia etninės kultūros ugdymo sėkmę.

Išreikškite savo nuomonę apie tai, kas labiausia nulemia etninės kultūros ugdymo sėkmę.

Eil. nr.	Atsakymai					
	Teiginiai	Visiškai sutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Iš dalies nesutinku	Visiškai Nesutinku
5.1.	Bendra etninė mokyklos atmosfera					
5.2.	Tradicijų puoselėjimas					
5.3.	Namų aplinka					
5.4.	Praktinės veiklos gausa					
5.5.	Mokytojo (vadovo) sugebėjimai					
5.6.	Parinkti darbo metodai					
5.7.	Mokymosi ir veiklos priemonių gausa ir įvairovė					

Išvardinkite kokias veiklos priemones taikote integruodami etninės kultūros ugdymą į savo mokomąjį dalyką _____

6. Apibūdinkite kokioje popamokinės etninės veiklos srityje jūs reiškiate. Jeigu reiškiate keliose, pažymėkite visas:

- Vadovauju folkloriniam būreliui;
- Vadovauju etninės kultūros būreliui;
- Vadovauju kraštotyros būreliui;
- Esu atsakingas už mokyklos muziejų;
- Organizuoju etnokultūrinės šventės, vakarones;
- Organizuoju ekspedicijas;
- Esu atsakingas už etninės kultūros stovyklas;
- Esu atsakingas už mokyklos etnokultūrinę veiklą;
- Kita _____.

7. Labiausiai jūsų mokykloje popamokinę veiklą atspindinčios ir mokiniams patinkančios veikos formos

Eil. nr.	Atsakymai					
	Teiginiai	Visiškai sutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Iš dalies nesutinku	Visiškai nesutinku
7.1.	Folklorinių ansamblių veikla					
7.2.	Liaudiškos vakaronės					
7.3.	Kalendorinių švenčių šventimas					
7.4.	Kraštotyrinė veikla ir žygiai					
7.5.	Konkursai					
7.6.	Festivaliai					
7.7.	Etninės kultūros stovyklos					

8. Išreikškite savo nuomonę apie jūsų mokyklos ir kultūros įstaigų bendradarbiavimą.

Nr.	Atsakymai					
	Teiginiai	Nuolat	Dažnai	Nežinau	Retai	Niekada
8.1.	Mokykla bendrauja su kultūros centrais ir jų filialais, muziejais					
8.2.	Mokykla naudojami kultūros įstaigų sukaupta archyvine medžiaga, darbuotojų patirtimi etninės kultūros klausimais					
8.3.	Mokykla rengia ekspedicijas po savo krašto kultūrinės vietoves					
8.4.	Mokytojai dalyvauja edukaciniuose renginiuose, kuriuos organizuoja kultūros įstaigos.					
8.5.	Mokiniai dalyvauja edukaciniuose renginiuose, kuriuos organizuoja kultūros įstaigos					
8.6.	Mokiniai pasirodo kultūros įstaigų organizuojamuose etninės kultūros šventėse ir konkursuose					

Nuoširdžiai Jums dėkoju už bendradarbiavimą